ISSN 1300-4158

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL:11 • ARALIK '2000 • 1.000.000 TL(KDV DAHİL)

insancıl

2000 / 12

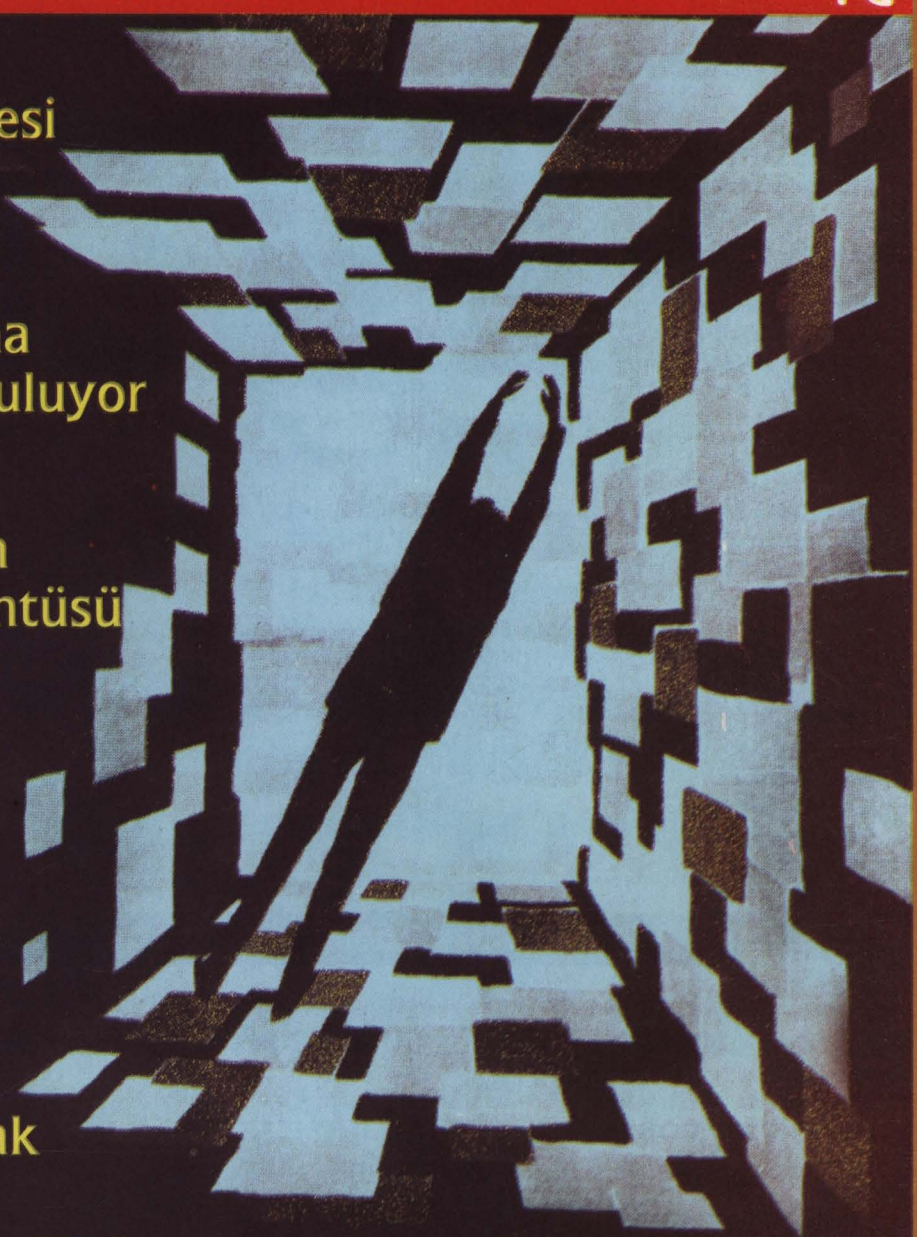

İnsancıl Atölyesi Etkinlikleri

İnsancıl Okuma Tiyatrosu Kuruluyor

Memet Fuat'ın Bendeki Görüntüsü

Kore Şiiri

Suya Yazmak, Suyu Yazmak

İçtenlikli Olmak Konusunda Kendimle Konuşma

Emperyalizmin ve Savaşın Yeni Maskesine Karşı-1

Müzik Tarihinde Sıradışı Bir İsim:
Ludwig van Beethoven

İÇİNDEKİLER

	İNSANCIL ATÖLYESİ ETKİNLİKLERİ	1
Kemal ÖZER	MEMET FUAT'IN BENDEKİ GÖRÜNTÜSÜ	2
Berrin TAŞ	ACI ÇEKME YETİSİ (ŞİİR)	3
Kim SUJANG	ÇEVİRİ ŞİİRLER (A. NECDET A. MERİÇELLİ)	4
Bilgesu ERENUS	EMPERYALİZM VE SAVAŞIN YENİ MASKESİNE KARŞI I	5
Afşar TİMUÇİN	İÇTENLİKLİ OLMAK KONUSUNDA KENDİMLE KONUŞMA	9
İ. Deniz ASLAN	BIRAK TÜRKÜLER ANLATSIN SENİ (ŞİİR)	11
Tevfik TAŞ	SUYA YAZMAK/SUYU YAZMAK (ŞİİR)	12
Server ACİM	OKUMAK	15
Fatma EKİN	MÜZİK TARİHİNDE SIRADIŞI BİR İSİM: LUDWİG VAN BEETHOVEN	16
Hüseyin ŞAHİN	ZEYTİN DAĞI'NDAN KUDÜS'E BİR BAKIŞ	20
Şebnem ATILGAN	ELMA MEVSİMİ	22
Göktuğ HALİS	SPEKÜLATİF DÜŞÜNÜŞ MODELİNİN NİHAYETİ	23
Mehmet ÇETİNKAYA	BAŞI BELALI SÖZCÜKLER (ŞİİR)	25
Hüsam KURT	ANIMSAR MISIN (ŞİİR)	26
İsmet ALICI	KAYNAKÇIDAN NOTLAR	27
İkbal KAYNAR	TAŞIYAMIYORUM BU YÜKÜ	28
Ömer SERDAR	EY NEFESSİZLİĞİM (ŞİİR)	29
Tuğrul ATASOY	YANLIŞ ANLATILAN BİLİM: HAYAL GÜCÜNÜN DIŞLANMASI	30
	BİR MEKTUP, BİR YANIT	33
Günel ALTINTAŞ	FINDIK KIRAN SÖZLER: 3'ten	34
Mehmet ESATOĞLU	TIKANLIKLIĞI AŞMAK İÇİN	35
Nevzat GÜRMEN	DAR VAKİTLER (ŞİİR)	37
Hakan ŞENSOY	TINLAYAN ZAMAN	38
Adviye AZMAZ	YAŞLANMAYI TERASLAMA (2)	39
Gün ALTAY	TELEFON DOSTU (ŞİİR)	45
Fahrettin ÇİLOĞLU	İKİMİZİN İSTANBUL'U (ŞİİR)	46
Sedat UMRAN	ÖZDEYİŞLER VE ÖZDUYUŞLAR	47
Yeşim ÇELİK	AFŞAR TİMUÇİN ÜZERİNE -I	48
Keramettin ÇETİN	GÜLDESTE (ŞİİR)	57
Vedat ÇETİN	KÜL TABLET (ÖYKÜ)	58
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	60
Zeynep SEZGİN	TEHLİKE (ŞİİR)	64

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi
BERRİN TAŞ

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE

Kapak Tasarımı
YUSUF ASLAN

Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

Sanat Danışmanı
MEHMET ESATOĞLU

Ofset Hazırlık
DENİZ SARAÇ

Yazı İşleri Sorumlusu
YILMAZ ELMAS

Baskı
ILICAK MATBAASI

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul
Tel./Fax. (0212) 249 80 19 E-mail: insancil@insancil.com
Atölye Adres: İstiklal Cad. Mustafa Katip Çelebi Mah. Tel Sk. No.20/4 Beyoğlu Istanbul

SAYI: 122 **ABONE KOŞULLARI** **ISSN 1300-4158**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 12.000.000 TL.
Yurtiçi ödemeler için
T.İs Bankası Cağaloğlu-İstanbul Hesap No 1095 437905
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 225 DM. ya da 125 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Mark Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İNSANCIL ATÖLYESİ ETKİNLİKLERİ

İnsancıl Okuma Tiyatrosu

İnsancıl Atölyesi'nin temel amacı, aydınlanma çerçevesinde, insanı, edilgin durumdan etkin bir duruma, tüketicilikten yaratıcılığa dönüştürmek. Bu amaçla, daha önce son derece etkin çalışmalarıyla tanınan, dahası özlemle aranan İnsancıl Okuma Tiyatrosunu, bu kez İnsancıl Atölyesi içinde oluşturmaya karar verdik.

Edebiyat Bölümü

Edebiyat Seminerleri'nde, Mustafa Tabak Dionysos'u anlattı. Eray Yılmaz, Yahya Kemal'i, Ömer Serdar "Sanat Eserinde Ritm"i inceleyecek.

Felsefe Bölümü I

Felsefe Bölümü'nde, katılımcıların vereceği seminerler belli oldu.

Eylem Ayık	.Sanatın Doğuşu
Senem Sönmez	.Mitoloji ve Din
Sevgi Doğan	.Felsefenin Doğuşu
Özgüç Güven	.Felsefenin Doğuşu
Erdem Kahveci	.Bilimin Doğuşu
Zafer Ertürk	.Ekoloji Felsefesi
Şebnem Atılgan	.Sanatın Doğuşu

Tiyatro Bölümü

Kurumsal-pratik çalışmalarla devam ediyor. Ekim ve Kasım ayı çalışmalarında oyun metninden sahneye geçen sürecin ana başlıkları ele alındı.

Yazarlık Bölümü

Bu bölümde yazarın duruşu anlatıldıktan sonra katılımcılara iki ödev verildi.

a) Bir yayın organında yazarsınız. Filistin Sorunu için bir yazı yazın. Bu sorunla ilgili yazılar değerlendirildi. Hüseyin Şahin'in yazısı, yayınlanmaya değer bulundu.

b) Katılımcılardan Elma üstüne bir deneme yazmaları istendi. Gelen yazılardan Şebnem Atılgan'ın yazısı yayınlanmaya değer bulundu.

Dönüşümlü Seminerler

Sevim Gündüz'ün verdiği Matematik Semineri bitti. Tevfik Taş'ın İdeoloji ve Günlük Hayat adlı semineri başladı.

MEMET FUAT'IN BENDEKİ GÖRÜNTÜSÜ

Kemal ÖZER

Memet Fuat'tan ilk görüntüyü araştırmaya kalkıştığımda, iki şey hemen öne çıkıyor. Biri, yazmaya başladığımız yıllardaki genel ve özel koşullar. Öbürü, onunla ilişkimizin tek tek değil, hepimizi içine alan ortak çizgiler taşıması.

Yazmaya başladığımız yıllardaki genel koşullar, Soğuk Savaş'ın getirdikleriyle ilgili. Yaşamda ve sanatta bize dayatılanlar, dünyayı ikiye bölüyor ve bir yanını gözümüze sokmaya çalışırken, öbür yanını durmadan karartıyor, kuşkuların, tehlikelerin sarmalına sürüklüyor.

Yazmaya başladığımız yıllardaki özel koşullar ise, daha çok kuşaklar arası ilişkileri, yeni gelenlerin kendini kabul ettirme içgüdüsünü kapsıyor. Zorladığımız bir kapı var önümüzde sanki. İçeri girmemizi istemeyenlerle sürekli gnüdemde kalan bir çekişme. Anlayış beklediğimiz, anlaşılmak istendiğimiz halde, bunu bize bir türlü göstermek istemeyen bencil bir ortam.

Memet Fuat'ın ilk görüntüsü, ilk burda karşıma çıkıyor olmalı. Belki de daha kendisini tanıma fırsatı bulmadan önce. İkiye bölünmüş bir dünyanın karartılan, bizden uzak tutulan, gözümüzden düşürülmek istenen yanını, nasıl gösteriliyorsa öyle görmeye hazırız; ama yine de merak ediyoruz. İçinde bulunduğumuz sanatsal ortamdan ise, hem yakınıyoruz, hem de belli belirsiz bir umut beslemeyi sürdürüyoruz. Biri çıkıp el uzatırsa, biri çıkıp bizi anlarsa diye.

İşte duyulan bu merakın, beslenen bu umudun odağındaki kişiydi Memet Fuat. Merak ettiğimiz dünyanın bilgisiyle dolu. Üstelik bu bilgiyi zorla gözümüze sokmuyor, bir ışık gibi usul usul sızdırıyor; ancak biz kendi isteğimizle gözkapaklarımızı aralarsak. Bu bilgiden kuşku duymuyoruz; çünkü sunulan bilgiyle onu sunan arasında uyumlu bir bağlantı kurma olağanı var: Sesi duyarlı ve tok, yaklaşımı incelikli ve ciddi. Bu bilginin kaynağından da kuşku duymuyoruz; çünkü arkasında Nazım Hikmet ve ufkunu Nazım Hikmet'in aydınlattığı bir çocukluk, gençlik eğitimi duruyor.

Öte yandan, beslediğimiz umudun bütün ipuçlarını barındırıyor kendinde. Kuşak ayrımına önem vermiyor örneğin. Zorladığımız bir kapı varsa, onu bize kapalı tutmaktan yana değil. Tam tersine, yeni gelenlerin ne söylediğine kulak vermekten, ne istediğini öğrenmekten yana. Anlayışlı, haktanır, saygılı.

Yeni bir imza dikkatini çektiği zaman, ona mektup yazıp hakkında bilgi istiyor. Uygun bir zaman bulduğunda, kendisini yakından tanımak, onunla söyleşmek için evine çağırıyor. Çağrıda kullandığı dil alabildiğine ince: "Uygun bir zaman bulduğunda...

Söyleşi gerçekleştiğinde. "yeni imza" kendini bir sorgulamadan geçirilmiş gibi duyumsamıyor. Tam tersine, nasıl bir aileden geldiğinin, neler yapmak istediğinin sorulmasından hoşnut. Kendini anlatabilme, anlayışla karşılanma fırsatı bulduğu için seviniyor. Evine dönerken, beslediği umudun boşa çıkmadığını görmek ona güven veriyor. Başladığı yolda yeni adımlar atabilir artık. Bu yürüyüşü izleyecek birinin bulunduğunu biliyor çünkü.

Üstelik o; bilgili, ama bu bilgiyi kullanarak çıkar ya da saygınlık sağlamaya eğilimli biri değil. Saygılı, ama bu saygıyı yalnız belli yaştakilere ya da aynı dünyadan, aynı anlayıştan olanlara karşı gösterecek biri de değil. Öyle biri ki, taşıdığı bu ve benzeri bütün niteliklerden dolayı olsa olsa "ağabey" denebilir, bir "ağabey" gibi benimsenebilir.

Memet Fuat'tan ikinci görüntü, Soğuk Savaş'ın ilk hızını yitirdiği 1960'ların başında, tek tek her birimizin değil, hepimizin topluca benimsediği bu ağabeylik. O günlerde yeni anayasa, değişmeye yüz tutan koşullar, dönüşümleri gündeme getiren bir siyasal ve toplumsal kaynaşma yürürlüktedir. "Memet Ağabey"in yapmak istediğini bildiğimiz, bizim de heyecanını paylaştığımız girişimler vardır. Bir yayınevi kurmak, bir edebiyat dergisi çıkarmak gibi. Öyle bir dergi ve yayınevi ki, yakındığımız bütün darlıkları, sıkıntıları ve anlayışsızlıkları ortadan kaldıracaktır. Daha önemlisi, bize bir yer değişim olanağı sağlayacaktır. O güne değin, "Memet Ağabey" karşıdan baktığımız bir yerdedir. Onunla aynı yanda olmak için bizim yer değiştirmemiz gerekmektedir. İşte dergi ve yayınevi; takınacağı tavır.

düzenleyeceği özel sayılar ve çevrilmesine önayak olacağı düşün ve sanat birikimiyle bu fırsatı tanımış olacaktır. O zamana değin kendisinden dinlediğimiz bambaşka bir ufku açacaktır önümüzde.

Bu beklenti, yavaş yavaş gerçekleşiyor. De Yayınevi kuruluyor, Yeni Dergi çıkmaya başlıyor. Titiz bir seçim, haktanır bir değerlendirmeyle yıllıklar yayınlanıyor. Kuruluşun ardından yeni heyecanları doğuran devingen bir çevreye kavuşuluyor böylece. Çeşitli kuşaklar sık sık bir araya geliyor, tanışıyor, tartışıyor, ortak bir sanat havasını soluyor bu çevrede. Bizim içinse, yer değişiminin, "Memet Ağabey"le aynı yanda buluşmanın ilk adımlarını barındırıyor.

Memet Fuat'tan üçüncü görüntü, 1970'lerin başında çıkıyor karşımıza. Ama oldukça sallantılı. Açıklığa kavuşmuyor kolay kolay. Kuşkuya yol açan kimi belirtiler var. En nemlisi, önceki tutumunu 12 Mart'ta da sürdürmek istemesi. Sanatın değişen ve ağırlaşan koşullarda üstlenmesini istediğimiz göreve karşı çıkması. Öyle mi, değil mi? Kararlılar var, kararsızlar var. Ondan beklediğimiz ne? Bu kararsızlığı ortadan kaldıracak bir tutum içinde olması değil mi? Nazım Hikmet'in içinde bulunduğu bir eğitim böyle davranmayı gerektirmez mi?

Biz, 1950'lerin sonunda onu tanıyanlar, ikircimden bir türlü kurtaramıyoruz kendimizi. Aynı yanda onunla buluşmayı isterken, bunun için adımlar attığımızı düşünürken, onun bilgisinden, birikiminden, yaklaşımından nasıl kuşkuya düşebiliriz?

Görmüyor değiliz: kimi şiirlerimizi, öykülerimizi çok beğenndiğini söylüyor, ama dergisinde yayınlamıyor. Herkese hakkını vermekten yana, ama yayın yaparken tutumu değişiyor. Sözgelimi toplumculara ne dergisinde, ne yıllıklarında hak ettikleri yeri vermiyor.

Kafamızda soru işaretleri dolaşmıyor değil: Önümüze çıkarılmasını beklediğimiz ufuk bu mu olmalı? Aktarılacak olanlar bu kadarla mı kalmalı?

12 Mart, bu görüntünü ortasından bir tren gibi geçiyor. Memet Fuat'la aynı yanda olmadığımız bir çırpıda ortaya çıkıyor. Trenin pencereleri birbiri ardınca önümüzden geçiyor ve bizdeki ikircimi alıp götürüyor. Pencerelerin düşürdüğü ışıkta her şey seçiliyor çünkü: Bilgiyle bilginin kullanımı arasındaki ayrım, incelik ile anlayışın kim için ve nereye kadar geçerli olduğu, ufkun nerede başlayıp nerede bittiği.

Ve ayırt ediyoruz ki, bu görüntüye onun dışına çıkılarak bakılabilir ancak. Onun dışına çıkmaksa; ancak Memet Fuat'ın durduğu yeri, yaptığı işi, yerine getirdiği işlevi görmekle olanaklı. Nedeni açık: Onun görüntüsü yalnız kendisiyle sınırlı değil de ondan.

ACI ÇEKME YETİSİ

İçin için ağlamak güzeldir
dökülüp saçılmadan
acı çekmek

usul usul hayatına yerleşen
yaraya katlanmak
beslemektir
mevsimlerin doğuşunu

yaşanmamış mevsimlere
yağmurun çağrısıdır şiir

bir şiiri besliyorum
umuda dokunuyor ellerim

Berrin TAŞ

12 Mart'tan sonraki 30 yıllık sürede o görüntü hep varoldu. O görüntü için kimilerince duyulan yeni yeni ikircimler de, onları ortada kaldıracak birtakım önemli gelişmeler de. Kendisini dışta tutup bakmayı becerenler, durduğu yeri de, yaptığı işi de, yerine getirdiği işlevi de görebiliyor. Becerememeyenler içinse, o hâlâ "Memet Ağabey"dir, hâlâ "İnsanlar için iyi şeyler isteyen, dürüst, sevgi dolu bir yazar"dır.

KORE ŞİİRİ

KİM SUJANG (1680-1730)

AY IŞIĞI

Ay ışığı parlıyor nilüfer havuzunda,
giysilerime nilüfer kokusu doluyor.
Altın kupada şarap var
ve bir güzel, lâvta çalıyor.
Kendimden geçerek söylediğim
Hüzünlü bir şarkı bu.
Ona ayak uyduruyor çam ve bambu.
turnalar dans ederken bahçede.
Böylece, hısım akrabayla mutlu,
dostlarla neşe içinde, ben
yaşayacağım bu ömrü
Tanrı tarafından verilen.

GÜNEŞ BATARKEN

Etek-bluz giymiş şu kıza bak,
Güzelce pudralanmış yüzü,
saçlarına toka takılmamış.
Dün aldattı beni.
Bir başkasını aldatacak şimdi.
Yeni toplanmış çiçekler var elinde,
Hafifçe sallanıyor kalçaları
güneş batarken.

Türkçesi:
Ahmet NECDET - Anıl MERİÇELLİ

EMPERYALİZMİN VE SAVAŞIN YENİ MASKESİNE KARŞI -I-

Bilgesu ERENUS

Dansın Dili

İnsanın, kendini, düşüncelerini ve duygularını ifade edebilmek için yarattığı en eski dil olduğunu bilmeme karşın, dans, hayli uzak durduğum bir sanat dalı. Elimi-kolumu, duruşumu ve adımlarımı asla ayarlayamayacağımı düşünürken, geçen ay, Atina'da, Amerika Birleşik Devletleri'nden, Gash/Voight Dans Tiyatrosu'nun work-shop'una katılma isteği gösterdim. Benim için önemli bir deneydi. Dans ustaları, hemen her insanın dans edebileceğini söyler, inanmazdım, şimdi inanıyorum.

Neden Atina, önce onu anlatayım, 1-7 Ekim 2000 tarihinde Yunanistan'da, *Dünya Kadın Yazarları Kongresi* gerçekleştirilecekti ve ben de davetliydim. Davet nedenim de çok ilginç, geçtiğim yıl, Yunanlı Profesör, Aliki Bakopoulou Halls beni telefonla arayıp, ellerinde Virginia Woolf'la ilgili hangi Balkan ülkesinin diline ait olduğunu çözemedikleri bir metin olduğunu ve üzerinde oyunun yazarı olarak benim adımın yer aldığını söyleyip, metnin aslını istedi; çünkü *Dünya Kadın Oyun Yazarları Kongresi*'nin geleneksel oyun okumalarına bu metni de katmak istiyorlardı.

Virginia'yı anlattığım *Kırmızı Karaağaç* adlı oyunumun böyle bir çevirisi olduğundan haberli değildim. İzin, telif umurumda değildi, duyduğumda, yalnızca sevindim, nasıl sevinmem; bütün dünyada kadın emeğini tanıtma ve yaygınlaştırma çabasındaki kızkardeşlerimden biri, bu oyunu her nereden eline geçirmişse, hiçbir protokole gerek duymadan kendi diline çevirmişti ve onun bu çabası, benim, her üç yılda bir başka bir ülkede gerçekleştirilen, *Dünya Kadın Oyun Yazarları Kongresi*'nin beşincisine katılımımı sağlayacaktı.

1-7 Ekim 2000 tarihleri arasında, Ortadoğu, Balkanlar ve çözük sovyet ülkeleri dışında, hemen hemen dünyanın her ülkesinden gelen iki yüzü aşkın, kadın tiyatro yazarı, hep bir arada, ülkelerimizin stratejik ve politik planlarının çok uzağında tanımsız güzellikler yaşadık. Katıldığım bir panelde, küreselleşme, savaşın yeni maskesidir, çocuklarımızı ve oyunlarımızı globalizme karşı savunmamız gerek, deyişim, meslektaşlarım arasında müthiş heyecan yarattı. Yüreğime dokunduklarını, beni desteklediklerini, güç aldıklarını söylediler. Bütün bu tepkiler, yaşadığımız şu günlere karşın, insandan ve dünyadan umut kesilemeyeceğini bir kez daha haberliyordu.

2003 yılında Meksika'da yapılacak altıncı kongrenin yönetim kuruluna seçildiğim için bu konuda çok sık yazacağım ama, *Dans Dili ve Tiyatro* özelinde, Gash/Voight'a dönmek istiyorum şimdi. Aslını ararsanız, Atina Üniversitesi'nin, anfi-teatre biçiminde inşa edilmiş salonundaki work-shoplarına biraz da, sürekli ingilizce konuşulan kongrede yorulan başımı dinlendirmek amacı ile girmiştim, bedenlerin sessizliğine ihtiyaç duyuyordum. Adları Susan ve Beckah olan bu iki Amerikalı kadının, öğretme konusundaki yetkinlikleri şaşırtıcıydı, çoğu benim türümden, duruşunu ve adımlarını kullanma yetisinden uzak oyun yazarları, Susan ve Beckah'nın yöneltişiyle, kendi bedenlerimizi keşfedip, iç dünyamızda derinlemesine bir yolculuğa çıkmıştık. Asıl şaşkınlığı, work-shop'un ardından gerçekleştirdikleri gösterilerinde yaşadım. Bu iki öğretmen kadın dansçı, bizlerden hiçbir deneylerini sakınmamışlardı. Üç bölümden oluşan danslarını -Casandra, Mistik, Piknik- izlerken, *"A, evet tıpkı bize öğrettikleri gibi yükselip alçalıyorlar, aa, evet o bezparçalarıyla ben de oyun çıkardım, ne kadar benzeşiyoruz ama ne kadar farklı!"* diyordum.

Farkın, yarattıkları sahne büyüsüyle ilgili olduğunu biliyordum, ama ben asıl benzeşmemizin peşindeydim. Doğal insan tavırlarından yola çıkarak, böylesine sade bir derinliği nasıl yakalayabilmişlerdi? Ritüellerden yararlandıkları için mi bu denli çağdaştılar? Evrensel bir atmosfer yaratabilmeleri, değişik kültürlere karşın, ortak insan jestlerini görüp, gösterdikleri için mi gerçekleşiyordu?

Work-shop ve gösteri sonrası bu konuda onlarla konuşmak için can atıyordum ama, evsahibimiz, sevgili Aliki Bakopoulou Halls, olağanüstü organizasyonuyla, biz tiyatro yazarı kadınları, adeta kültür şokuna uğrattığı için, bir etkinlikten diğerine koşturmaktan vakit bulamadım. Susan ve Beckah, kongre sonrası, Yunan ve Türk gruplarıyla birlikte bir gösteri düzenlemek üzere İstanbul'a geleceklerdi, beni arayacaklarını söylediler; geldiler ve aradılar.

İstanbul'daki birlikteliğimiz sırasında, Gash/Voight hakkında, birazdan sizlerle paylaşacağım bilgilere geçmeden önce, şunu belirtmek isterim; onlar, Amerika kıtasında, ülkelerinin strateji ve politikasının çok ötesinde ve doğru yerde durabilmeyi göze alabilen kadınlar ve kongredeki oyun yazarları arasında da gördüm, bu kadınların sayısı yeryüzünde hiç de az değil! Hani nerdeyse, Nazım'ın dileğine, kadınları da katıp, dünyayı bir gün olsun, çocuklara ve kadınlara verin, diyesim geliyor. Dünyanın hangi türden kadına verileceğini belirtmem bilmem gerekir mi? Kaldığımız Presidant Otel'in lobisinde, Avusturalyalı ve Amerikalı kadın oyun yazarlarından bazılarıyla bir sohbet sırasında, bana, Tansu Çiller'i sormuşlardı, onun kadın olduğunu sanmıyorum, dediğimde, Avusturalyalılardan biri, zekice hüküm verdi; O halde iş adamıdır!

Gash/Voight Dans Tiyatrosu

1985 yılında kurulan *Dans Tiyatrosu*'nun öyküsü şöyle; Susan Gash, meslektaşı Beckah Voight'ı bir gösterisine davet edip, düşüncesini almak ister. Beckah Voight, Susan'ı izledikten sonra, gösteri hakkında düşüncelerini söyler. Suzan Gash, bu kez de, Beckah Voight'a dans deneylerini birleştirmelerini önerir. Beckah Voight hamiledir, oğlunun doğumundan hemen sonra, Susan Gash'la birlikte çalışmaya başlar. Artık soyadlarının yanyanalığıyla anılacaklardır; Gash/Voight Dans Tiyatrosu. 1985 yılından bu yana akademisyen olarak çalışmalarının dışında, Susan ve Beckah, dünyayı dolaşarak, düzenledikleri gösterilerin yanısıra, work-shop'larla, biriktirdikleri deneyimi başka ülkelerin sanatçılarıyla paylaşıp, yaygınlaştırıyorlar.

Gösterileri hakkında çıkan yazılarda, genelde şu nitelemeler yer alıyor: Zarif, incelikli, sağlam, dayanaklı, kavrayıcı, parlak, kudretli, etkili, işe yarar, gönül çelen, düşgücü yüksek, sert dokunmuş ama esnek, gizemli, dramatik, büyüleyici, şakacı, şiirsel ve kışkırtıcı...

Modern dansın, yirminci yüzyılın başlarında, genç dansçıların, geleneksel balenin, akademik kurallarından kurtulmak amacıyla yaratıldığını biliyoruz. Bu genç kuşak dansçıları arasında en bilineni, İsodora Duncan ve eski yunan dansından yararlanarak, serbest dans diye anılan ekolü başlatmış. Alman anlatımcılığının da etkisiyle, parmak uçlarında dolanmaktan kurtulan bedenler, daha zengin bir dile kavuşup, her tavır bir düşünceyi, bir duyguyu, bir heyecanı aktarır hale gelmiş. Gash/Voight'da, yirminci yüzyıl başlarındaki gençlerin çocukları, aynı zamanda da, tarih öncesi ilkel ayinlere özgü ritm ve hareketleri de danslarına katıyorlar.

Topkapı Sarayı Darphane'deki, Türk ve Yunan dans gruplarıyla ortak gösterilerine Gülçin Çaylıgil ile birlikte gitmiştik. Gülçin Çaylıgil'i, Beckah Voight'la tanıştırırken üç kuşak, "düşünce suçlusu"nu savunan bir avukatımız, demiştim. Beckah, Gülçin'e, *"Sizin türünüzden insanlara çok ihtiyacımız var"* derken öylesine içtendi ki...

Ortak gösteride keyfimi kaçıran bir konuya değinmeden edemeyeceğim. Gash/Voight'un Türk gösteri ortağı, *Dans Fabrikası* Mustafa Kaplan'ın koreografisiyle Darphane bahçesinde Uzlaşmalar'ı sergilemişti. Uzlaşmalar'dan çok etkilendiğimi hemen söylemeliyim, genç bir kadın ve genç bir erkek, buzdolabı boyutlarında beyaz bir eşyayı dengede tutabilmek için bedenlerinin bütün ögelerini kullanırken, karşılıklı yüreğimiz tükenmişti. Somutun sağlamlığına yaslandıktan sonra, soyutlamaya yatkın bir yazarlık geliştirdiğim için; bir evlilik, bir beraberlik, aptal ama kaçınılmaz bir denge adına ancak bu kadar zorlanabilir, diye düşündüm. Kaplan'ın, Şehir Tiyatroları'nda Ayla Algan'la birlikte çalıştığını öğrendiğimde hiç şaşırmamıştım. Bende tiyatro heyecanı yaratan hangi çalışmayı görsem, yanından yöresinden, yıllardır, mutlaka, Algan'lar çıkar, burada da öyle olmuştu.

Gösteri salonuna geçildiğinde, Gash & Voigt'un üç elemanı Susan, Beckah ve Mary Ann'le buluşuldu. *Mistik* adını verdikleri gösterilerini, Atina'dan sonra, bu kez de Gülçin'in gözleriyle izliyordum, o da benim kadar sevmişti Gash &Voigt'u.

Ortak gösteriye geçilmeden önce, *Dans Fabrikası*'ndan iki kızımız, bir poşetle ortalık yere çıkıp, her nedense garip bir doğaçlamaya durdular. Yarım saat kadar süren bu doğaçlamanın yalnızca keyfimi kaçırmakla kalmayıp, bana tam bir utanç yaşattığını söyleyebilirim. Özür dileyerek yazıyorum, poşetten çıkan, cola benzeri içkiyi, *Dans Fabrikası*'ndan kızlarımız karşılıklı içerken, biri zorla geğirdi, öteki kutlamakla kalmayıp yeniden geğirmesi için teşvik etti, geğirti bu kez daha görkemliydi ve birlikte sevindiler.

Böylesi bir laubaliliği kabullenemediğim için, "Belki de sirkteki palyaço geleneğinden yararlanmak niyetindeler, az sonra o denli yetkin bir dansa duracaklar ki şaşırıp kalacağız; kimi palyaçolar, güldürmeye yönelik, sarsak gösterilerinden sonra, öylesine bir ustalık izlettirirler ki, inanamazsın ya hani, bunlar da mutlaka aynı izlenimi verecekler" diyerek kendimi ve Gülçin'i kandırmaya çalışıyordum ama, doğaçlama adı altındaki laubalilik uzadıkça uzuyordu. Doğaçlamada kullandıkları dili notlamaktan başka çarem kalmamıştı.

- Düşünsene ağbi!
- Bildiğiniz gibi değil...

Yunanistan'da Meltem dans ediyor ağbi!

- Böyleydi ağbi!
- Bu ayakkabıları almak için hayatımız gitti.

Dans Fabrikası'ndan kızlarımız oyun alanını şu repliklerle terk ettiler.

- Sıram gelecek, kostüm giyim ben.

Ben de seni takip edeyim bari!

Ben, hâlâ, Gülçin'e ve kendime, işte şimdi, giyinip, bize az önceki saygısızlıklarını unutturacaklar, demeyi sürdürüyordum. Ortak dansta, özellikle, bu inanılması güç doğaçlamanın kahramanlarını izledim, kalabalık grubun içinde vasattılar, ağbi sözcüğüne düşkün olanı, grupça öne çıkarılmak istenmesine karşın önemli bir varlık gösteremedi.

Ayağa Düşürülmek İstenen Cesaret

Gösteri sonrası, *Dans Fabrikası*'ndan, Meltem'e -üstelik konservatuardan, müzik emekçisi bir arkadaşımızın kızı- dürüstlüğüme verin, yazacağım için sormak zorundayım, ne yapmak istediniz, dedim. Biz dansın dışında buyuz, bunu göstermek istedik, bu bir cesaret işidir, şeklinde yanıtladı beni. Genç kuşaklardan ve özellikle sanatla uğraşanlardan kolayca umut kesemediğim için, ısrarım karşısında beni komik buldularsa haklılar, çünkü ben hâlâ onlara, kendi hakkınızı yemeyin, belki de bu siz değilsiniz, diyebiliyordum. Aynı ısrarla, evet biz buyuz, cesuruz, isteyen beğenmeyebilir dediler.

Dans Fabrikası'nın cesareti gerçekten de anlattıkları türdense, paparazzilerin manken kızları onlardan çok daha cesur, gündemde kalabilmek için, her türlü pisliğe bulanabilen, kadınlı-erkekli, sanat icra edenlerin ne kusuru var, onların cesareti karşısında, geğirme, ancak ergenlik çağını yaşayan gençlerin kendi aralarındaki eğlence biçimi olabilir.

Doğaçlamayı, beğenip, beğenmemek söz konusu değildi benim için, çirkinliği, yozlaşmayı göstermenin de sanatsal bir dili olmalı, ben bu dilin peşindeydim ama, derdimi anlatamıyordum. Bulgaristan'da düzenlenen *Barış Festivali*'ne Romanyalıların getirdikleri dans tiyatrosu, Da Da Dans'ı anımsadım. Tzara'nın bestelenen şiiri eşliğinde, insanlar arası iletişimsizliği ya da yanlış iletişimi gösterebilmek için, son derece yetkin, son derece acımasız bir sahne dili kullanmışlardı. İnsanın gerçekleştirebileceği her türlü vahşet ve pisliği, estetik değerlerden asla ödün vermeden aktarırken, siz izleyici olarak, savaşan bir dünyada duşlarınızın altında mırıldandığınız şarkıların, gaz odasında sürebileceğine tanıklık etseniz de, insan bu kadar zayıf ve bu kadar güçlüyse, hâlâ umut var, diyebiliyordunuz. Gösterileri insan aşkına tam bir cesaret örneğiydi.

Dans Fabrikası elemanları, nasıl olur da cesaret sözcüğünü bu denli rahatlıkla kullanabilirler? Cesaret, yalnız bizim toprağımızda değil, dünyada da, hiçbir zaman bu denli ucuzlayıp, ayağa düşmedi. Birlikte dans ettikleri Beckah Voight'u da örnek verebilirim onlara. Darphaneden ayrılırken, bizi, Boğaziçi Üniversitesi Batı Dilleri Bölüm Başkanı Oya Başak'ın organize ettiği gösterilerine de beklediğini söylemişti, ben gelecektim ama, Gülçin için cuma günleri, Gebze mahpusu Yalçın Küçük'ü ziyaret günüdür. Gülçin bu ziyareti ertelemesinin mümkün olmadığını söyledi, ayrıldık. Bekah, arkamızdan koşup kapıda yetişti bize: *"Amerika'da hapihanelerde özel gösteriler yapılır, izin alınabilirse, burada da yapmak isteriz, mahkumlar için dans edelim"* dedi. Ben yanıt olarak yalnızca sarılabildim Beckah'ya; ülkem ekonomik ve sosyal anlamda küçük Amerika'ya dönüştü ama, vahşi kapitalizm, açtığı yaraları, üstten de olsa, pansuman etmek niyetinde değil, hele ki hapishaneler ve hapishanedekilere yönelik uygulamalarda iyice katı; bizde hapishanelere çete ve mafya şefleri için kadın tedarik edilir yalnızca, sanat kilitli kapıları açtıramaz, açtıran paradır, diyemedim. Gülçin de ben de teşekkür edip, bu güzel öneriyi hapishanelere duyuracağımızı, onların da sevineceklerini söyledik. Beckah'nın *Gash/Voight Dans Tiyatrosu* adına yaptığı öneri, sanatçının günlük yaşamda nasıl olması gerektiğine dair önemli bir örnekti; doğaçlama adına sahnede gaz çıkaran kızlarımız, birlikte dans ettikleri bu insanların farkını, bir gün mutlaka farkedeceklerdir, umarım çok geç olmaz.

"Yanki Go Home"

Türkiye'den ayrılmalarından bir gün önce, *Gash-Voight Dans Tiyatrosu*'nun elemanlarıyla, teknik ekip de dahil, birlikte Büyükada'ya gittik. Çok yorgun oldukları için, Neylan'la ben, iyi bir ev sahibi olmaya, onları rahat ettirmeye çalıştık, sanırım başardık da. Neylan'ın dans değil ama çocuklara okuma yazma öğrettiğini öğrendiklerinde, meslekdaşları onu daha bir sıkı kucakladılar. Teknik ekip, tanıtım çekimleri yaptıktan sonra ayrıldı, biz, Susan, Beckah, Mary Ann ve Susan'la Mary Ann'in öğrencisi, Caty'yla bir süre daha birlikte olduk. Amerika kıtasında, kadın, öğretmen, sanatçı ve aydın olmak konusunda, Atina'dan beri merak ettiğim soruyu sorabilecektim artık. Paranın ve para ilişkilerinin egemen olduğu Saint Louis - Missuri'de, birbirlerine, sanatlarına ve öğrencilerine tutanarak yaşayabiliyorlar. St. Louis, 1764'de Orleanslılar tarafından Missouri Kızılderilileriyle kolayca ticaret yapabilmek için kurulmuş. Missisipi nehri üzerinde buharlı gemilerin çalışmaya başlaması ve Lousian'nın Birliğe katılmasıyla ticari önemi artmış. Ba-

lık konserveciliği, tütüncülük, ayakkabı sanayii, makine, uçak elektrik malzemeleri yapımı, çelik ve cam sanayiinin gelişmesi ise, içinden geçen 28 demiryoluna bağlanıyor. Bir zamanlar bir milyonu bulmayan nüfusu, ekonomik nedenlerle St. Louisan'a göçen, İspanyol ve Meksikalılar nedeniyle çok artmış, Beckah, *"Annem bu artışı anlayamıyor ve çok korkuyor"* diyor. Beckah'nın annesi elbet bu endişesinde yalnız değil, bütün St. Louisan'lılar bu endişeyi paylaşırken, Gash-Voight grubu, farklı kültürlerle bir arada yaşamının heyecanını duyuyorlar. Onlar farklı kültürlerden yola çıkarak evrensel insan özüne ulaşma çabasındalar çünkü. Gösterileri dolayısıyla düzenlenen turnelerle tanıdıkları farklı kültürlerin yanısıra, yaşadıkları bölgede İspanyol ve Meksikalılarla olmak önemli bir deney onlar için.

Beckah, dans tiyatrosundaki çalışmalarının yanısıra, üniversitede modern dans teknikleri ve kompozisyon öğretiyor, onbeş ve on bir yaşlarında iki oğlu var. Oğullarının farklı kültürleri tanımasını çok istiyor. Kendi ailesi bunu ona sağlamış, çünkü annesi de eski bir dansçı ve çok yolculuk yaptığı için Beckah'yı hep yanında taşırmış. Hayatı, St. Lousan'la sınırlı sanmamalıları için, o da oğulları adına böyle bir yaşam diliyor.

Beckah'nın anlattıklarını dinlerken eski dansçı annesinin, bölgeye doluşan farklı kültürdeki insanlara yönelik korkusunu düşünüyorum, demek sanatsal yaratıdan uzaklaşmak ve yaş, insanı bu denli farklı bir yere savurabiliyor.

Dans Tiyatrosu'nun bütün zamanını aldığını söyleyen, Susan, belki de bu yüzden çok geç evlenmiş ve çocuksuz. Günleri dans ederek, öğreterek, gösteri yaparak geçiyor. Onbeş kadar öğrencisi var. Onlarla çok mutlu.

Mary Ann, vejeteryan, o da, üniversitede dans ve yogo öğretmenliği yapıyor ama, onun orta öğrenimden, özel okullardan da öğrencileri var. Çocuklarla da dans çalışıyor. Kalabalık bir aileden geldiğini söyleyen Mary Ann'in birçok kız ve erkek kardeşi var. Annesi piyano çalıyor. Aslında hemen hepsi ailecek sanatla ilgileniyorlar denebilir.

Susan ve Mary Ann'in öğrencisi, Caty, böyle öğretmenlerim olduğu için çok şanslıyım, onlar bana, Amerikan tarzı yaşamı yani, nasıl para kazanılacağını değil, hayatta neyin önemli olduğunu öğrettiler, diyor.

Öğretmen ya da öğrenci, Pasifik'in ötesinden gelen bu kadınlar, ülkeleri Amerika'nın dünyaya zerk ettiği zehrin, küreselleşmenin etkisinden korunabilmek için, birbirlerinin dostluğuna ve sanat aracılığıyla dünya halklarına sarılmayı yeğlemişler.

Gash/Voight Dance Theatre'nın bu güzel insanlarına, Neylan'la birlikte, work-shoplarında kullanmaları için, yazmalar, yemeniler armağan ettik. Bu türden bezleri bütün dünya halklarının ortak kültürlerinin bir göstergesi sayıyorlar ve hem work-shoplarında hem de gösterilerinde çok işlevsel biçimde kullanıyorlar. Benim armağan ettiğim, yazma ve yemeni kumaşından modacı Selda'nın yarattığı giysileri ise müthiş bir sevinçle karşılayıp, üstlerinden hiç çıkarmayacakmışçasına hemen giydiler.

Büyükada'dan dönerken birbirimizi daha çok tanıyorduk artık. Gelecek projelerinden birinin Amerikan tarzı beslenme, fast food'a eleştirel yaklaşan bir gösteri olduğunu duyunca, bizim üniversiteli gençlerimizin, coca-cola ve hamburger kültürüne karşı gerçekleştirdikleri gösterilerden söz ettik, şaşırmadılar. Bizim türümüzdeki ülkelerde tekrarlanan, "Yanki go home!" sloganının mahcubiyetini taşıyorlar. Güvertede birlikte tekrarladığımız bu slogan sonrası, Susan, yanki'yi kendinden iyice uzaklaştırmak için, kimin yanki olduğunu aranırcasına, çevreye bakarak, bir anlamda slogana beden dilini de katıyordu. Kendi ülkelerinde şikayetçi oldukları bütün yozlukları ağırbaşlı bir dille bize aktarırken, Neylan, bizde de aynı, sizden öğreniyoruz, dediğinde, her defasında içtenlikle özür diliyorlardı.

İstanbul'un ışıkları yaklaşırken onlar bize, keyifli anlamına gelen, merily sözcüğünün bolca yer aldığı, bir çocuk şarkısı öğrettiler. Ben de, Atina'da *Women Kabere* sırasında Oya Başak'tan, farklı ülkelerden dostlara nasıl öğretileceğini öğrendiğim bir türküyle yanıt verdim; Tin tin tini mini hanım. Sirkeci'ye kadar, bu iki şarkıyı, kanon tarzıyla tekrarlayacak şekilde ustalaşmıştık.

Ayrılırken, birbirimizi arayıp sorma sözüyle kucaklaştık.

Emperyalizmin ve savaşın yeni maskesi, küreselleşmenin karşısında durabilecek dünya aydınlarının olduğunu görmek, nasıl da cesaretlendiriyor insanı. Bunu, hem dünyanın hemen her yerinden gelen kadın meslekdaşlarımla Atina'daki kongrede, hem de *Gash/Voight Dans Tiyatrosu* elemanlarıyla hem Atina, hem İstanbul'da yaşadım, artık gönül rahatlığıyla, hiç yitirmediğim imanım tazelendi, diyebiliyorum.

SORU

Cengiz GÜNDOĞDU

İNSANCIL YAYINLARI

İÇTENLİKLİ OLMAK KONUSUNDA KENDİMLE KONUŞMA

Afşar TİMUÇİN

- Birgün bir toplantıda biri senin ne kadar içtenlikli biri olduğunu anlatmıştı, ben bundan senin içtenliksiz bir insan olduğun sonucunu çıkarmıştım.

- Olabilir, bazen öyle yaparlar, över gibi yapıp vururlar. Biz böyle şeylere aldırmıyoruz. Ben içtenliksiz biri olduğumu sanmıyorum, ancak elbet ağzına geleni söyleyen biri de değilim. İçtenlikli olmak adına falanca kadınla nasıl seviştiğini anlatan adamlar vardır. Bu bana tiksinti verir. Ne der Montaigne? *"Her zaman her şeyi söylemek doğru olmaz, aptallık olur bu. Ancak söylediklerimizi düşündüğümüz gibi söylemeliyiz, başka türlüsü hainlik olur."* Ağzı sıkı adamlar içtenliksizdir, ağzına geleni söyleyenler içtenliklidir diyebilir miyiz?

- İçtenlikli olmak ne demektir sence?

- Özüyle sözü ya da düşüncesiyle sözü uyuşuyor olmak demektir.

- Bu tanıma göre içtenlikli olmak zor şey.

- Gerçek insan olmanın tüm temel koşulları uyulması çok zor formüller gibi görünür. Oysa bu konuda da alışkanlık bizim en büyük yardımcımızdır. İçtenlikli olmak yalancı olmaktan daha kolaydır. İçtenlikli kişinin iyi bir belleği olması gerekmez ya da böyle bir kişi sözü sıkı bir bellek denetimiyle kullanmak zorunda degildir. Oysa her yalancının iyi bir belleği olmalıdır. Yalancının belleği iyi değilse ne olur? Adam kendini ele verir. Adana'ya gittiğini söylemiştir, dönüp gelir gibi yaptığında *"Antalya'dan dün yola çıktım"* der.

Yani içtenlikli olmak zordur, değil mi?

- La Rochefoucauld der ki: *"İçtenlik gönlün bir açılımıdır. Çok az insanda bulunur. Genellikle içtenlik gibi görünen şey başkalarının güvenini kazanma yolunda ince bir gizleyiştir."*

- Bununla birlikte insanlar içtenlikli görünmeye özen gösterirler.

- İçtenlikli olmak başkadır, içtenlikli görünmek başkadır. *"Aynı anda hem içten olmak hem içten görünmek olmaz."* der André Gide. İçtenlikli görünenler daha doğrusu görünmeye çalışanlar çok zaman bu yapay gösteri içinde kendilerini gülünç ederler.

- Sorumu yanıtlamadın ya da açıkça yanıtlamadın. İçtenlikli olmak zor mu?

- İçtenlikli kişi için içtenlikli olmak elbette zor değil son derece doğal bir iştir. Dedim ya, alışkanlıkla ilgili. Kendini yalana alıştırmış bir kişi, zorlasa da kendini içtenlikli olamaz. Ona yalan söylemek kolay gelecektir.

Yalanı besleyen belli bir kaynak var mı?

- Elbette var: baskı. Bütün baskıcı anababaların çocukları adamın gözünün içine baka baka yalan söyler. Demek ki bu baskıcı toplumda yalancının sayısı hiç de az olmamalı. Öğretmen yalan söyler, der ki: *"Çocuklar ben çok önemli bir toplantıya gidiyorum, siz kendi kendinize çalışın."* Öğrenci yalan söyler: *"Efendim, dün gece büyükannem ağırlaştı, onu hastaneye götürdük, bu yüzden ödevimi yapamadım."* Sevgili yalan söyler: *"Dün tam sana gelecekken bir telefon, annen hasta çabuk gel, gittim ki kadın serilmiş yatıyor."* Anne yalan söyler: *"Bu yaşıma kadar sizden başkasını gözüm görmedi, sizin için saçımı süpürge ettim."* Gazeteler yalan söyler televizyonlar yalan söyler, sinemalar, tiyatrolar, şiirler yalan söyler...

- İçtenliksizlik biraz da çıkarcılık mıdır?

- Önünde sonunda öyledir. İçtenliksiz kişi kendini savunur. İçtenlikli adam maskesi takmıştır yüzüne. Bu maskenin arkasında küçücük bir adam vardır, çok küçük çıkarlarını korumak ya da çok küçük çıkarlar sağlamak hevesiyle yanıp tutaşan bir adam.

- Ama her içinden geçeni söyleyen kişi de içtenlikli değildir diye düşünüyorsun..

- Her kişinin kendine göre bir dünyası, kendine göre gizleri vardır. Onları açık etmek istesek de edemeyiz. Birine olan duygularımızı bir başkasına tüm özellikleriyle anlatabilir miyiz? Ayrıca, anlatmamız gerekir mi? İnsanlar içtenlikli olmak adına meyhanelerde ya da herhangi yerlerde içlerini karşılarındaki insana ya da insanlara boşaltıp rahatlarlar. Psikiyatra gitmeden ayakta tedavi gibi bir şeydir bu. Kendini bilen adam böyle bir gereksinim

duymaz, çünkü her şeyden önce anlatmak istediği şeyleri karşısındakine kolay kolay iletemeyeceğini bilir. Bizde öyle şeyler vardır ki bunlar başkalarını ilgilendirmez ya da zaten ilgilendirmemelidir.

- Şimdi izin verirsen işi sanata ya da estetiğe getirelim. Sanatçı neden içtenlikli olması gereken kişi diye düşünülür?

- Sanatta içtenlikli olmanın iki temel anlamı vardır. Birincisi kendini iyi tanımak, ikincisi kendini tüm öznel özellikleriyle açık etmekten utanmamak.

- Kendini iyi tanımak derken ne demek istiyorsun?

- Sağlıklı ve yetkin sanat yapabilmek için gelişmiş ve tutarlı bir bilince gereksinimimiz var. Pekçok bilinç, karmaşık yapısı içinde kendine döndüğü ve kendinden bir takım doğrular derlemeye yöneldiği zaman bir ormanda yitip gider gibi kendinde yitip gidiverir. Kendini bilmeyen bilinç korkunç bir şeydir, o genellikle gerçekliğe denk düşmediği için kendinde olmadık yabancılıklar barındıran bilinçtir. Böyle bir bilinç apaçık fikir üzerine kurulması gereken yapıtı oluşturma yolunda daha baştan eksikli kalacaktır. Çünkü o bir yapıta temel olacak olan apaçık fikri oluşturabilecek kavramsal ve sezgisel yetkinliğe ulaşmış değildir. Fikri yani çıkış noktasını sağlam koymadığınız zaman da yaratının geleceği rastlantıya kalmış olur. Kendinde dünyanın en genel görünümünü kavramsal bir dolgunluk ve tutarlılık içinde göremeyen kişinin sanatçı sıfatına uygun düşmeyeceği de kesindir. Bulanık bilincin sağlayacağı geldigeçti sezgilerle sanat yapmak olası mıdır? Değildir. Onunla *sanata benzer bir şeyler* yapılabilir ama sanat yapılamaz. Sanat yapmak apaçık bir fikirden giderek en karmaşık gerçekliği yalın bir biçimde dışlaştırabilmek demektir.

- İkincisi demiştin...

İkincisi de birinciye bağlı. Karmaşık bilinç kendine güvenemeyen, kendini maskeler altında gizleyen, örtüler altına koyan bilinçtir. Biri ondaki bir zayıflığı görürse? Bu kaygıyla o kendini gizler de gizler. Böyle biri şiir diye tam bir içtenliksizlik içinde düzmece ya da yapay duygu-düşünce bileşiklerini dile getirir. Böyle biri resimde biçim oyunlarına dalar. Böyle biri müzikte cılızlaştıkça cılızlaşır... Yürekli olmak için sağlam bir bilinç etkinliğine ulaşmış olmak gerekir.

- Ancak sanatçının kişisel zayıflıklarını açık açık göstermesi de sence biraz garip değil mi?

- Gerçek anlamda sanatçı utanılası yanları olmayan kişidir. Rüşvet alan bir adam sanatçı içtenliğine ulaşmak adına bu durumunu anlatacak değildir, ama sanatçı dediğin adamın zaten rüşvet gibi şeylerle ilgisi olmaz. Sanatçının zayıflıkları insan olmu durumunun getirdiği zayıflıklardır. Sanatçının zayıflıkları utanılası zayıflıklar değildir, tersine insan olmanın gereği olan zayıflıklardır. Kendimi sevgilimin gölgesi gibi görüyorsam bunu açık açık söylemekte hiçbir sakınca görmem. Ama insan sevgilisinin gölgesi de olur muymuş görüşünden giderek bir kişi sanat yapmak adına erkek görünümler altında duygularını olmadık biçimlerde, sizin de anlayamayacağınız bizim de anlayamayacağımız hatta kendisinin de anlayamayacağı biçimlerde açıklamaya kalkabilir. İnsanın saçmaladıkça, bulanıklaştıkça, ne dediği anlaşılmaz oldukça büyük sanatçı durumuna geldiğini sananlar tam bir kördöğüşü içinde sanat düzeyinde iletişim kurmaya çalışırlar. Kimsenin kimseyi anlamadığı bu gibi durumlarda kötü sanat yasallaşır ve iyi sanatı kovacak biçimde yerleşir.

- Demek ki iyi sanat ya da gerçek sanat zorunlu olarak içtenliklidir?

- Elbette.

Ve yetkin bilinci gerektirir?

- Elbette.

- Sanatçı yalnızca yaşadığı duygu-düşünce bileşimlerini mi sanata dönüştürecek? Yani bir şair özlemi yaşamadan da özlemi anlatamaz mı?

- Şair de herkes gibi özlemin kaba (yaklaşık) fikrine ulaşmış kişidir ya da olmalıdır. "Özlem"den "başarı"yı anlayan bir şairi konu dışı bırakalım. Özlemin hatta gelişmiş kavramına ulaşmış olsak bile bu bizim bir özlem şiiri yazmamız için yeterli değildir. Çünkü özlemin kavramı bana hiçbir zaman özel bir özlemin duygu-düşünce yükünü veremeyecektir, bir duygu-düşünce bütünlüğü karşısında bir kavram herhangi bir şemadan başka bir şey değildir, ben böyle bir şemayı bir yapıt oluşturmakta kullanamam, onunla ne estetik nesneyi oluşturabilirim ne de esini yakalayabilirim. Böyle bir şemadan yola çıkarak özlem üzerine şiirsel görünen ileri geri sözler etmek olasıdır elbette. Her yapıt estetik nesneyi kuran ve öne çıkaran bir yaşantı'yı gerektirir. Benim özlemim özlemlerden biridir, sayılamayacak kadar çok özlemden ya da özlem çeşidinden biridir. Benim işte bu özel özlemi nesnelleştirmem gerekir. İşte içtenlik bu noktada bir zorunluluk olur. Yaşamalıyım ve yaşadığımı duygu-düşünce bütünü içinde simgeye dönüştürebilmeliyim, daha doğrusu simgeler bütününe dönüştürebilmeliyim. Zaten izleyici de benden özlemin kavramsal tanımını beklemez, benim özel özlemimi bir insan gerçeği olarak sezebilmenin koşullarını bekler. Yaşamadınızsa anlatamazsınız. Ancak yaşamak dediğimiz şey ille de *başından geçmiş olmak* olmayabilir. Yaşantıların izlenimleri de bizler için birer çıkış noktası, hatta birer belirleyici fikir oluşturabilir. Yani öyle bir özlem düşünürüm ki bu özlem benim bir bakıma

yaşadığım bir özlem durumuna gelir. Onu bir gerçeklik olarak kendimde tartışarak yaşarım.

- *Primum vivere* diyorsun yani?

- Evet, öyle diyorum.

- Demek ki şiir diye o kuru kuru şeyleri yazanlar...

- Onlar kafalarıyla değil kalemleriyle yazıyorlar.

- Şair olmadan şiir yazmak ya da?

Ta kendisi.

- Şiir için şair bilinci oluşturmak gerekir kendinde diyebilir miyiz?

- Elbette diyebiliriz.

Resim için de ressam bilinci?

Evet.

Ancak bir noktanın açıklığa kavuşturulması gerekiyor sanırım. O da şu: hem içtenlikli olabilmek için yaşamak gerekiyor ya da ancak yaşanmış şeyler konusunda içtenlikli olabiliriz diyoruz hem de insan yaşamadığını ama derinden derine sezgisine vardığını da tam bir içtenlilikle sunabilir diyoruz. Burada bir tutarsızlık yok mu?

Yaşamak biraz da görmektir. Evet, bir şeyi iyi tanımak için, yakından tanımak için o şeyi yaşamış olmak gerekir. Ancak yaşamadığımız ama başka yaşam deneylerinden giderek sezgisine vardığımız bir gerçekliği de içtenlikle kurgulayabilir ve yansıtabiliriz. Bir yaşam deneyi bir başka yaşam deneyinin açıklanmasında ya da daha önce kavranılmasında bize kolaylıklar sağlar. Öyle olmasaydı romancılar yalnız yaşadıklarını yazmak durumunda olacaklardı, romancılığı anı yazarlığı yerine almamız gerekecekti. Biz yalnızca dokunarak mı yaşıyoruz, tasarlamak da yaşamak değil mi? Ancak tasarlayabilmek için iyi bir görme gücüne gereksinimimiz vardır. Ben iyi bir yaşam ustasıysam ya da düpedüz iyi bir gözlemciysem, dünyayı bilerek gözlemliyorsam bir yaşam biçimini, bir insanlık durumunu ya da bir kişilik özelliğini belirleyen bir olguyu sanatımda rahatça kavratabilirim, kavratabilmeliyim. Böyle bir görü'ye, böyle bir yatkınlığa ulaşamamışsam zaten sanat gibi soyutlamacılığa ya da tasarlayabilme, kurgulayabilme ustalığına dayanan bir işte başarılı olamam. Sanatta içtenlikli oluş doğrulara ya da gerçekliklerin bilgisine ulaşabilme adınadır. Ne der André Gide: *"Bazıları gerçek anlamda içtenlikli bir duygu duyamadan yaşamlarını tüketirler. Bunlar neyin ne olduğunu bilmeyen kimselerdir. Sevmeyi, nefret etmeyi, acı çekmeyi düşleyip dururlar. Ölümleri bile bir öykünmedir."* Sorun gelip *bilerek yaşamak* ya da neyi yaşayıp neyi yaşamadığının bilincinde olmak sorununa dayanıyor. Sanatta içtenliksizlik beceriksizlikle belirgindir ki onun da altında koca bir yaşamamışlık ve her anlamda deneyimsizlik yatar. İçtenlikli olmak biraz da söyleyecek sözü olmaktır.

BIRAK
TÜRKÜLER ANLATSIN SENİ

"gözyaşını içine akıtanlara"

Pırıl pırıl içip de seheri
aşkmavi türküler söylemeli
ve yel yel
kır tomurcuğu yüklü
esmeli yüreğin

Şırıl şırıl duyup da çağlayanı
karbeyaz türküler söylemeli
ve sel sel
gökkuşağı yüklü
akmalı yüreğin

Harıl harıl soluyup da güneşi
yazyanığı türküler söylemeli
ve kor kor
çocuk gözleri yüklü
ışımalı yüreğin

İbrahim Deniz ASLAN

- Öyle ya, diyelim bir şair koyu koyu duyduğu ve tam anlamında bir duygu-düşünce bütünü olarak sezgisine vardığı bir özlem duygusunu *ustalığının getirdiği olanaklarla* bize sunmak yerine özlem üzerine ileri geri konumayı yeğleyebilir mi?

Önemli olmak düşüncesiyle şiir yazıyor değiliz, *gerçeklikleri kendi merceklerimizle göstermek için* şiir yazıyoruz. Sanat içtenlikliliği gerektiren bir uğraştır hatta bir tutkudur. *İçtenlikli olmak da her şeyden önce görmeyi ve göstermeyi bilmekle ilgilidir.* Kafası karmakarışık bir şair içtenlikli olmak adına bize ancak şiir diye bir kargaşa yığını sunabilir.

SUYA YAZMAK/SUYU YAZMAK

Suyu kimse yazamaz...
Zaman, eritir ömrün ipeğini,
Yiter sözün kokusu, kül olmuş öd ağacı nasılsa,
Kabuk bağlar fenerdeki lâl ışık.

Hayâl kiralayıp gelenleri sayma, sayma...
Yineler sanırız biz, su yeniler kendini.
Yıkar ve yapar yeniden, ölürken dövüşken, titiz.
Söyleyin kim yazacak öldükten sonra suyu?

Dağlanmış bir yarayı kim yazabilir;
Sudan öğrenmeyen yazının bağlarını?
Ağlar, belki kederine tapınır,
Suyu kimse yazamaz...

Yalanlardan gerçek yapma hünerimizi, öğrendiğimiz hüzünleri
ve daha nice halimizi suya götürürüz. O yansılar bizi.
Susuz döneriz, içimizde yarıkları tuz kokan bir harita.
Suyu kimse yazamaz...

Kim yazarsa kendini, sanır ki suyu yazdım,
Kendini bağıranlar, sanır ki sevda yazdım.
Yazmak onmaz acı. Su soldurur yazanı.

Sevdadır... Hangi dilde yazılsa anlamı dişil, kara;
Çektikçe suyun cehennemi; çekmeyen kime yazar?

Denizlerin Gayri Resmi Tarihi'ne Kenar Not.

I.
Suya Bakmak

Şafaktayız.
İşıktan görünmüyor ışık.
Uzakta, kuşlar kurumuş yaz göğünü gagalıyor;
Tuz basılmış bir yaranın sargılarını.

Yıllarca suya baktık, ateşten kaleme çırak.
Yüzeyde kalmayı ezberlemiş korkuyla yongaladık sözleri.
Yıllarca ölçtü bizi su.
Yıpranmış ellerimizle sonsuzca kalın postuna değdik;
sığındık ve dövüştük onunla.
Sırtımızda güneşin, rüzgârın ve iyodun kırbacıyla
gidip geldik, ışığın sütunlarına tutunarak.
Anlamadık, büyürken küçüldüğünü bir hayalin.

II.
Suyun Gurbeti.

Gün yükseliyor.
Aylardır yoksunuz, günün yükselişine omuz veren dağlardan.
Yokluğunda daha insafsız olan sevgili her biri, öyle çiziyorlar boşluğun ötesini.
Kapılarına mayın döşenen Cudi, yanındayken yolunu unuttuğumuz Cilo, etrafı barut ve kenevir kokan Nangaparbat Dağları ve göğsünde binlerce çetin dağ besleyen Himalayalar rüzgârın kelepçesinden süzülmüş yaşamlara bakmamızı anımsatıyorlar durmadan...
Bu yüzden mi bilmiyorum, bakışlarımızı düğümlüyor o büyük ağrı.

Allahkayıp koyları gözden yiteli çok oldu,
Çok önce yitirmiştik, Mezopotamyalı ırmakların balçıkla doldurduğu limanları.
Yaklaştıkça büyüyor yol, diye yazdım, açıp defterimin kilidini,
İki gurbet arasındaysa sevmek;
Toprak görünenden uzak, su hançersi, yabancı.
İter, cebelleşir.
Kavuşmaktan söz açsan, ayrılığın burgacı. –Almaz kimsenin şeklini,
Çekip boğar zamansız ve yüreksiz gireni.

Küçük hevesler kalır geriye;
Mevsimlik avunmalar,
Kenarda ve değersiz serüvenler,
Yarısı duymayan ağızlar,
Renklerin kırıntısı,
Çağımız...

III.
Kalanın Gideni

Akşam.
Ufukta demirin tülü. Katı bir boşluk kendi kızıllığına gerili.

İnsanı yazmış onca insan, insanı...
Ah, bir afet var içinde
–ki sormayana benziyor:
Çatışarak sevişir suyun iki dünyası;
Ey toprak yiyen;
Onu kirleten insan, iki dünya edinip nasıl benzedin suya?
Bu dünya ağır yaralı, parçalanan insanın yanan çığlığı sular.

Denizin tarlasını süren bir köylü gibi abanıyorum deftere.
Erzak, ama en önemlisi suyumuz tükenmek üzere.
Biz soydukça suyun tılsımını, bulup yitiriyoruz yakanı ve yananı.

Boşlukta unutulan, katılaşan geçmişe bakıyorum,
Mevsimini boyamış bir çiçeğin gidişini düşünerek,
Bizimle yaşarken toz tutan sözlerce, imgelerce dalgın.
Hayıflanarak, Yunus divanından bir nota, diyorum yaşama sarılmamıza yetseydi.
Karşılık ummadığımız, kasvete gömülmediğimiz bir ezgi;
alışılmış bütün dokunuşlardan öte.

IV.
Hayal Çölü.

Gece.
Kara görünmüyor. Kara...

Bunca zamandır, gözlerimizde bakmanın körlüğü.
Kime sorsam, hep bir "sen" varsın ve hep bir boşluk;
doldurudukça büyüyen.
Çöldür su, diye yazdım. Vahası kendi içinde.
Ben bu çölün çölüyüm. Ekip biçeni olmayan, kıraç bir cümle işte.
Suda kurumuş ağaç, dudaksız doğmuş flüt...

Açlığın ve karanlığın duvarındaki suratsız kabartmalar, sarardığımı söylüyorlar.
Bütün tanrılara, Kaptan-ı Derya korsanlara, şükranla başlıyor satırlarım.
Sonsuz ufukların daracık hücresinde, haritamdaki gölgelere yakarıyorum.
Fırtına seferin bütün seyrini bozdu. Suyumuz tükenmeseydi, tayfalar isyan etmezdi.
Gel gör ki onların da hali kalmadı. Boşalıp devrilmiş şarap fıçılarının gölgesinde uyukluyor çoğu.
Kimi kararmış palamarlar gibi kıvrılmış, kimi yaralı filika küreği...
Sönük, susuz birkaç ses geliyor, hepsi bu...
Kül rengi ıssızlığın içinde, morarmış bir yaraya benziyor güneş.
İsyan da etmiyorsa tayfalar, bu kötü... Kaptan istediğin kadar sıkı tut dümeni.
İsyan beslenmiyorsa bu kötü...

V.
Suyun Sermayesi.

Şafağın eşiğindeyiz.
Geminin kaburgalarını törpülüyor su. Eğilip bükülerek, inip çıkarak.
Ölçüye gelmez bir yumuşaklık. Baş edilemez katı, keskin, ışıklı.
Uzakta, gitmekte olduğumuz uzakta, ay ışığının mektubu okunuyor,
çocuklara masal diye, bilmem hangi yıldızın yaşamı.

Derindeki bahçeler, gizli ırmaklar, çiçekli dağlar ve saklı kentler,
suyun oğulları ve kızları biliyor bu karanlık ışıltıyı.
Yüzeydeki rençperler için ağzı köpüklü dalgalardan alınma bir iki efsane;
bir lokma ekmek kadar yaşam, sonsuz didinme ve yamalı yarın.

Ateşle ve hırsla kuşattık suyu.
Bilemedik, zamana benzermiş her mülk;
Dost görünen cellat.

Dün ölülerimizi suya gömdük. Bugün bekler gibi gidiyoruz.
Ellerimiz kenetlenmiş, çatlak dudaklarımız duasız, şarapsız, suskun.
Dışarıdan bakılsa, kabak melteminde sütliman her şey.
Oysa, iki insanın hoyratça alışması birbirine. Alışmak uçurumun kıyısında uyanmaya.
Tıpasına mührümü basıp suya fırlatmadan önce, potkala koyduğum mektuba yazdıklarımı anımsadım:
Dostlarım; size sayılar yazmıyorum.
Bir yüreğin hasarının dünyada tuttuğu yeri, böyle öğrenmek talihimizmiş.
Yitirilmiş umutların sızısı, bilemeyiz kaç kuşağın daha mirası olur.
Yalnız, yolun bize anlattıklarını bilmenizi istiyorum.
Umutsuzluk, insanı süründüren umudun tanrısıdır.
Suyun ve sevdanın belaları aynı hastalığın çarmıhına mıhlar.
Öpüşür iki insan günlerce gecelerce o sevgili çarmıhta.
Öpüşür çiçekten yaralar işleyerek zamana.

Şimdi fırtınanın direklerine dayanarak bekliyorum.
Bekliyorum, bütün beklemelerin anlamını soran bir yüzle.
Ve anlıyorum ki geciktik söylemekte:
Gitmek güzel emektir, bir başka gelmek için.
Gitmek güzel emektir, bir başka kalmak için.

VI.
Dönen Dünyanın Köşeleri.

Şafak.
İşte zamanın zirvesi!..
Biterek başlayacak yol, küçülecek adlarımız.

Herkes düşü kadar söyler suya. Kimseyi serüveni kadar söylemez o.
Kim eşitlik buldu, hangi sevdada? Yandığı kadar yakanı gören oldu mu?

Rüzgârla ve dalgalarla kıyıya sürüklendik.
Yükselen kayaların gerisinde, sonsuz çayırlar, .
lahitlere emsal solgun evler, çatlamış kapılar, çiriş otları, köpek gülleri, ladinler.
Gemi kendi mezarlığına çekildi.
Tayfalar çıkıp kayalarda ateş yaktılar. Yok, isyan değil.
Bileklerini kesip denize kanlarını akıttılar.
Ölü denizcilerin, sünger avcılarının, balık ve inci ırgatlarının anısına;
Gelecek yolculuklarına ve bekleyen aşklarına adak.
Sonra kerhanelere, barlara dağıldılar.

İşte kıyıdayız. Suyun kaneviçesinde çalışıyor renkler.
Günün tarihini çizercesine döneniyor bir iki kuş.

Yıllarca yaptığımı yapıyorum ben;
Biricik mülküme, yola bakıyorum.
Uzayan dağlara karışan suyun çatallarına.
Yol yeniden inecek akşamın dehlizlerine. Söz yaşlanacak.

Suyu yazmak derinmiş, suya yazmak yok ülke.
O sevdanın tarihi suyu sende yazmakmış.
Sevda ah!
Bir ölümle doğmakmış!..

Tevfik TAŞ

OKUMAK

Server ACİM

Müzik dünyamızın resimini çizmeye çalıştığımızda sanki bir Picasso resmiyle karşılaştığımızı düşünüyorum.

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü yeni kurulmuş bir fakültenin yeni bir bölümü olma niteliği taşımaktadır. Bu fakültenin amacı, ülkemizde eksikliği yoğun bir şekilde hissedilen Sanat kavramını yeni bir bakış açısıyla irdeleyen insanlar yetiştirmektir temelde.

Müzik ve Sahne Sanatları bölümünde ise hem Türk Müziği, hem Batı Müziği eğitimi birleşik olarak verilmektedir. Müzik çevresinde yıllarca kısır tartışmaların yaşandığı TÜRK MÜZİKÇİLER-BATI MÜZİKÇİLER tartışmasına gözünü kapayan, müziğin kıtalara ayrılamayacağını düşünen, çağdaş insanların eğitim verdiği bir bölüm olmak yolunda emin adımlarla ilerlemektedir. Kültürel donanımı güçlü, hayal gücü zengin, cesur atılımlara açık çağdaş insanlar yetiştirmeyi amaçlayan bölümümüze Yetenek Sınavları yoluyla yeni öğrenciler kazandık bu sene. Gelen öğrencilerde gördüğüm düzey doğrultusunda kafamda bir resim oluştu. Size bu yazıda bu resimden bahsetmek istiyorum.

Ülkemizde ŞABLONlarherşeyin önüne geçmiş durumdadır. İnsanlar özellikle gençler dünyaya ŞABLONlarla bakmaya ve baktırılmaya alışmışlar. Bu doğal. Sınavlarda test usulu uygulandığı sürece bu ŞABLONlardan kurtulamayacağız. Kişinin düşüncelerini ifade edebileceği ve Kompozisyon adı verilen edebi tür artık terkedilmek üzere. Halbuki bu yöntem kişinin edebiyatla ilişkisini güçlendiren en önemli çalışma özelliğidir.

Türk insanı için eğitim sadece okulda alınan bir şey olmaktan ileriye gitmez. Toplum yapımızın ilk katmanı olan ailede okuma alışkanlığı gelişmemiştir. Çünkü toplum şifahi yani sözlü bir toplum olma özelliği taşır. İnsanoğlu doğduğu günden başlayarak önce annesini ve babasını taklit eder. Ebeveyni ne yapıyorsa o da onu yapar. Avrupalı bir ailede anne ve baba okuma alışkanlığına sahipse bebek de okumayı taklit eder. Zaten anna ve baba ona dünyadakı ilk günlerinden başlayarak okuma alışkanlığı kazandırmaya çalışır. Böylece önce çocuk olan insan için okumak, su içmek, nefes almak kadar hayatın bir parçası haline gelir zamanla. Avrupalı insan, her zaman ve her yerde bir şeyler okuyan insandır. Plajda, parkta, otobüste, metroda hep sürekli bir şeyler okuyan insanlar görürsünüz Avrupa'da.

Ülkemize baktığımızda ise okuma-yazma oranı özellikle kırsal bölgelerde daha düşüktür. Okuma sevgisi ve alışkanlığı aile yapımızda eksik olduğu için, yeni kuşak okumayı sadece okulda yapılan çalışmalarla sınırlar. Multimedya denen canavar, okuma alışkanlığımızı minimuma indirdi.

Avrupa'da ise İnternet üzerinden indirebilecek **e-book** adı verilen, elektronik kitaplar yaygınlaşmış durumda son zamanlarda. Bu alışkanlık ülkemizde az olduğu için **e-book**ların ülkemizde pek rağbet göreceğini sanmıyorum.

Avrupalı'nın bir diğer önemli özelliği günlük tutmasıdır. Hayatındaki önemli olayları en ince detayına kadar kaydeder. Avrupa'da arşivcilik de çok ileridir. En önemli belgeleri ve kaynakları bulabiliriz.

Bizim toplumumuzda ise günlük tutan insan garipsenir. Arşivleme alışkanlığı çok az gelişmiştir. Tüm bu unsurlar okumayla çok ilintilidir.

Hayatın hangi kolunda, hangi branşında ve hangi sanat dalında iş yapıyorsanız yapın, kafanızın aydınlık olması gerekir. Düşünceleri net, açık, hayattan ne istediğini bilen insanlara ihtiyacımız var. İnsan yetiştirme modelimiz bu olmalı iken, bizlere okulda hayatta hiç kullanmayacağımız bilgileri unutmak üzere öğretirler. Beyin boş yere çalıştırılır. Okuldan yetişen insanların çağdaş, aydın, uygar kişiler olması gerekir.

Nedir şu magazin programlarının rezaleti!!!

Beyaz'ın aldığı arabanın kime ne faydası var?

Bilgi yarışmaları'nın ödülü olarak kitap vermek yerine neden beşyüzmilyar gibi bir paraya ihtiyaç oluyor? İnsanları neden geriyorsunuz?

"Bu ülke adam olmaz" edebiyatı'nın hiç kimseye faydası olmadığını bilelim. Kendimizi geliştirimenin ilk yolu OKUMAK.

OKUYUN.

MÜZİK TARİHİNDE SIRADIŞI BİR İSİM: LUDWIG VAN BEETHOVEN

Fatma EKİN

"Şimdiye dek O'nun gibi içtenliğiyle enerjisini birleştirebilmiş başka bir sanatçı görmedim. O'nun, dünyanın karşısında nasıl dikilip durduğunu şimdi daha iyi anlıyorum.
Goethe

Tarih boyunca insan gerçeği aramış, yaşama ilişkin bu gücün çekiciliği onu etkilerken, biçimlemiştir de kuşkusuz. İnsan gerçeği ararken felsefeyle soru sormuş, bilimle yanıtlamıştır. Süreç içinde gerçeğin başka bir boyut kazanarak biçim değiştirdiği, güzelleşerek insana eşlik ettiği gözlenmektedir. Buna göre sanat, sosyo-kültürel ortamda, gerçeğin *yetkin bir üstdille* ifade bulması, sanatçı eliyle güzelleştirilmesi olarak tanımlanabilir.

Bilindiği gibi, sanat tarihi, insanlık tarihine paralel bir gelişim izler ve bu gelişimde yaşama dair herşey etkin rol alır. Bu bağlamda sayılabilecek tarihi ve coğrafi özellikler, ekonomik-sosyal-siyasi koşullar, bilimsel-teknolojik ilerlemeler ayrı ayrı önem kazanır. Sanatçı, her biri belirleyici özellik taşıyan bu malzemeden etkilenmekle birlikte, bazen ona rağmen, *özgün, tek ve yeni*'yi yaratabilmiş insandır.

Sanat tarihi incelendiğinde, sanatın kimi zaman desteklendiği, kimi zaman kesintiye uğrayarak yavaşladığı, ancak belli bir ağırlıkla daima varlığını hissettirdiği görülür. İlk yıllardan başlayarak, sanat, kendi içinde tutarlı, dengeli bir değişim çizgisi izlemiştir. Ancak sanatın, düşünce tarihinde Aydınlanma Dönemi olarak adlandırılan XVIII. Yüzyılda kazandığı ivme dikkat çekicidir. O zamana değin, işlevsel niteliği baskın bir araç olarak belli amaçlara hizmet eden sanat, özellikle Rönesansı izleyen yüzyıllarda, sanatçının artık böyle bir kaygı taşımamasıyla giderek özgürleşmiştir. Sanatçının özgürce aktardığı duygusal derinlik, bireysel özgürleşmenin ve *ben olma*'nın da göstergesidir kuşkusuz. XVIII. Yüzyıl, felsefe, bilim ve sanat alanında pek çok *yeni*'nin ve *ilk*'in yaşama geçtiği özel bir dönemdir. Böyle bir dönemde sanatçı rolü üstlenme, ya da bu çalışmada ele alınan boyutuyla besteci olma, *sesler iyanyana iyi getirebilme*'nin ötesinde, ayrıcalıklı insan olmayla eşanlamlı olmalıdır. XVIII. yüzyılda müzikte iki dönem üslubunun, Klasisizm ve Romantizmin ayrı ayrı, ama aynı zamanda içiçe yapılandığını söylemek yanlış olmaz. Besteci, en yalın anlamıyla müziği bir yaşama biçimi olarak seçmiş, alanın içerdiği bütün sorular, sorunlar ve sorumluluklar içinde özgür, ama yalnız bir insan portresi çizmiştir. Aslında, sanatçının yalnızlığı insanlık tarihi kadar eskidir ve sanat tarihi, dönemlerinde anlaşılamamış sanatçıların tarihidir.

Bu noktada, müziğinin taşıdığı bütün özelliklerle çağı betimleyen, sıradışı bir isim dikkat çeker: Ludwig Van Beethoven. Kimi zaman coşkusuyla *"törenler ve pudralı perukalar döneminin"*, kimi zaman hüznüyle Romantizmin kusursuz temsilcisidir (Selanik, 1985, s.88). Ama çağdaşı Romantikler gibi yalnızca iç dünyasını açmakla kalmamış, müziğindeki derin hüzün ve siteme pozitif bir tavır, sorgulayan bir direngenlik eşlik etmiştir. O, *ben olma*'nın, *ben olarak kalma*'nın yetkin bir örneği olarak günümüz insanına da ulaşabilmiş bir isimdir.

Bu çalışma, Ludwig Van Beethoven'ı tanıtmayı amaçlamaktadır. Müziğindeki Klasik ve Romantik ögeler, her iki dönem üslübunu da izleyebilmeyi olanaklı kılmakta, çalışmanın çıkış noktasını bu düşünce oluşturmaktadır.

Müzikte Klasisizm, XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında, Johann Sebastian Bach'ın ölümüyle başlamakla birlikte, Beethoven'ı yetiştiren koşullar konuya bütüncül açıdan bakmayı gerekli kılar. Bu bağlamda sayılabilecek bir dizi bilimsel ilerleme, insanın doğa karşısında kaydettiği aşamanın ölçüsüdür. İnsan artık başkalarının kılavuzluğuna başvurmak yerine, *"kendi aklı, kendi görgüleriyle"* yaşamını aydınlatmaya başlamış, bu cesareti göstermiştir (Say, 1995, s.260-261). Emmanuel Kant, 1748 yılında yayınlanan *"Aydınlanma Nedir"* adlı yapıtında soruyu insan merkezli yanıtlamış, bu temel düşün-

cenin toplumsal ve siyasi alanda insanı biçimlemesiyle, tarihte yeni bir dönem başlamıştır. Yakın Çağ.

XVIII. Yüzyıl koşullarının, Fransız İhtilalini ve Amerika'nın özgürlüğe kavuşmasını hazırlaması rastlantı değildir. Artık kültürel ve sanatsal değerleri orta sınıfın belirlediği bir dönem yaşanacak, müzik, soyluların saraylarından yine kapalı mekanlara, ama halka açık salonlara taşınacaktır. Bir başka anlatımla, besteci, *"bir soylu ya da koruyucu için yalnızca bir tek kez dinlenmek üzere değil, yüzünü hiç görmediği konser dinleyicisi için, bir kaç kez tekrarlanmak üzere"* besteleyecektir (Say, 1995, s.263). Bu koşullar içinde yapılanan Klasisizm, içerdiği pek çok yeniliğin yanısıra, mekan açısından da yepyeni bir alanda biçimlenir ve Tuna kıyısında bir kent kendiliğinden önem kazanır: Viyana.

Avrupa'da ulusların yollarının kesiştiği noktada yer alan ve yaklaşık 200 yıldır akınlara karşı kale niteliği taşıyan bu tarihi kent, XVIII. Yüzyıl ortalarında İtalya'dan müzikaliteyi devralır. İtalya, Rönesansla birlikte sahip olduğu *müzik merkezi olma* özelliğini -operanın yerini giderek senfonik müziğe bırakmasıyla- Viyana'ya devreder. Artık Viyana, 150 yıl süreyle pek çok bilim adamı, yazar, düşünür, politikacı ve sanatçıyı konuk edecek. Klasisizmin üç büyük ismi Haydn, Mozart ve Beethoven müzik tarihi içinde *Viyana Klasikleri* adıyla anılacaktır. Orda *"Fransız zarafeti, İtalyan neşesi, Alman ağırbaşlılığı, Macar gururu, İspanyol içtenliği"* bir arada renkli bir tablo oluşturmaktadır (Selanik, 1985, s.110). Tuna kıyısındaki bu kentte imparatorluk saraylarının görkemi, kenar semt mimarisinin hüznüne karışmış, insanlar her savaş bitiminde olduğu gibi dans etmek istemiştir. Viyana, ölümsüz valsler kentidir ve hiçbir besteci bu çekiciliğe karşı koyamamıştır. Beethoven böyle bir zamanda dünyaya gelir.

Müzik tarihinde nüfus kaydına 16 Aralık 1770 doğumlu olarak geçen Beethoven, Almanya'nın Bonn kentinde doğmuştur. Ancak, Almanya kadar Viyana da biyografisinde geniş yer tutar. Besteci, 57 yıllık yaşamının son 25 yılını bu kentte geçirmiştir.

Beethoven'ın çocukluğu zor koşullarda, aile şefkatinden yoksun biçimde geçmiştir: Alkolik bir baba, üç çocuklu edilgin bir anne ve ortalamanın altında bir gelir düzeyi. Kilisede tenor olan babası oğlundaki yeteneği farkedince, Mozart'la örneklenen *dahi çocuk* büyüsüne kapılır. Bütün çocukluğu, babası tarafından bir odaya kapatılıp saatlerce çalışmaya ya da sahneye çıkmaya zorlanmakla geçen Beethoven, ilk konserini verdiğinde 8 yaşındadır, ama 6 yaşındaymış gibi gösterilir. O'nun, annesi dışında, çağdaşı Mozart gibi müziğine yansıyan sevinçleri, güvenli çocukluk anıları yoktur.

9 yaşındayken, saray orgculuğuna atanan Christian Gottlieb Neefe'den dersler almaya başlar. Bu dersler mutsuz çocukluğunun tek sevinci olacaktır. İlerleyen zaman boyunca bütün bir literatür önünde açılırken, bu değerli müzisyenin desteğiyle seçimini yapar: 17 yaşındadır, müzik onun için bir yaşama biçimidir ve kendini seslerle ifade etmeye hazırdır.

Öğretmeninin çabalarıyla, Viyana'da müzik eğitimini sürdürmek üzere maddi kaynak bulunur. 1787 yılında Viyana'ya giderek, müziğini Mozart'a dinletir. Ancak, uzun süre kalamaz ve Bonn'a geri çağrılır. Annesi ölmüştür. Babasının alkol bağımlılığı nedeniyle, iki erkek kardeşinden oluşan ailesini geçindirmek zorunda kalır. Dünyaca ünlü virtüöz olma hayallerini bir yana bırakıp, doğduğu yerlere yerleşmek üzere, 14 Mayıs 1789'da Bonn Üniversitesine yazılır.

O yıllarda, Bonn bir kültür merkezidir ve Lessing, Goethe, Schiller gibi büyük yazarlardan etkilenen sanat çevrelerinde müzik çalışmaları önemli yer tutmaktadır. Ren Nehrinin ayırdığı komşu topraklarda insanlık tarihinin belki en büyük değişimi yaşanmakta, Bonn Üniversitesi Fransız Devrimini adım adım izlemektedir. Burda Alman Edebiyatı dersleri veren Euloge Schineider, devrim taraftarı şiirleriyle Beethoven'ı derinden etkiler ve çevresinde olup bitenlere duyarsız kalamayan bu genç insanın kişiliği, bu etkilerle giderek biçimlenir. Bu etkiler, mücadeleci kimliğinin ayrılmaz parçası olacaktır.

Bu sırada İngiltere'den dönerken yolu Bonn'a uğrayan Haydn'la karşılaşması, yeni bir karar almasına neden olur. Viyana'ya yerleşecektir. Maddi kaynak araştırmaya başlar. 1792 yılının sonlarında, Kont Waldstein ve Prens Max Franz'ın yardımlarıyla Bonn'dan ayrılarak Viyana'ya yerleşir. Tavsiye mektupları sayesinde Viyana'nın en gözde saraylarında kabul görürken Haydn'dan kompozisyon, Albrechtsberger'den kontrpuan ve Salieri'den vokal müzik besteciliği dersleri alır. Onlardan müzik geleneğini öğrenirse de, birikimi daha çok kendi çabasıyla oluşacak, bestelerken yalnızca yüreğinden gelen sesi dinleyecektir. O zamana değin geçerli olan hiçbir kural ona yetmemekte, sezgisi *hepsinin bu olmadığını* söylemektedir.

Melankoliye eğilimli, zıtlıklarla dolu kişiliğiyle, piyano virtüözü olarak kısa sürede tanınır. O, imparatorluklar şehri olan Viyana için alışılmadık biridir: *"İnce ve kaba, duyarlı ve öfkeli, idealist ve maddeci, garip huylu, başına buyruk, kötü eğitilmiş yabancı."* (Selanik, 1996, s.143). Avusturya'yla Fransa arasındaki siyasi gerginliğe rağmen, hiçbir biçimde onaylanma kaygısı taşımadan Fransız politikacılarla dostluklar kurar. Bu dostluklar, demokratik düşüncelerini güçlendirecektir. Seçkin çevrelerin görgü kurallarıyla pek bağdaşmayan davranışlarına karşın, kendini sanatıyla kabul ettirir ve soylu dost-

larının sunduğu ayrıcalıkları gocunmadan kabul ederken, bu görkemli mekanlarda düşüncelerini sakınmadan dile getirir: *"Hürriyet ve gelişme. İşte sanatın amacı."* (Selanik, 1996, s.145). Kendi üslubunu özgürce yaratır ve gerekli gördüğü yerde kuralları bozmaktan çekinmez.

Sir Julius Benedict, 1825 yılında O'nunla karşılaşmasını anlatırken, fiziksel portresini şöyle çizecektir: *"Kısa boylu, şişmanca bir adam. Kırmızı yüzü, gür kaşları, bıçak gibi bakışlarıyla etkileyici bir görünüşü var. Ayak bileklerine kadar uzanan siyah bir palto giymiş. Beyaz saçları geniş omuzlarında dalgalanıyor ve dehşet verici bir kahkaha... Sanki Kral Lear'la karşılaşmış gibi oldum.* (İlyasoğlu, 1995, s.72).

Beethoven, Viyana'daki ilk konserini verdiği 1795 yılından bir yıl sonra, yaşamını seslerin biçimlediği bir insan için karşılaşılabilecek en büyük zorlukla karşılaşır: Sağırlık. O'nu intiharın eşiğine getiren ilk krizden sonra, bu büyük acıyla kahramanca mücadeleye girişir. Günlüğünde şunlar yazılıdır: *"Senin için bahtsız, dış mutluluklar yok. Herşeyi kendin yaratmak zorundasın. Ancak gerçek olmayan bir dünyada dost bulabilirsin."* (Selanik, 1996, s.145). Bir süre sağırlığını gizlerse de bütün salonların ona açık olduğu bir dönemde, kendini yavaş yavaş, ama kesin biçimde sosyal yaşamdan çeker ve *daha haşin, daha kavgacı* biri olarak yalnızlığına çekilir. O'nun yalnızlığı, çağdaşları Mozart'ın unutulmuşluğu ya da Schubert'in düşsel yalnızlığı değildir. Sesi paylaşamayan, belki yalnızca bu nedenle yüreğini kendisiyle ve doğayla paylaşmayı seçmiş, direngen ama aynı ölçüde kırılgan bir insanın yalnızlığıdır: *"Zavallı bir hayat geçiriyorum. İki yıldan beri bütün topluluklardan kaçıyorum, çünkü insanlarla konuşabilmem olanaksızlaştı: ben sağır oldum. Başka bir mesleğim olsa önemli olmayabilirdi. Benim mesleğimde böyle bir durum korkunç bir şey. Sayısı pek de az olmayan düşmanlarım ne diyecekler? Tiyatroda oyuncuları duyabilmek için orkestranın yanında durmam gerekiyor. Biraz uzakta olursam, çalgıları ve insanları duyamıyorum. Yavaş konuşurlarsa çok az işitiyorum. Öte yandan birinin kulağıma bağırması benim için dayanılması zor bir şey oluyor. Dünyaya geldiğime çok defa lânet ettim."* (Say, 1985, s.172).

Aşık olur. Daha önce başka kadınlar olmuştur, ama bu kadın Theresa De Brunswick, *ebedî sevgilisi*'dir. 1806 yılında evlenmeye karar verirler, ancak sınıf farkı nedeniyle bu evlilik gerçekleşmez. Beethoven'ın Kontes Theresa'yla ilişkisi 1810 yılında kopar. Ama aralarındaki aşk, yaşadıkları sürece ikisini de etkileyecektir. Op. 78 Piyano Sonatı'nı O'na ithaf eder ve hiç evlenmez. İlişkileri bittikten sonra bile, uzun yıllar *Ölümsüz Aşkım* diye hitabettiği mektuplar yazar.

Yalnızlık, Beethoven'ın tutkularını ve duygularını körüklemiş, iç dünyası derinleşmiştir. Ama sanat ideali değişmemiştir: Özgürlük, kardeşlik ve insan sevgisi. Canına kıymayı bile tasarlayarak vasiyetnamesini yazar. Sağırlığının da etkisiyle gittikçe içine kapanırken, anılarına sığınır: Ren kıyıları, çocukluğu, annesi, sevdiği kadın. Tutkuyla yaratmaya koyulur: 3. Senfoni'den 8. Senfoni'ye kadar 6 senfoni, Fidelio Operası, Egmont İçin Sahne Müziği, Coriolan Uvertürü, 4. ve 5. Piyano Konçertoları, Keman Konçertosu, Rasumovsky Dördülleri, aralarında Ayışığı, Pastoral, Waldstein ve Bismark'ın *"Eğer sık sık dinleseydim, daima cesur bir adam olurdum."* dediği (Op. 57) Appasionata da bulunan 14 piyano sonatı (Say, 1985, s.172). İnançlıdır. İstediklerini gerçekleştirmeden, bu dünyadan çekip gitmeyecektir.

Yıldan yıla fiziksel rahatsızlığı büyüyen Beethoven'ın yaşamında maddi sıkıntılar da başgöstermiştir. Giderek daha koyu bir yalnızlığa gömülür. 1814 yılında sağırlığını gizleyerek son piyano konserini verir. 8 yıl sonra Fidelio Operası'nın genel provasında, durum tam bir trajedidir: *"Beethoven genel provayı yönetmek istedi. Birinci perdeden sonra sahnede olup bitenler hakkında hiçbir şey duymadığı ortaya çıktı. Hareketi geciktiriyordu. Orkestra bir taraftan O'nun bagetine uyarken, öte yandan şancılar bildikleri gibi seslerini yükseltmekteydi. Tam bir kargaşa hüküm sürmekteydi.* (Say, 1985, s.173).

Bu yaşantı, insanlarla uzun zamandır ancak yazışarak ilişki kurabilen Beethoven için, yaşamının sonuna dek O'nu üzen bir anı olarak kalacaktır.

9. Senfoni'nin 7 Mayıs 1824'teki ilk seslendirilişini yönetirken de durum farklı değildir. Kendisini alkışlayan halktan habersiz koyu bir sessizliğin içinde öylece durmaktadır. Sanatçılardan biri elinden tutup dinleyicilere çevirdiğinde gerçeği görür. Bütün insanlar ayakta, şapkalarını sallayarak çılgınca eseri alkışlamaktadır. Wagner'e; *"Allah'a ve Beethoven'a inanıyorum.* dedirten eserdir bu. Coşkun bir yürek duruluğu, sevinç ve insanlık sevgisi. Gururludur. *"Eseri tamamlanmıştır.* (Selanik, 1996, s.147).

1826 yılının sonunda zatülcenbe tutulur. Bünyesi hastalığa üç ay dayanır. 17 Şubat 1827'de ölüm döşeğinde, inanılmaz bir güçle şunları yazmaktadır: *"Sabrediyor ve düşünüyorum. Her çeşit kötülük, beraberinde bir takım iyilikleri de getirir."* (Say, 1985, s.173). 24 Mart 1827'de can çekişme başlar. *"İki gün sonra kar fırtınası kenti kapladığı sırada, ruhu bu altüst olmuş bedeni terkeder."* (Selanik, 1996, s.148). Yanında bir yabancı vardır. Anshelm Hüttenbrenner adlı bir müzisyen.

Gömülüşü sırasında bütün Viyana ayaktadır. Cenazesine yirmi bin kişi katılır. Tabutunu sekiz ünlü müzisyen taşırken, ölüm nutku bir şair tarafından yazılıp, bir aktör tarafından okunur. Kalabalıkla bir-

likte genç biri daha yürümektedir. Bu genç kasabalı, Beethoven'la bir türlü bir türlü karşılaşamamış olan ve Beethoven'ın, el yazısını gördüğünde; *"O'nda tanrısal bir kıvılcım var."* dediği Franz Schubert'tir (Selanik, 1996, s.165). Bu sadık hayran, yalnızca bir yıl sonra, isteği üzerine Beethoven'ın birkaç metre uzağına gömülecektir.

Beethoven'ın eserleri, herbiri ayrı bir değişkenliği içermekle birlikte, üç yaratıcı dönemde incelenebilir. Ancak bir dönemden öbürüne geçişin kesin çizgilerle belirlendiği söylenemez.

Viyana'daki İlk Yıllar (1802 öncesi),
İkinci Dönem (1802-1814),
Son Dönem (1814 ve sonrası).

Bu dönemler, Fransız besteci Vincent d'Indy tarafından *"Taklit, Dışa Dönüş ve Yansıtma"* başlıklarıyla da adlandırılır (İlyasoğlu, 1995, s.70).

İlk yıllarında Klasik geleneğe bağlıdır. Senfonilerini Haydn geleneği temellerinden geliştirmekle birlikte, bu dönemde bile yaratıcı kişiliğinin ipuçlarını verir. Senfonilerinde form yönünden tipik Klasisizme bağlı kalmış, *"daha az Mozart, daha çok Haydn"* etkilerinden yola çıkmıştır. (Say, 1995, s.317) İlk piyano konçertoları, piyano'lu üçlüler, yaylılar dörtlüleri, 1. ve 2. Senfoniler ilk dönem yaratıları arasında sayılabilir.

İkinci dönemde müzik geleneğinden tamamen kopmuş, Haydn ve Mozart etkisini aşmış, kendi üslubunu bulmuştur. Melodik, ritmik, dinamik karşıtlıklar bilinçle kullanılır. Bu döneme ait eserleri, iç dünyasına olduğu kadar, insanlığa yönelik idealleri de içeren bir kavrayışla yazılmışlardır. Günün eğilimine uymak O'nu ilgilendirmemekte, insanlar müziğini anlamakta güçlük çekmektedir. Yenilikleri, müzisyenler için bile anlaşılmaz görünür. 3., 5., 6. Senfoniler, 3. ve 5. Piyano Konçertoları, Fidelio Operası, Op. 59 Yaylılar Dörtlüsü, Keman Konçertosu ikinci dönem ürünleridir.

Son dönemde, artık *"Her sayfa gelenekten bir kopmadır ve her ölçü henüz bulunmamış bir yol arar."* (Selanik, 1996, s.146). Geçmişin Barokuyla geleceğin Romantizmi arasında şaşırtıcı bir köprü kurarken, bu teknikleri rahatça aşar ve biçim kaygısını hiç önemsemediği izlenimini verir. Alabildiğine özgür ve içtendir. Bu derinlik, XX. yüzyıl insanıyla arasında hiçbir engel bırakmaz. 9. Senfoni, Missa Solemnis, Piyano Sonatları ve *Uzaktaki Sevgiliye* adlı 6 Liedlik Şarkı Defteri son dönem yaratılarını örnekler.

Beethoven'ı öbür bestecilerden ayıran en belirgin özellik, demokratik akımdan büyük ölçüde etkilenmiş olmasıdır. Müzik O'nunla *soylular eğlencesi* olmaktan çıkmış, müziği, toplumdaki bütün sınıfları ortak bir paydada birleştirmiştir. Sanatın evrenselliği, çünkü paylaşılabilirliği.

Schumann'a göre, Beethoven'ın oda müziği eserleri aklın ve ruhun ulaşabileceği son sınırdır. Hiçbir nedene dayanmaksızın O'nu Bach'la karşılaştırır. Ünlü orkestra yöneticisi Hans Von Bülov da bu şaşırtıcı bağı sezecektir: *"Clavecin Bien Tempéré eski vasiyetnamedir. Beethoven'ın sonatlarının yenisi olduğu gibi. Birine olduğu kadar öbürüne de inanmak zorundayız."* (Selanik, 1996, s.147).

Müziğinde mükemmellik aramış, bu arayış, O'nu karmaşıklık içinde duru bir sadeliğe ulaştırmıştır. Son dönem yaratılarından, 9. Senfoni'nin final girişindeki *adım seslerle* yakalanan yalınlık soyutlama izlenimi verirken, mükemmelliyetçiliğini örnekler: *"Müziği, insanlığın bütün sorunlarını içerir. Onları içinde yaşar ama yine de dünyaya bakışı hep daha öteye, değişmeyene, salt olan'a uzanır."* (Pamir, 1989, s.40)

Beethoven'ın, en eskisi 1816 tarihini taşıyan ve bugün Berlin Müzesi'nde korunan on bin sayfanın üstündeki konuşma defterleri, yaşamının olduğu kadar, müziğinin de ipuçlarını verir. O, dünya görüşüyle, çok farklı bakış açılarını adı etrafında birleştirebilmiş belki de tek müzisyendir. Tutarlılığı, güçlü sanatsal karakteri ve bütün insanî özellikleriyle - coşkusu, öfkesi, heyecanı, tutkusu ve derin duyarlılığıyla- hem *bize benzeyen*, hem *dışımızda* biri. Bu nedenle, müzik tarihindeki yerini kesin çizgilerle belirlemek yerine, O'nu tek başına değerlendirmek doğru olur. Eserleri bireysel gelişmenin, kişisel özgürlük arzusunun kanıtlarıdır ve Aydınlanma Döneminin sözcüsüdür. Beethoven'ı yalnızca XVIII. Yüzyıl müziği içinde ele almak yeterli olmayacaktır. O, sanat tarihi içinde herhangi bir zamanda yaşamış, yaşamını yalnızca seslerin ya da sesizliklerin belirlediği bir insan, bir besteci değildir. Müzikal kimliği kişiliğiyle birebir örtüşen, kuşkusuz zaman içinde de kalıcı olacak bir isimdir Beethoven müziğiyle olduğu kadar, kişiliğiyle de insanın gücüdür. Müziğinde mücadele vardır. Mücadelenin nedeni, aşamaları ya da sonucu değil, kendisi. Bu özellikli isim, yalnızca müzik alanında değil, psikoloji, edebiyat gibi başka alanlarda da araştırmacılara kaynaklık etmeyi sürdürecektir.

KAYNAKÇA

- İlyasoğlu, Evin (1995), *Zaman İçinde Müzik, Başlangıcından Günümüze Örneklerle Batı Müziğinin Evrimi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Pamir, Leyla (1989), *Müzikte Geniş Soluklar*, Ada Yayınları, İstanbul.

Say, Ahmet (1985). *Müzik Ansiklopedisi*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, Cilt I-IV.
- (1995), *Müzik Tarihi*, Müzik Eğitimi Yayınları, Ankara.

Selanik, Cavidan (1985), *Müzik Tarihi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Bölümü Lisans Programı Yayımlanmamış Ders Notları, Ankara.
- (1996), *Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni*, Doruk Yayınları, Ankara.

İNSANCIL ATÖLYESİ ETKİNLİKLERİ

ZEYTİN DAĞI'NDAN KUDÜS'E BİR BAKIŞ

Hüseyin ŞAHİN

Kudüs, Filistin'de bir kent; sarp tepelerle dolu bir alanda ve Ürdün çukurunun yanında yükselen Yahudi'ye dağlarının kenarında; LÜT gölünün kuzeyinde, eski İsrail ve Yahu da krallıkları arasında batıdan doğuya doğru geçişi denetleyen bir konumdadır. Roma döneminde (İ.S. 11. yy.), Yahudi ayaklanmalarından sonra yeniden kurulan eski kent, Museviler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar için kutsal bir merkezdir. XIX. yy.ın ikinci yarısında, surların (XVI. yy.da Osmanlı'lar yaptırdı) dışında kalan vadilerde ve batı tepeleri arasında Hıristiyanların ve özellikle de Yahudi göçmenlerin yaşadığı yeni mahalleler gelişti. 1948'de kent nüfusunun çoğunluğunu Yahudiler oluşturuyordu. (100 bin Yahudi'ye karşılık 65 000 Arap [40 bini Müslüman, 25 bini Hıristiyan]).

Diğer taraftan bu kenti önemli kılan özellikleri sıralamaya gelince söz konusu dinler hakkında bilgi vermeden konuya açıklık getirmenin mümkün olmadığı görülebilir.

Musevilik İçin Kudüs

Musevi'liği tanımlamak, kelimenin değişik anlamlara yol açabilmesi nedeniyle, çok nazik bir konudur. Harfi harfine alındığında her şeyden önce bir inancı ve dini belirtir. İnanç, tarihte ilk kez Yahudi milletinin varlığının ilan ettiği tek tanrıya olan inançtır. Yehova, milletine derelerinden "bal ve süt akan" bir ülke vaat etmiştir.

İbrani'ler Musa Peygamberin M.Ö. 1250 dolaylarında kendilerini alıp çıkardığı (Çıkış) Mısır'da uzun yıllar kaldıktan sonra, atalarının terk ettiği ve Kitabı Mukaddes'in Arz-ı Mev'ud diye adlandırdığı Kenan Ülkesine (Filistin) yerleştiler. 200 yıl sonra Kral Süleyman'ın zamanında (M.Ö. ykl. 970-931) Kudüs'ün temelinin atılmasıyla bu ülkeyle olan ilişkiyi sağlamlaştırdılar.

Tapınağın yıkılması ve Babil Sürgünü (M.Ö. 587) yeniden inşa azmini doğurmuş, pekiştirmiştir. Pers kralı 11. Keyhüsrev Tapınak'ın yeniden inşasına izin verdiğinde, yahudiler Kudüs'e döndü; Tapınak inşa edildi ve Yasa Rahip Ezra tarafından yeniden kuruldu. Romalılar Tapınak'ı M.Ö. 70'te, kenti ise MS 135'te bir kez daha yerle bir ettiler. Bu yeni sürgün 19 yüzyıl sürdü. Dünya üzerinde dağılan Yahudiler Sion'a dönüşü dualarında yineleyip durdular. XX. yy'da bir Yahudi ülkesi kurulması umudu somutlaşınca her Yahudi'nin Arz-ı Mev'ud'a yerleşme hakkı olduğu ilkesini kabul eden "Geri Dönüş Yasası" bu ülkenin kuruluşunun temel yasası oldu. Bu umut 1967'de Arap-İsrail Savaşı'ndan (Altı Gün Savaşı) sonra, İsrail'in Kudüs'ün doğu kısmını ve "Ağlama Duvarı"nın bulunduğu Tapınak Tepesini işgalinden sonra gerçek oldu.

Hıristiyanlık İçin Kudüs

Evrensel bir Tanrı çağrısı olan ve bir vahye dayalı olan Hıristiyanlık mesajını tam ve bozulmamış olarak ulaştırmak için onu yazıya dökmek zorunda kalmıştır. Kudüs'te Petrus ve Yuhanna'nın öncülüğündeki ilkel Hıristiyan toplumu, ölen İsa Peygamberin anısını yaşatan bir "Kilise" oluşturdu ve şu mesajı yaydı: Kudüs'te yaşayanların şahsen tanıyıp, kerametlerini gördükleri İsa, Tanrı tarafından diriltilmiştir ve O, İsrail'in beklediği Mesih'in ta kendisidir. İsrail'in dini geleneğinin akışı içinde de bu mesaj yer alır; çünkü İsa yani Mesih, Hıristiyan inancına göre bu mesajı gerçekleştirmek ve tamamlamak için dünyaya gelmiştir.

Hıristiyanlığın yeniliği Tanrı kelamının İsa peygamberin kişiliğinde cisimleştiğine inanmasıdır. Misyonerler yeni dini, farklı ortam ve toplumlara benimsetmek için farklı yollara başvurdular. Yahudilere Mesih'in gelişi İsrail tarihinin devamı ve beklentilerinin gerçekleşmesi olarak tanıtıldı. Helen kültürüne ise aynı mesaj uzun bir felsefi araştırmanın sonucu olarak iletildi. Bu çeşitlilik, haliyle yorumlarda farklılık yarattı. Hıristiyanlık yayıldıkça bir doktrin saptamak ihtiyacı hissedildi ve böylece o zamana kadar sözlü olan vaaz ve kehanetlerin içeriğini kaleme almak gerekti. Uzmanların çoğu Markos'un İncil'inin diğer İncillerin en eskisi olduğuna ve Petrus ile Paulus'un ölümüden sonra Kudüs Süleyman Tapınağının yakılmasından önce (MS 70) yazıldığına inanırlar.

1. yy.'da Hıristiyanlar da Tanrı'yı düşünüp, ona Yahudiler gibi ibadet etmeyi sürdürdüler; Hahamlar gibi tartıştılar üstelik kiliseleri de sinogoları andırmaktaydı: Hıristiyanlar Tevrat'ı dikkate almadıkları için İ.S. 80'li yıllarda sinogoglardan resmen kovul-

dular. Bunun üzerine Yahudiler ile şiddetli bir kavga başladı. Birinci YY.da birçok insan Yahudiliğin cazibesine kapılıp din değiştirmesine rağmen İ.S. 70 yılından sonra Roma İmparatorluğu ile içine girdikleri çatışma ortamı Yahudilerin konumunu kötüleştirdi. Roma İmparatorluğunda Hıristiyanlık önceleri Yahudiliğin bir kolu olarak görüldü ama Hıristiyanlar artık kendilerinin sinogogla hiçbir ilişkilerinin kalmadığını açıkça dile getirdiklerinde, atalarının inancından koparak Tanrı'ya saygısızlık gibi büyük bir günaha girmiş olan fanatiklerin dindarları olarak lanetle anılmaya başlandılar. Filistin topraklarında çarmıha gerilen İsa'nın mezarının hâlâ Kudüs'te olması ayrıca Hıristiyanlar için Kudüs'ün önemini ortaya koyar.

Müslümanlıkta Kudüs

Dinler coğrafyasındaki en uygun merkezler önceleri Mısır'dı. Daha sonra İsa peygamberin doğacağı yıllarda Kudüs'e çevrilmiştir. Daha sonraları Arabistan yarımadası bu dinsel coğrafyadaki yerini şöyle almıştır: Muhammed Medine'nin dost yahudilerinden İbrahim'in büyük oğlu İsmail'in öyküsünü de öğrendi. Kıtabı mukaddes'e göre İbrahim'in cariyesi hacer'den bir oğlu oldu. Fakat Sara İshak doğurunca Hacer ve İsmail'i kıskandı ve onlardan kurtulmak istedi. İbrahim'i rahatlatmak için Tanrı İsmail'in de büyük bir ulusun atası olacağına söz verdi. Arap Yahudileri bazı yerel efsaneleri katarak İbrahim'in Hacer ve İsmail'i Mekke'de de terk ettiği ve Tanrı'nın burada onları gözettiğini, çocuk susuzluktan ölecekken kutsal zemzem suyunu akıttığını da eklemişlerdir. Daha sonra İbrahim İsmail'i ziyaret etti ve baba oğul beraber Kabe'yi Tanrı'nın ilk tapınağı olarak inşa ettiler. İsmail Arapların atası oldu. Yani onlar da İbrahim'in çocuklarıydılar. Bu öykü Muhammed'in atalarının inançlarıyla temellendiriliyordu. Ocak 624'te Medine Yahudilerinin düşmanlığının kalıcı olduğu anlaşılınca Allah'ın yeni dini bağımsızlığını ilan etti. Muhammed Müslümanların Kudüs yerine Mekke'ye dönerek ibadet etmelerini emretti. İbadet yönündeki (kıble) bu değişiklik Muhammed'in en yaratıcı dinsel hareketi olarak görülür. Müslümanlar iki eski vahiy'den bağımsız olarak Kabe'ye dönmekle hiçbir kurumlaşmış dinle bağlarının olmadığını yalnızca Tanrı'ya teslim olduklarını ilan ediyorlardı. Onlar İbrahim'in esas dinine dönüyorlardı.

Peygamber Muhammed'in Arabistan'dan Kudüs'teki Tapınak Tepesi'ne yaptığı Gece Yolculuğu da İslamiyet'te Mirac diye geçer. Uykusunda Cebrail tarafından bir gök atı üstünde taşınmaktadır. Gideceği yere vardığında Muhammed'i İbrahim, Musa, İsa ve kendisine peygamberlik görevini bildiren birçok peygamber karşılar.

Gelelim Günümüz Kudüs'üne

Tüm bu anlatılardan sonra gelelim günümüze:

Niçin Kudüs?

Üç göksel dinin kutsal topraklarında niçin savaş, kan var?

'İngiliz casusu Lawrence' olarak bilinen T.E. Lawrance konuyu,"Osmanlılara karşı başarımı, bölgedeki etnik grupları birbirine karşı kullanmama borçluyum" biçiminde özetler. Osmanlıları dışlayıp Ortadoğu petrolünün İngilizlerin denetimine geçmesinde Lawrance'nin çalışmaları unutulmaz. Bu senaryoyu Filistin'de veya Kudüs sokaklarında sahneye koymak çok zor olmasa gerek.

Filistin Devletinin Geleceği: Barak, dolaylı olarak Batı Şeria ve Gazze şeridi üzerinde kurulu bağımsız bir Filistin devletinin varlığını kabul edebileceğini A.B.D.ye iletmiş bulunuyor. Bu çerçevede İsrail bu iki toprak arasında İsrail'den geçen bir bağlantı sağlanmasını istiyor. Arafat tam egemen talebinde ısrar ederken İsrail; Filistin'in askeri gücünün bulunmamasını ve hava sahasının kendisi tarafından kontrol edilmesini istiyor.

Kudüs'ün Nihai Statüsü: Şu ana kadar anlaşmaya varılan tek husus, Kudüs'teki üç büyük dine kutsal bölgelerinde özel bir statü tanınması. Kudüs ile ilgili diğer bütün konularda anlaşmazlıklar sürüyor. Kudüs'ün doğusunu 1967 savaşından sonra kendisine bağlayan İsrail, Doğu Kudüs'ün egemenliğini hiçbir zaman Filistinlilere vermeyeceğini belirtiyor. Filistin ise Doğu Kudüs'ün yeni devletlerinin başkenti olmasını istiyor.

Sınırlar: Filistinliler İsrail'in 1967 öncesindeki sınırlarına çekilmesini isterken İsrail bunu reddediyor. Ve batı Şeria da İsrail yerleşim merkezlerinin bulunduğu bazı bölgeleri elinde tutmayı amaçlıyor.

Filistinli mülteciler: İsrail devletinin 1948'de kurulmasından sonra evlerinden olan 3,5 milyon Filistin'linin durumu da önemli bir sorun oluşturuyor. İki taraf sadece sorunun çözülmesi gerektiği üzerinde anlaşırken diğer hiçbir konu üzerinde görüş birliğine varamadı.

Yahudi Yerleşimciler: Filistin tarafı, kendilerine bırakılmasını istediği bölgelerdeki yaklaşık 150 İsrail yerleşim merkezinin boşaltılmasını ve egemenliğinin kendilerine bırakılmasını istiyor. İsrail ise bu yerleşim merkezlerinin bulunduğu toprakların kendisine kalmasını istiyor.

Bu karmaşık yapının herhalde tek çözüm noktası:

Kudüs'ün tepesi olan Zeytin tepesine çıkıp dünyayı mazlum, ezilmiş ve her türlü eziyeti görmüş insanları politikacılardan kurtarıp, felsefecilerden kurulu bir yönetime devretmekten geçiyor. Herhalde bu bir atölyeyi yönetmekten daha zor bir iş olamaz.

İNSANCIL ATÖLYESİ ETKİNLİKLERİ

ELMA MEVSİMİ

Şebnem ATILGAN

Şimdi aramızda elle tutulamaz bir uzaklık var. O zamanlar, ona sihirli elmalar gönderirdim. Küçücük bir sihir, kırmızı bir elmanın kısacık bir zamanda onun elinde olmasını sağlardı. Bu zor bir işti. Kırmızı bir elmaya kanat takıp, uçurmanın tek bir yolu vardı: İnanmak.

İkimiz de elmaların kanatları olduğuna inanmıştık.

Bir gece şöyle demişti babam: Bu kanatları olan elmaların öyküsüdür. Babam hemen her gece söze böyle başlar ve ancak on yaşıma geldiğimde uydurduğunu keşfettiğim masallar anlatırdı. Anlattığı her masalda mutlaka ama mutlaka elmalar olurdu. Elmalar masalın geçtiği ülkeye göre renk değiştirir, büyür ya da küçülür, ağaçta ya da yerde yetişir, gökyüzünde ya da yeryüzünde saklanır, tanrıların ya da devlerin yiyeceği olur, ama mutlaka masalın içinde olurlardı. Bu arada elmalara bir çift kanat takmayı da hiçbir zaman ihmal etmezdi. Babam, içinde uçan elmalar olan masallar anlatmayı çok severdi.

Bunun hiç merak etmemiştim; yani babamın neden elmalara bu kadar düşkün olduğunu. Evet. Öyleydi. Tam söylediğim gibi. Bir "düşkün" Sonraki yıllarda, bir elma mevsiminde babamı kaybettiğimde çok düşünmüştüm bunu. Bazen hâlâ düşünürüm. Oysa o zamanlar yalnızca altı yaşında küçük bir kız çocuğuydum. Elmalı masalları seviyordum. Annem de babamın dinleyicileri arasında olur, hatta çoğu zaman pazar günleri kurulan mahalle pazarından aldığı elmaları kocaman bir tepsinin üzerinde sunardı bize. Babam, masal kahramanının bir çırpıda kesilip, mideye indirilmesine az biraz bozulur, ama bu kırgınlığı kısa sürer, özellikle yeşil elmalara asla dayanamazdı. Annemin evi terk edişine de dayanamamıştı. Bir elma mevsiminde terk etmişti annem bizi. Babam o kış hiç elmalı masal anlatmamıştı. Oysa olağan bir terk edişti annemin ki; annem yalnız gitmemiş, giderken yanına uçan elmalarımızı da almıştı. Altı yaşındaki kız çocuğu "haksızlık ama bu" demişti gözyaşları yanaklarından süzülürken "anneme söyleyelim, elmalarımızın uçmasına izin versin. Hem belki o da dayanamaz ve bir akşam uçan elmalarımızın kanatlarına bindiği gibi geliverir." Annem hiçbir elma mevsiminde geri gelmedi.

Bir sonraki elma mevsiminde, babam yeniden elmalı masallarına geri dönmüştü. Ya da elmalı masallar babama verdikleri cezanın yeterli olduğunu düşünmüşlerdi. Böyle söylemişti bir akşam üzeri babam "Şermin, hadi gel elmalı masallarla barışalım artık... Kulaklarıma inanamamıştım. Babam yeniden elmalı masallar anlatmaya başlayacaktı. O yıl yedi yaşına basmıştım. Kendimi o kadar büyük ve her şeyi biliyormuş gibi hissediyordum ki, bu emlalı masallar meselesinin kaynağını da mutlaka öğrenmeye kararlıydım. Evet, babam artık sorularımı geçiştiremeyecekti. Çünkü artık altı yaşında değil, tamı tamına yedi yaşında kocaman bir kız çocuğuydum. O akşam üzeri. evimizde yakmayı bir tek babamın becerdiği büyük sobanın önünde elmalı masallara geri dönmüştük. Baba "Bir varmış bir yokmuş... der demez, masalın büyüsüne kapılmış ve bütün sorularımı unutmuştum. Yedi yaşımı bitirmiştim ama babamın elmalı masalları nereden bulduğunu öğrenememiştim.

Sonraki yıllarda da aynısı oldu; babamın elmalı masalları nereden bulduğunu hiçbir zaman öğrenemedim. Sanırım babam büyük bir çabayla bu sırrı öğrenmemi engellemişti. Belki de anlattıklarının hepsi birer masal olduğu için... Evet. öyleydi elbette. Hepsi birer masaldı.

Altı yaşındaki bir kız çocuğunu büyüleyebilecek kadar çok masal...

Sonra... Sonra aradan o kadar çok elma mevsimi geçti ki... Ben büyüdüm; babam yaşlandı. Ben büyüdüm; babam yaşlandı. Her eskiyen ya da yeni gelen yılda, babam elmalı masalların sayısını azalttı. "Neden?" diye sorduğumda "Büyüyorsun Şermin... Masalla gerçek arasında çok ince bir çizgi vardır. Masalların sayısını azaltmazsak, hangisinin gerçek hangisinin masaldaki elma olduğunu ayırt edemezsin... Oysa etmen lazım... Çünkü hayat çok acımasızdır. kanatları olan elmalar seni asla kurtaramaz... diyordu.

Şimdi düşünüyorum da babam üç konuda da haklıydı. 1 İyi ki masalların kaynağından söz etmemişti. Gerçi biraz daha büyüdüğümde hepsini onun uydurduğunu anlamıştım ama bunun ne zararı vardı ki... 2. Elmalı masalların birer aşk öyküsü olduklarını da hiçbir zaman söylememişti; bu keşfimin yaşı 16, 17'lerdi sanırım... Ama bundan babama hiç söz etmemiştim. 3. Masalla gerçek hayat arasında gerçekten ince bir çizgi vardı. Otuzlu yaşlarımda bir aşk yaşamış ve bu çizgiyi görmüştüm. Hatta görmekle kalmamış dokunmuştum bile... Babam çok haklıydı. Yaşam gerçekten çok acımasızdı.

Ha, bir de unutmadan şunu da söylemeliyim, babam doğruyu söylüyordu; gerçekten kanatları olan uçan elmalar var. Bu elmaları görmek için yapacağınız tek şey gerçek ile masal arasındaki çizgiyi görebilmek. Ve sanırım bir de hangi tarafta duracağınız konusunda bir karar vermeniz gerekiyor.

Bence masal tarafını seçin...

Sevgilim bir elma mevsiminin sabahında, tercihini, gerçekten yana kullanmıştı.

SPEKÜLATİF DÜŞÜNÜŞ MODELİNİN NİHAYETİ

Göktuğ HALİS

Diyalektik maddeciliğin bir felsefi sistem olup olmadığı ana ekseninde biçimlenen tartışmaların bir sonu gelmiş gibi gözüküyor. Diyalektik maddeciliğin bir pozitif sistemin resmi felsefesi olması niteliğiyle değerlendirilmesi bunun en önemli nedenlerinden birisi olabilir. Çünkü zaman aslında, temel getirileriyle birlikte, insanın "derin düşün" yeteneği üzerinde de makro anlamda bir oynama yaptığından dolayı, yerine idame edecek daha yüzeysel ve basit kavramlar bulmakta da zorlanmayacaktır. Şöyle de denebilir: Yani doğu bloku çöker, beraberinde felsefesini de götürür.

Aslında düşünüldüğünde önemli bir eleştiri noktası yatabilir bu saptamada. Pozitif sistemler, yani maddi bir üst yapı olarak devletleşmeyi içeren toplum düzenleri, tarihin getirdiği dinamiklerce çöker, yerine yenileri gelir. Peki yeniden doğuş insandan sıyrılıp sistemlere uygulanablir mi? Bu konu ayrı bir tartışma konusu olabilir. Ama yine de şu kadarı söylenebilir ki, felsefi bir tartışmada bunun cevabı evettir.

Marks'ın ekonomi ya da sosyal yapı üzerine söyledikleri ve bıraktığı yapıtlar, bu konulardaki uzmanlığını, birkaç takıntılı isim dışında tarihe doğal bir mütabakat olarak yüklese de bu zaman zaman felsefe alanında ciddi sorunlar yarattı. Bu, az önce söylediğimiz gibi kısmen politika alanına da yansıdı. Örneğin, Türkiye'de, gelişimi ve bir yaşam biçimi olarak algılanarak özellikle de aykırı düşünüşün temel biçimi olarak keşfedilisi ve anlaşılması çok yakın bir zamana denk düşen anarşizm, çıkardığı yayın organlarında "Marks bir kapitalizm uzmanıydı, ama onun sosyalizme ilişkin söyleyebileceği hiçbir şey yoktur." gibi bir saptama yapabildiler.

Ülkemiz dışında da süren ve açıkçası çok büyük bir anlam taşımadığını düşündüğüm bir tartışmada da Marks'ın ve onun yazdıklarının ana eksen ve içsel mantık bütünlüğü açısından "felsefeyle ilgisi olmadığı" belirtilmişti. Onun yazdıkları felsefeden bir kopuştu. Aslında bu durum, felsefe tarihine bakıldığında ve onun ekonomi temelli düşün ve toplum yaşamı teorisi düşünüldüğünde, Marksistleri pek rahatsız da etmedi. Çünkü aradaki farklılığın onlar da bilincindeydi.

Marks, gerek yaşamında sistemli ve konunun tarihsel örneklerine eşdeğer bir felsefe yazımına gitmeyişi, bunun daha çok yakın çevresi ve gelişim sürecinin onu takip eden düşünürlerce biçimlenmesi ve gerekse felsefeye temel bir bütünlük olarak, felsefeciler tarafından hoş karşılanmayacak sözler söylemesi bu silikliğin nedeni olabilir. Tabii buna bir de onun üzerine yapılan inceleme ve değerlendirme yazılarının, spekülasyonların ve tabii artık söylemeye bile gerek duyulmayacak politik önyargıların katkısını eklemek lazımdır. Yine de tüm bu olumsuzluklara ve gelişmelere karşın, O'nun, tarih, toplum ve düşün yaşamı üzerine, bütünleyici, tamamlayıcı, engin bir bilginin ve derin bir zekanın ortak düzleminden tarihe yansıdı. Bu felsefe tarihini biçimlendiren dinamiklere getirdiği eleştirinin, haklılığı bir tarafa, felsefi uğraşın nihai amacı, onun sistemsel bütünlük içerisindeki yeri ve onu vareden en temel savunulardaki ciddi sallayıcı etkisinin, onun neden felsefe tarihi dışına itildiğini ve klasik felsefe ile onun arasındaki ciddi ama biraz da komik diyaloğun kökeninde yatan realiteydi.

"Tarihin ileriye ve geriye dönüş eğilimleri üzerine Marks, önemli ve dikkatli saptamalar yaptı. Burada geçmişin bu anlamdaki düşün deneyimlerini de inceledi. Ama aynı zamanda yeni daima eski olanın yerini alır, ama burada somut -insani bir gücün altını çizmektedir. Bir sistemin demokrasiye doğru mu yoksa Bonapartizme doğru mu evrileceğini belirleyen gerçek, o topraklar üzerindeki ilericigerici kutuplaşmasının getirileriyle belirlenebilir niteliğinin altını çiziyordu. Öyleyse yeninin eskinin yerine geçme sorunu ve o coğrafya üzerindeki o döneme hakimiyeti belli koşullara bağlıdır. Bu koşulların gerçekleşmeyişi yeninin hakimiyetini engelleyebilir. Aynı şekilde gördük ki, 21 yüzyıla girmiş bir dünyanın içinde yaşayan bireyler, yüzyıl öncesiyle kıyaslanamayacak düşmanlar ve olanaklarla iç içedir. Bilimadamının yaşamın, bilinenler ve bilinmeyenleri üzerine gösterdiği doğru tavır, toplum içerisinde yaşayan çoğu insan tarafından paylaşılmamaktadır. Bunun nedenleri kuşkusuz derin ve uzun bir araştırma konusudur ve ancak kitaplara sığar. Yine de bilimsel tavrın olumlu takıntısı insan

zihnine, bu tavrı yaşatabildiği ölçülerde hayatı anlama fırsatı verir. Bugün gelinen noktada ayrıca iyice belli olmuştur ki tarihte, etik, gelişmişlik düzeyi, bireysel düşün ve ürün potansiyeli gibi noktalarda geriye dönüşler mevcuttur.

Bu saptama ilk olarak tarihsel maddecilik felsefesinin, bugüne ilişkin eytişimsel olma iddiasındaki yorumudur. Somutluğu direkt yaşamda, faşist İtalya, Almanya ve Japonya örneklerinin doğuş koşullarını atlayıp, daha önceki toplum biçimiyle kıyaslayabiliriz. Çok daha net bir örnek, tarihsel maddeciliğin en önemli sacayağı olan tanımlamanın, sosyalizmin reel anlamdaki çöküşüdür. Öyleyse geriye dönüp bakıldığında tarihsel anlamda geriye dönüşün, tarihsel maddecilik felsefesi için geçerli olduğu görülür.

İkinci bir felsefi saptama ise daha subjektif bir nitelik taşımaktadır. Bu kişisel öznel yargı aslında etik kaygılar gözönüne alındığında yapılmaktadır. Bu saptama günümüz dünyasında hangi felsefeden bakılırsa bakılsın büyük bir ağırlıkla desteklenir. Çünkü özgrülük, ahlaki sorumluluk, eşitlik, dayanışma, kardeşlik ve bilgelik gibi kavramları kendi içinde, kendini de yargılayarak ve devletin topluma, toplumun dışında kalarak, otorite uygulayan dışsal yapılanmarın ortadan kalkacağı örneğiyle de tanımlayarak barındıran bir felsefenin yerine kapitalizmin en saygın söylemi: "zenginliklerin tabana yayılması" nasıl bir destek görebilir?

Bugün toplumların üzerinde sosyo ekonomik bir sistem olarak varlığını sürdüren gerçek, doğuşu itibariyle, şu anda tekrar etmeyeceğim umutlar barındırmaktaydı ve tarihsel misyonunun yerine getirdiğine inanılmaktadır. Kapitalizmin feodalizm karşısında takındığı tavır dolayısıyla dönemin ilerici niteliğini temsil ettiği zamanların kısa bir evrimi, bize pre-kapitalist dönemlerde, benzer bir felsefeyi çıkarttı. Denilebilir ki eşitlik özgürlük kardeşlik sloganları kapitalizmin solganlarıdır. Ama yalnızca o dönem için. Çünkü bu sloganlar yalnızca feodalizme karşı değil, onları engelleyen her sisteme olduğu kadar, kapitalizme karşıdır da. Kapitalizmi savunan ve onun değerlerini önemseyen ve arkasında duran hiçbir filozof (burada örnek genellikle Hegel'dir ve bizim konumuz açısından da ideal bir örnektir) bir kapitalistin kendisinin mantığıyla hareket etmemiş, onun kaygılarını paylaşmamıştır. Bunun açık örnekleri bizzat büyük felsefe isimlerince verilmiştir. İlkçağdan günümüze hemen hemen her filozof, aç gözlülüğü ve zenginlik hırsını, fakir zengin ayrımını kınamıştır. Hegel yaşadığı dönemi, yoksulluk ve ihanet krallığı olarak adlandırmıştır. Bütün bu noktalardan hareketle denilebilir ki 90'lı yıllarda yaşanan gerçekler, tarihin geriye adımıdır. Marks'ın öngördüğü koşullar gerçekleşmemiş, elde edilen kazanımlar gerici güçlerin gücü ve etkisi nedeniyle yitirilmiştir.

Üçüncü olarak söyleyebileceğimiz gerçek şudur ki, bu saptamalar bilim açısından da birşeyler ifade eder. Bilim genel bir söylem olduğu ölçüde, günlük hayattaki acil getiriler olarak bizlere çok bir şey anlatmayabilir. Bu anlamda kilit rol oynayacak gerçekler şöyledir ki ekonomi, sosyoloji, tarih gibi disiplinlerde tarihin geriye akışı gibi bir kavramı kullanmak kuşkusuz önemli ispatları gerektirir. Bu ispat özellikle kanılardan, beğenilerden ve isteklerden sıyrılıp, bilimsel bir çalışma içeriğiyle tanımlanmalıdır.

Bir anlamda önemli bir yanlışlık da anlaşılacağı gibi sistemin çöküşünün felsefenin çöküşünü de beraberinde getirişidir. Diyalektik maddecilik felsefesinin bir felsefe olup olmadığı noktasındaki tartışmalar da bu anlamda önemlidir. Ne komünal dünyanın felsefeleri (özü itibariyle özgürlük, eşitlik, dayanışma), ne köleci sistemin diyagramları (bilgelik, demokrasi, ahlaki değerler, hayatı insan usuyla anlama çabası), ne de feodalizmin diyagramları (tanrı, yücelik, uğruna ölünecek inançlar ve kör inançlar) tarih sahnesinden silinip gitmemektedir. Bu anlamda söylenebilir ki tüm bu tarihi saptamaları kendi içerisinde en yetkin noktaya ulaştırma ve yaşama tüm somutluğuyla aktarabilme amacını taşıyan bir sistemin reel anlamda ortadan kalkışı felsefi açıdan bir şey ifade etmez. Etmez çünkü ilk olarak bu insanın en büyük umudu ve ikinci olarak geçmişten çıkartılan bir derstir.

Kaldı ki yapılan çoğu çalışma bizlere göstermiştir ki diyalektik maddecilik bir felsefedir. Neden

1. İçeriği itibariyle, diğer felsefelerin ontolojik yargıları ölçüsünde ve onlara eşdeğer olarak, evrensel bir gaye ve amaca inanış.

2. Özgün bir yaşam görüşüdür. Daha önceki felsefelerden köklü ayrılıklar içerir. Hegel üzerinde ayrıca durulmalıdır ama burada da benzerlikler, iki felsefe arasındaki ayrımları daha güzele bir hale getirir.

3. Epistemolojik, etik özgün fikirleri vardır.

Öyleyse denebilir ki diyalektik maddecilik bir felsefedir.

Günümüz dünyasının, spekülatif felsefi yapıtlar verme konusundaki kısırlığının en büyük nedeni, aslında bu felsefenin etkin yapısıdır. Bu felsefe tek başına pek bir şey ifade etmemekle birlikte bütünselliği ve beraberinde getirdiği, temel dayanak noktalarıyla da büyük öneme sahiptir. Bu kavramların ilki bilimselliktir. Bu bilimselik tarihsel dönemsellik itibariyle "felsefi" yapıt yokluğunun en önemli nedenlerinden bir tanesidir. Neden?

Felsefe, diyalektik maddecilik ile birlikte, spekülatif düşünüş tarzı olma özelliğinden sıyrılmıştır. Felsefi düşünüşün en büyük tanım özelliği "spekülatif" akıl yürütme, günümüz dünyasında, yakın dönemsellikleri itibariyle önemini kaybetmiştir. Spekülasyon, sözcük anlamı gereği, yaşamca doğrulanmamış bir düşünüş ve algılayış biçimidir. Ancak bilim tarihi incelendiğinde bilimin de spekülatif düşünce eğilimine sahip olduğu bilinmekle birlikte yine de bu ortalama bir fikir değil, oranlamalarla değişen bir yoğunluktadır. Burada kastedilmeye çalışılan, bilimde kullanılan spekülasyon ile felsefede kullanılan spekülasyon arasında, nitelik ve nicelik açısından büyük farkların bulunduğudur. Spekülasyonel bir düşünüş tarzının 21. yüzyıl içerisinde hakimiyet alanları kuşkusuz, sıkça dile getirildiği gibi, felsefe dışı noktalara da yayılım alanı göstermiştir. Borsa, ekonomi, siyaset, hukuk, iletişim vb. Bu alanlardaki spekülatif düşünüş, aslında yoğunluğu ve içeriği bağlamında, klasik felsefe döneminde izlenegelen eğilimi yakalamış, genel bir yaygınlık kazanmış ve bu bağlamda felsefenin önüne geçmiştir. Felsefe denen bütünlüğün aslında 21 yy. bünyesindeki varoluş sorunu da bununla ilintilidir. Günümüz dünyasında felsefenin kaybettiği ivme, bilim duvarlarının insanların oturdukları yerden fikir üretme eğilimlerinin önüne dikilmiş olmasındandır.

Kişisel önyargılardan ve temelsiz, mantıksız ve bilgi ve bilgilenme süreçlerine kayıtsızlık ya da belli, takıntılı, idealist dünya görüşlerinin desteklenmesi amacıyla gerçekleştirilen, düşünsel anlamda desteklenmesi ve tartışma süreçlerindeki "söz söyleyebilirlik olasılığını" yüksek tutmak gibi bireysel kaygılarla biçimlenen öncel birikimler bir tarafa, bugün, bilim ve bilim kavramı, bir bütün olarak, düşünce hayatına yerleşmiştir. Bugün geçmişten farklı bir anlam taşımaktadır artık. Pozitif bilimlerdeki ilerleyişler ve bu adımların insan önüne koyduğu maddeci ve diyalektik belirlenimler artık, felsefenin temel noktaları, ontoloji ve epistemoloji üzerine yeni ve köklü tanımlar getirilmesine, bu noktaların, bu tanımlar ışığında yeniden biçimlenmesine neden olmuştur. Bunun dışında söylemek gerekir ki, insan, toplum, yaşam ve oun amacı, etik, gibi noktalarda da başına buyruk, yalnızca kendi içinde anlamlı, mantıksallık bütünlüğünü aşmayan ve ondan öte bir anlam taşımayan bir tarih, bir kez daha çok zor yaratılacaktır. Artık, felsefede, maddeci diyalektiğin belirlenimlerinden yararlanmadan ve onun pozitif ve toplumsal bilimlerle olan ilişkisini hesaba katmadan, onlardan yararlanmadan insanın ve onun, doğa, toplum ve bilinç ilişkilerindeki sorunlarını çözmeye çalışan bir felsefe yazımının önemi, bir değer taşımayacaktır.

BAŞI BELALI SÖZCÜKLER

İhanet koltuğunda
traş olan tipsizler
sızlanıp sızlanıp
renkli tutkuların sırtında
sırıttıkça
fark düşkünü
sıradan fırsatçılar büyür

Bakımsız bilinçlerin
bardağı bulandıkça
para peşindeki
puslu kaçışlar
kokuşmuş kir kuşanır

Eh!.. Yine
devinen sözcüklerin
başı belada

İşin
işçi gibi zor
Çukurova'nın çığlıklarında balkıyan
karanfilin gülümseyişi
senin de başına
çorap örülmek istenirken

Ey
emeğin ezgisini özümseyenler
demet demet düşlerle demlenenler
düşünce denizi duruşlarla
karanlığın kuşatmalarına karşı
gelincik güneşi gözleriyle
inadına direnenler

Ağıtlar yüzyıllardır
nöbet tutarken
yağmurların yüreğinde

Yılmak yok yarsıcağı
yarınlarda
karanlık köküne kadar
şiirlerle
ışıyana dek

Mehmet ÇETİNKAYA

ANIMSAR MISIN

Çok uzak zamanlardan
-Kenger zamanı- biz
ölümleri ayrılıkları
sevdaları ve yalnızlıkları geçtik geldik...
Bilirsin:
ilkyaz sonu ile sonbahar akşamı
oradaki çiçek kokuları arasında
- ölümsüz her acıda-
çığ altında kalan üç çocuk gibi
kısa da olsa geçmişti adımız...
Anımsar mısın,
gül gülüşlü kız
günü bitmiş düşleri bitmiş
orada gördüğün bu adam
gecelerde yıldız
ve unutulmuş gülüşlerin yansımasıydı.
Kirpikleri uzun uzun uğuldarken rüzgar
mavi yağmurlar altında
kuş gibi, ay gibi üşümüştü...
Puslu akşamlarıyla yalnızlığın
aslı olmayan bir hayalle
sessizce yitip
yetim bir bakışına hasret sevmişti...
Oldum olası gökyüzüne vurgunum
Deniz'e ve toprağa,
gelip gidenlere
kimsenin beni bilmediği
tanımadığı saatlere...
uzaklara, çok uzaklara yaşıyorum...
Şu karşımda solan güneşin
sulara indiği bir güz akşamına kadar.

Anımsar mısın
ey terkedilmiş zaman!
erguvan renkli akşamlarda
bakışlarında mavilerin dinlendiği
onca yitmişliğin içindeyim zaten
Elinin, dizinin, dudaklarının
tatlı gölgesinde
bu yüzden tam onyıl gecikmişliğim...

Ey hüznün masalı
Siyah Gül!
uyan sonsuz uykudan
yoksa
Denize ve geceye sereceğim seni
yalnız şiirlerimin akşamında üzgünüm zaten
hadi git şimdi!
dolaş biçare zamanın ardından
karış gecenin zehrine
geleceksen...
binlerce çiçekli bahçeden
eski sevgililerimle beraber gel
yoksa
benim de kalbimi çalacak zaman...

Anımsar mısın
ay ışığının hatırına
bizi buraya getiren sevenlerin hatırına
kadeh kaldırıyordum her gece
yalnızlığımdan değildi
sen yoktun
herkes yalnız sanıyordu beni
hani
o hep de uçurumlarda gezinen güzel
yüzün vardı
Siyah saçların... Şiirin tadı gibi.
sahi hangi zamanda durmuştum?..
sen hangi gölgede uyuyorsun şimdi...

Anımsar mısın
kesmek için zamanı iki ucundan
kaşlarına MAVİ çekiyordu Deniz
Kürt gözlü çocuklardan
tespih taneleri yaparken biz
geçiyorduk Muş'tan, Şırnak'tan
geçiyorduk şiir gibi
bütün güzel çiçeklerin
bütün güzel kızların rüyalarından...
Şimdi ayışığı yıkasın gözlerini
ve görsün
Zamanın sürgün ettiği anılarda
sen ten değiştiriyormuşsun sevgili...
oysa ben
el değiştirebilir gülmüşüm
Gülüşüm
zavallı gülüşüm
düş masalından yarım kalmış
rengi gibi gecenin...

Hüsam KURT

KAYNAKÇIDAN NOTLAR

İsmet ALICI

İnsanların büyük çoğunluğu, acıdan kaçarken yozlaşır.

Aşk köleliği barındırmaz. dedim, beni dinlemedi
Şimdi, orospular soylu ondan.

Bütün doğrular zorunludur
eğrilere bağlanmaya

Ne kül ne ateş... hem kül hem ateş
önermeler karşılayamaz.... varolduğumuz ve varolacağımız evreni

Çeşitliliğin, karmaşa diye algılandığı ve yansıtıldığı yerlerde insan kendisiyle başbaşa kalamaz.

Kendi çölüne çağırma
bir ormandan konuş

Haksızlık evrensel, diyorum
beni görme diyorsun
o zaman neden tutayım elini

Öpüşmek için... kolyeleri, küpeleri, boyaları çıkartmak lazım.

Bir bütüne dayanmadan, varolan, ayrıntı yoktur.

Gerçeği öğrenirken hep yetersiz kalacağız.
Çünkü hareket hep değiştirecek gerçeği.
Ama gerçeği somutlayamazsak, bir gerçeklik olmayız.

Aşkı yaşayamazsın... kutsamadıysan herşeyi aşkla
Ah yine de aşka zor gidilir, tıkanıp kalmışsak olgularda.

İntiharların çok olduğu bu ülkede
kahramanlığa dayalı eylemlerin bilinç taşıyıcı özelliği çok azdır.

Onurlu ama... sevdiğini söylemekten korkuyor.

Yazarken biçim arama
bilincin ortaya koyduğu içeriğin sesini dinle.

Bu ülkede akıllı insan çok
ama sabırlı insan yok
Yoksa sabır aklın içnide değil mi...

Sanatçı, kendisiyle gezinen emekçidir
hep bir ağrıyla dolanır
hiçbir zaman giymez çağın elbisesini

İnsana nesne gibi bakamayız.
Ama nesneye insan gibi bakabilirsek
belki değiştirebiliriz dünyayı.

Günümüzde sanatın tanrısı
İnsanın, insanca bir dünyada yaşama arzusu.

Biz, sevinç ve coşkuyla yaşamak isteriz.
Bu yüzden mutluluk tek amacımız genellikle...
Bundan olacak, kendimizi ve diğer olguları bütünlüklü kavrayamayız.
Bu yüzden yaptığımız sanat... gerçekliği açımlaması gerekirken... daha çok halka sevinç ve mutluluk taşıma işlevini görür.

Beyin küçülünce, göbek büyürmüş.

TAŞIYAMIYORUM BU YÜKÜ

İkbal KAYNAR

Seviyorum şu otobüs, minibüs yolculuklarını.rahat olmasa da, bazen de arabesk müzik dinlemek pahasına... Çünkü evde öyle uzun boylu düşümeme zaman yok, ancak düşündüğüm, not aldığım konuları toparlayıp kağıda dökebiliyorum.

İstanbul'dan Antalya'ya gidiyorum. Günlerden Pazar. Cumhuriyet gazetesi okuyorum. Bu denli okumaya aç olduğumu duyumsuyorum. İstanbul koşuşturmacalarından, ev, iş sorumluluklarından açlıklarımın ayırdında bile değilmişim. Epey zaman önce, sıkıntılı bir anımda ağır bir yükün altındayım, taşıyamıyorum bu yükü, kendimi çok yalnız duyumsuyorum diye birşeyler karalamıştım. O yolculuk sırasında da Deniz Kavukçuoğlu'nun "Bir Proleterin Günlüğünden" yazısını okuyunca birşeylerin örtüştüğünü gördüm. Bir de Işıl Özgentürk "Bildikleri herşeyi unutmaya bu denli hazır insanlar görmedim" diye onun tabiriyle "şaşkın solcular"a laf atınca benim gibi düşünenler az değilmiş dedim usumdan. Neden mi diyeceksiniz; okulda, gittiğim yerlerde, katıldığım etkinliklerde demokrat, devrimci olduğunu söyleyen, bazıları da günlük yaşantısıyla örtüşmediği halde militan rollerde kişilerle birlikteyim. Nedense aynı dili konuşamıyoruz artık. Ya bazı konularda marjinal ya da sekter dahası biz yanlış yapmışız, ömrümüzün en güzel günleri geçti diye pişman tavırlar. Galiba olay dürüstçe, objektif olarak ben neyim, nerede yeralıyorum, memnun muyum bu konumu sorgulamasında, özeleştirisinde yatıyor. Demokrat, ilerici, aydın olmak entel barlarda sol, sloganımsı türküler istemek, söylemek, nutuklar atmak değil, yiğitlik, devrimcilik adına mangalda kül bırakmamak hiç değil. "Eskiden şunları şunları yapardık" deyip nostalji yapmak, ertesi gün dostluktan, dayanışmadan, sevgiden uzak liberal burjuva tavrı sergilemek, ayak uydurmak pek doğru şeyler olmasa gerek. Adını koy şunun; "mastürbasyon yapıyorum, ben liboşum, ben döneğim, ben bu kadarını yapabiliyorum" deme yürekliliğini göster. biraraya geldiler mi yaptıkları şey biraz nostalji daha çok da dedikodu "Kim ne kadar ne yapmış, kim nerede, kiminleymiş" hiç "ben ne yaptım?" sorusu yok ortada.

Kendimi ağır bir yükün altında eziliyor gibi duyumsuyorum, taşıyamıyorum bu yükü. Amacımın kendimi övmek falan olduğunu sanmayın. Tek yapamadığım şeydir hatta "sen de bu kadar mütevazı olma" derler çevremdekiler. Amacım bir parça sizlerle dertleşmek. Aslında "Senin de bu denli artıların olmasaydı" söylemlerinde ben "sen yalnız kalmaya mahkumsun" tümcesinin altını çizdiklerini görüyorum. "Keşke bu denli üretken, duyarlı, sevecen olmasaydım" diyorum bazen. Benim bu yükü taşıyamadığım gibi ben gibileri de taşımak zor olsa gerek.

Biriyle tanışıyorsun, güvensiz, ürkek "bakalım arkasından ne pislikleri çıkacak" kaygısıyla yaklaşıyorsun. Kendine aydınım diyor, kitaplar yazıyor, mesleğinde profesör olmuş ama, öyle düzeysiz ilişkiler yaşamış ki şimdiye dek; sendeki olgunluk, yerine göre espri, şiirsel, şarkılı anlatım, programlı oluşun çoğu kez hoşuna gitmiyor. Tüm arkadaşları düzeysiz ilişkilerini eleştirse de kendindeki zaaflardan, özgüven eksikliğinden öylesi ilişkileri tercih ediyor. Çünkü hep şımartılmaya, pohpohlanmaya alışmış. Böyle örnekler öyle çoğaldı ki günümüzde şaşmamak olanaksız. Artık kültürlü olmak, iyi bir konumda olmak erkekleri mutlu etmiyor. Yanlarında taşıyabilecekleri bir aksesuar istiyorlar, ama kendilerinden en az yirmi hatta otuz yaş küçük olacak!..

Gelelim devrimci evli erkeklere. Nedense hep mutsuzdurlar, eşleri onlara gereken ilgili, duygusallığı göstermez, hiç romantizm yoktur ilişkilerinde. Çocukların hatırına çekiyorlardır. Gözü hep başkalarındadır. (Bu arada da karısından ödü kopar) Hep sevgili arayışındadırlar. Karına ne verdin, sevgiline ne vereceksin? Karşılıklı güzelleştirmeye çalıştınız mı, oturup irdeleme yürekliliğini gösterdiniz mi, çözüm ürettiniz mi?

Hep de evlilik kurumunun kokuştuğundan dem vurarlar. "Evlilik" sözünü duyunca çağdışı olmakla suçlanırsın ama eleştirdikleri, çürümüş buldukları kurumu zaaflarından, çıkarlarından dolayı terkedemezler. Çarpık, göstermelik, duygusuz ilişkiler sürer gider. Yürek ister o karar ve arkasından ayakta kalmak. Nasıl olsa böyle düşünen bayanlar da çoğaldı artık. Günlük takılırsın, "bacı" kavramının yaygın olduğu günlere inat yaşamadıklarınızı yaşarsınız. (Yaşanırsa da böyle de yaşanmaz ki!)

Yasaktı bir zamanlar seviler, özlemler, elele tutuşup göz göze bakışmalar. Hele denize gitmek, dansetmek, farklı müzik dinlemek, makyaj yapmak hepten yasaktı. Hiç unutmuyorum, derneğe parfüm kokan bir bayan gelmişti. Kıza daha "merhaba" demeden lider düzeyindeki birisi (laf aramızda eski

kocam olur kendisi) "git ona bir daha buraya gelmemesini söyle" dedi bana. Ben belki de onun yerine kendimi koydum, "ben söyleyemem" dedim. Bir başkası söyledi, kız bir daha görünmedi. Acaba kendini proleter devrimci sanıp, insanları makyaj yapıyor, parfüm kullanıyor, farklı müzik dinliyor diye kazanacakları yerde kaybedenler, dışlayanlar şimdi günlük yaşantılarında ne denli tutarlı, gerçekten ne denli yüreği sevgi dolu, insanlarla ilişkileri ne denli doğru bakmak lazım. Ben de yaşanamayan sevgilere, özlemlere inat;

"Seni sevmek, duyabilmek, görebilmek yasak bana
Yıldızları yollarına serebilmek yasak bana
Tutam tutam avucuma güneşi ver bana
Yasakları kaldır bana"

diye 80 sonrası "Yasakları Kaldır Bana" adında kaset yapmıştım. Onu böylesi dejenere olmuş, ayaklar altına alınmış, içinde duygu, gelecek umudu olmayan, sıradan, günlük, düzeysiz ilişkiler için yapmamıştım. Bu arada yazıyı okuyanlar acımasız olduğumu, doğru ilişkileri sürdürenlerin de varolduklarını söyleyebilirler. Biz düzeysiz ilişkiler yaşamıyoruz diyebilirler. Sözüm genel deki kokuşmuşluğa, aşka değer vermeyişliğe.

Kendimi çok yalnız duyumsuyorum. Olayları yorumlayış, bakış açım, değer yargılarım çok farklı. Epey zamandır kendime dinozorum diyorum. Hatta günümüzdeki müzik ve sanatçılara ilişkin ilk yazım da "Dinozorluk mu Dersiniz?" başlığını taşıyordu. Şimdi bu duygu bende iyice kemikleşti. Bırak duygusal arkadaşlığı, normal arkadaşlıkta, dostlukta bile çok olumsuz şeyler görüyorum.

Sevgisizlik, çıkar ilişkisi, havana, çevrene göre davranış biçimi sergileme, kıskanma almış başını gidiyor. Belki böyle olması gereken etkenler çok ama güzel bir şeyler kalmalıydı yine de. Hep devedikenleri mi saracak çevrimizi, içinde birkaç gelincik olsa ne güzel olurdu.

Gelincik dolu bir dünya dileğiyle.

Özgür Prometheus
Afşar Timuçin

İnsancıl Yayınları

EY NEFESSİZLİĞİM

daha ne isteyebilirim
yağmur ve pıtrayan benden
sonra siz geldiniz trenler benzeri
hiç mi gelemez sanmıştınız kendinizi

eski kızıldan öte
içimi şelaleden dökerken
duymamıştınız beni
ya siz kolunda bir talık taşıyan kız
dövmenizi öldürsek
meze olabilir miydiniz etinizle

zehirlenmiştik adı siyah
adını böyle koymasak hangimiz
rengi leziz bir sofrada
ortasında rakıyla
mezelenirdi korkaklığına

suyu boca etmiştik bardağa
sakin ve sessiz bir saki'den
biz sevinerek bizsizliğe

aldatılmıştık kayan yıldızlarla
gök taşlarıydı atmosferi delen
binlerce dileğimiz boşa
bilememiştik kahpeliğin bizdenliğini

ve bir dua okunurken alp'lerde
soğuk küçük beyaz bir dua
kar yağıyordu adımlarımıza
siz oldukça sen'dik biz
ben oldukça ben (siz)
erisek su, yürüsek çığdık

kadırganın en çürük yeri
bir dumanla üfürdü bizi
denizin dağılan beyazlarına

/ey nefessizliğim suyu al
havayı koy yanarak öleyim
sönmesin hiç bir ateş
benim yerime/

Ömer SERDAR

YANLIŞ ANLATILAN BİLİM: HAYAL GÜCÜNÜN DIŞLANMASI

Tuğrul ATASOY

Yıllarca kandırdılar bizi. Bilim insanı önce gözlemler sonra hipotez oluşturur sonra hipotezini sınamak için deney yapar en sonunda da deney sonuçlarına göre hipotezi doğrulanır ya da yanlışlanır diye. Bu yalana inanmamızı beklediler. Neden çünkü bu yalana inanmamızı isteyenler için insanın hayalgücünden daha büyük bir tehlike yok şu yaşlı dünyamızda. Çünkü bu yalana inanırsak merakımızı besleyemez gözlemlerimize ise güvenemeyiz artık. Kötürüm kalırız ve bilimsel olarak artık onları ve onların statükocu tahtlarını sarsabilecek yeni bir şeyler üretemez oluruz. Bilim insanının merakını var eden ona can veren şey bilim insanının hayalgücüdür, bilim insanının gözlemlerini işler hale getirip ayakta tutan harçta yine o hayalgücüdür. Teori her zaman pratikten önce gelir. İnsana doğduğu günden itibaren kendi varoluşu hakkında açıklayıcı olduğu düşünülen geleneksel bilgiler verilir. Bu geleneksel bilgiler kişiye içinde yaşadığı evrenin varoluşunu da açıklamaya yöneliktir aynı zamanda. Bu bilgiler zamanla bireyin hayalgücüne dar gelirse eğer, birey merak etmeye ve gözlemlemeye başlar. Önceki bilgi ile çelişen gözlem hayalgücünü tekrar canlandırır ve bireyin kafasında yeni modeller üretilir. Bu modeller yeni gözlemlerle ve de daha önemlisi yine hayalgücü ile şekillenen deneysel modeller üzerinde yapılan yeni gözlemler ile sınanır. Doğrulanır ya da yanlışlanır çokça da ne doğrulanabilir ne de yanlışlanabilir. Sonuç ne olursa olsun bilim insanı ve bilim, daha çok bilgi adına, bundan yarar sağlar. Bu işin sonu var mıdır? Yani nihai bir son model bulunabilir mi? Asla hayır. Çünkü her yeni bilgi beraberinde bir çok yeni soru getirir. Hayalgücü sayesinde bilim insanının yaratıp sınayıp doğruladığı yeni çözüm doğrulandığı andan itibaren artık bir başka bilim insanın hatta bazen kendini ortaya koyan bilim insanının hayalgücüne bile dar ve yetersiz gelmeye başlar. Hiçbir görüş-teorem-en son ve nihai görüş-teorem- değildir. Görüşü-teoremi- var eden hayalgücü onu yarattığı andan itibaren onu yıkmaya başlayacaktır. Bu olmaz ise bilim var olamaz. Bilim yapabilmek için genel geçer bir metodoloji, yol ya da yöntem yoktur ve de olamaz. Çünkü tüm insanlığın bir metodolojiye uygun olarak ve bu metodolojinin kuralları doğrultusunda hayalgücünü kullanıp yaratıcı olması olası değildir. Yalnızca içgüdülerimizi kullanarak bilim yapabilsek amenna.

Neden hayalgücümüzü bir metodoloji ile ıslah ederek kısırlaştırıp yok etmeye çalışırlar? Kafamızda bize öğretilen ama bize dar gelen evren ve varoluş modellerine hayalgücümüz ile alternatifler bulmayalım diye, bize daha çok şey söyleyen hayalgücümüzün yaratmaya çalıştığı yeni modelleri merak edip sınamayalım diye, artık gözlem yapıp onların yanlışlarını görmeyelim diye bizi dar metodolojiler ile ıslah etmeye çalışıyorlar. Yani yeni Giordano Bruno'lar olmasın diye tüm bunlar. Tübitak yayınlarından çıkan "Bilim ve İktidar" adlı kitabın yazarlarından biri olan Augusto Forti'nin şu satırlarına bir göz atalım; *"Görecelik ve sonsuzluk kavramlarını Giordano Bruno'ya (1548-1600) borçluyuz. Bruno, evrenin, üzerlerinde hayat bulunan sayısız gezegen sistemleriyle dolu ve sonsuz olduğuna inanıyordu. Ayrıca, Bruno mutlak hakikatin var olmadığını ve bir kimsenin dünyaya ilişkin algısının zaman ve uzam içerisinde işgal ettiği yere bağımlı olduğunu iddia ediyordu: Bunlar modern bir bilim adamının kavramakta zorlanmayacağı, ama Bruno'yu kilise ile çatışmaya sürükleyecek iki yeni anlayıştı."* (1) Bruno 1600 yılında yakılarak idam edildi. Yazar Bruno'nun Prag'dayken yazdığı şu satırları nakletmiş daha sonra; *"Ne gördüğüm hakikati gizlemekten hoşlanırım, ne de bunu açıkça ifade etmekten korkarım. Karanlık ve aydınlık arasındaki, bilim ve cehalet arasındaki savaşa her yerde katıldım; bundan dolayı her yerde nefretle karşılaştım ve cehaletin babaları olan resmi akademisyenlerin yanısıra kalın kafalı ve aptal çoğunluğun öfkesine hedef olarak yaşadım."* (2)

Hayalgücümüzü ve merakımızı sindirmek ve yok etmek için yalnızca anlamsız ve dar metodolojiler dayatmakla kalmadılar bize. Bilim ve bilim insanını olduğundan farklı gösterdiler bize. Bilim ile ilgili herşeyi idealize edip kutsallaştırdılar, öyle ki biz sıradan insanların ona ulaşması olası değildi artık. Çok ince ayrıntıları bile idealize ettiler, kutsallaştırdılar. Bilim insanı bir insan değil bir azizdi ar-

tık. O her türlü insanca özellikten -örneğin inançtan, bencillikten, inattan- arındırıldı. Bilim insanı bir melek kadar insanlıktan uzak biri haline getirildi. Hepsi geçmişlerinde öyle her insanın üstesinden gelemeyeceği kadar üstün ve çok zor bir akademik eğitim almışlardı sanki. Onlar normal insanlar olmadıkları için deney sonuçlarını çarpıtamazlar, işlerine gelmeyeni görmemezlik edemezler, teoremlerinin doğruluğu konusunda aksi kanıtlara rağmen inatçı olamazlardı. Hayalgüçleri, uzakgörüşlülükleri yoktu, sanki sadece okudukları kitaplar ile deney sonuçları vardı beyinlerinde. Bruno'yu yok edenler Bruno'yu ulaşılması imkansız bir idol haline getirdiler ki bir daha izinleri dışında Brunolar ortaya çıkmasın. Böylelikle bilimden ve bilimsel düşünceden biz yığınlar koparılıp uzaklaştırıldık. Güya bilim insanlarının söylediği her şeye bu sözler kutsal ve ilahi sözlermişcesine inanır hale getirildik. Biz sıradan insanların vergileri ile geçinip giden ve bize yararlı hiçbir şey üretmeyen güya bilimsel kimi kurumları ve yine güya kimi bilim insanlarını denetlemek ve sorgulamak gibi düşünceler çok büyük günah ve yasak oldu bizim için. Bilim ve insanlık birbirlerinden koparıldı ve bilim ne yazık ki bir azınlığın tekeline ve de hizmetine girdi.

Michael Faraday'ın hiç yüksek öğrenim görmediğini, hiçbir zaman matematik eğitimi almadığını, yaşamı boyunca hiçbir fizik formülü yazamadığını, *Royal Society*'nin soyluluk ünvanını ve başkanlık makamını reddettiğini, dindar bir mezhep üyesi olarak Lord ünvanını taşımaması gerektiğini düşündüğünü kaçımız biliyoruz? (3) Bunları bilmek bizlerin gözünde Faraday'ın değerini mi düşürürdü? Newton'un geçimsiz biri olduğunu, bilimsel rakiplerine yaptıklarının hiç hoş olmadığını, çok dağınık biri olmasına rağmen pazar günleri kiliseye gitmeyi hiç ihmal etmediğini, ömrünün özellikle son yıllarını simya, sihir ve büyüye adadığını, çağının son büyük sihirbazı olduğunu, en verimli ve üretken olduğu dönemin taşrada yaşadığı dönem olduğunu niye anlatmazlar bize? (4) insan Newton'u bilmeyelim diye mi? Bnuları bilsek ne olur? Newton'un bilimsel dehası mı zedelenir? Descartes'in bir kılıç ustası olduğunu, Savoy Dükü'nün hizmetinde kılıç salladığını kaçımıza söylediler? (5) Aynı Descartes'in *"Le Monde: ou le tratité de la lumiére* başlıklı bilimsel felsefi denemesinde yerkürenin hareketine ilişkin Galileocu ve Copernicusçu görüşleri kabul edip savunduğunu, ancak Galileo'nun engizisyon tarafından mahkum olduğu haberini alınca bu denemesini sakladığını ve bu denemenin ölümünden ondört yıl sonra yayımlandığını bilmek Descartes'e olan saygımızı mı zedeler? (6) Descartes de hepimiz gibi insandı, o yüzden filozof ve bilim insanı olarak yaşadı ve öldü. Bu örneklerin hiçbiri istisnai örnekler değil. Bilim tarihi bu örneklerle dolu.

Newton'un renk ve renk algısı üzerine söyledikleri tarih içinde yaklaşık 200 yıl doğru kabul edildi. O zamanlar, Newton'un fikirlerine, büyük bir şair olduğu kadar iyi bir bilim insanı olan Goethe karşı çıkmış. Ama Newton'un fikirleri kabul görmüş. Ancak son yıllarda gördük ki renk ve renk algısı tartışmasında Goethe haklı imiş. (7) Ne oldu şimdi Newton'un bilimsel dehası gözümüzde değer mi kaybetti? Belki yüzyıl sonra bu iki üstadın her ikisinin de haklı olduğunu düşünüyor olacağız ya da belki ibre tekrar Newton'a dönecek ya da ne bileyim her ikisinin görüşlerinin de doğru olmadığını göreceğiz.

Bir görüşü-teoremi- doğrulayan bir deney yapıldığında o görüşün dürüstçe tüm bilim çevrelerince kabul edildiği ya da bir görüşü-teoremi-yanlışlayan bir olgu ortaya çıktığında yine bilim dünyasının o görüşten vazgeçtiğini düşünmemizi istiyorlar. Sanki olay bu kadar basit ve de bilim alanında çalışırken her şey bu düz mantık ile işliyor. Öncelikle şunu sormak gerekli: Hali hazırda bilim dünyasınca bir konu üzerinde fikir birliğine varılmış olgu ve görüşler ile çelişmeden yeni bir bilimsel adım atmak olası mı? Tabii ki değil. Son üçbin yıla dönüp bakınca böyle bir olasılığın olmadığını görürsünüz hemen. Sonra da şu soruyu soralım: Bilim dünyasında kabul gören bir görüş-teorem- ile çelişen bir yeni görüşün ortaya atıldığını ve bir iki gözlem ve deneyin bu yeni görüşü doğruladığını düşenelim, bu durumda eski görüşe ne olur? Tamamen kaldırılıp atılabilir mi? Tabii ki hayır. Yine son üçbin yıla şöyle bir göz atmak yeterli sanırım. Bilimsel devrimler sıçrayıcı tarzda evrim geçirseler de eski görüşlerden tamamen bağımsız ve onlara hiç başvurmayan yeni bir görüş henüz ortaya atılmadı. Sıçramak için ayağınızın bir yere basması gerekli değil mi?

Mevlana Celaleddin'in bir sözü var, yanlış anımsamıyorsam şöyle; *"Sen ne kadar bilirsen bil söylediklerin karşıdakinin anlayabildiği kadardır."* Bilimsel bir buluşun ya da devrimin kabul görmesi doğruluğu ile ya da kanıtlanması ile her zaman doğru orantılı değildir. Yirminci yüzyılın hemen başında Einstein'in Görecelilik kuramını doğruladığı sanılan Michelson-Morley deneyi 1925'de daha ideal şartlarda tekrar yapıldığında çıkan sonucun hiçte öyle olmadığı görüldü. Yine Einstein'in görüşlerinin bir sonucu olarak beklenen bir yıldızın ışığının yolunun güneş tarafından eğilmesi 1919 yılındaki güneş tutulması sırasında doğrulandı diye düşündüldü. Bu noktada bir alıntı daha yapacağım, Harry Collins ve Trevor Pinch tarafından yazılan "Golem: Bilim Hakkında Bilmemiz Gereken Her

şey" adlı kitabın bu konuya değinilen bölümünde şu satırlara yer verilmiş; *"1922 ve 1958 yılları arasında on adet güneş tutulması gözlemi daha gerçekleştirildi. Bunlardan yalnızca biri, 1929 yılında güneşin kenarına iki güneş yarıçapından daha yakın bir yıldızı gözlemlemeyi başarabildi ve bu tam kenar üzerindeki yerdeğiştirmenin 2.24 saniyelik bir açı olduğunu söylüyordu. Diğer dokuz gözlemin sonuçları da Einstein'in değerlerine yaklaşıyordu. Einstein'in değerine inanmak için başka nedenler varsa da, görülebilir bir yıldızın ışığının güneş tarafından eğilmesini gösterir kanıt, en azından 1952 yılına değin, ya kesin değildi ya da kuramla uyuşmayacak kadar yüksek bir değere işaret ediyordu. Bugün ise hâlâ 1919 yılı görecelik kuramı için bir dönüm noktası olarak görülür. Yoksa bu, bilimin kahramanlık gösterilerine devam edebilmek için kesin tarihlere ihtiyaç duymasından mı kaynaklanıyor dersiniz?"* (8)

Mendel'in ortaya attığı fikirlerin önemini kaç yıl sonra ve nasıl anlayabildik? Dahası Mendel'in deney sonuçlarını doğru olduğuna inandığı şekilde kağıt üzerinde düzeltmekle suçlandığını anlattılar mı bize? (9) Pasteur ise kendi görüşünü doğrulamayan deney sonuçlarını yayımlamadığını kendisi ifade etmiş. (10) İşin ilginç yanı kendiliğinden üreme konusunda Pasteur ile Pouchet arasındaki ünlü deney düellosunda Pouchet yarıştan çekilmemiş olsaydı yanlış nedenlerle de olsaydı başarıya ulaşacakmış. Çünkü, Pouchet'in kullandığı demlendirilmiş sulu saman ortamında kaynatmayla bile öldürülemeyen bir sporun varlığı ancak daha sonraki yıllarda bulunabilmiş. Ayrıca biliyoruz ki sonraki yıllarda samanda bulunan spora ek olarak 100 C derecede de kaynatmakla ölmeyen bir çok spor daha bulundu. Yani Pasteur deneylerine devam etmiş olsaydı kendi savunduğu görüşü desteklemeyen ancak sanki kendiliğinden üreme teorisini destekliyormuş gibi görünen deney sonuçları elde edebilecekti. Bu olayların geçtiği yıllarda Darwinizm'in kendiliğinden üreme düşüncesine dayandığı düşünülüyormuş. Ve Pasteur kendiliğinden üreme görüşü karşısında zafer kazanınca Darwinizm karşıtları Pasteur'un zaferinin kendilerini de haklı çıkardığını düşünmüşler. O zaman ki genel kanıya göre Pasteur bu başarısı ile yalnızca kendiliğinden üreme düşüncesine değil aynı zamanda Darwinizm'e de kesin darbeyi indirmiş (11). Collins ve Pinch, Pasteur hakkındaki yukarıdaki bilgileri edindiğim kitaplarında bakın ne diyorlar; *"Geriye baktığımızda, Pasteur'un uzakgörüşlülüğünü alkışlamamız gerekir. Pek tabii ki haklıydı ve ilk bakışta karşıt gibi görünen deneysel göstergelerce yönlendirilmeyi reddedecek kadar bildiği yolda yürüme cesaretine sahipti. Fakat bu yalnızca uzakgörüşlülüktü. Bilimsel yöntemin tarafsız uygulanması değildi. Eğer Pasteur, aynı Pouchet gibi, yanlış hipotezi destekliyor olsaydı, onu şimdi "bilimsel gerçekler karşısında inatçılık yapmakla" suçlayacaktık. Olayları sonradan tastamam değerlendirme bilim tarihinde tehlikeli bir yoldur."* (12)

Hem Pasteur hem de Pouchet geriye dönüp baktığımızda bugün eriştiğimiz bilgi düzeyi ve insanlık adına kendilerine teşekkür borçlu olduğumuz bilim insanları. Bu olayda ne Pasteur iyiyi, salt doğruyu ne de Pouchet kötüyü ve de salt yanlışı temsil ediyor. İkisi de doğru bildikleri yolda emek harcayan aziz ya da şeytan değil insan olan bilim insanları.

Bilim, kutsal ve erişilmez insanüstü yaratıkların çok uzaklarda bir yerlerde sergiledikleri bir oyun değil. Bilimi var eden insan ve insanın hayalgücü olduğuna göre içinden insan ile insanın hayalgücünün çekilip alındığı, tüm insanlığa değil de bir kısım insanlara hizmet eden ve giderek hızla görüş alanımızın dışına çekilen bir oyunun sergilenmesine seyirci kalmamalıyız diye düşünüyorum. Saygılarımla...

1. Augusto Forti, *Modern Bilimin Doğuşu ve Düşünce Özgürlüğü,* Federico Mayor, Augusto Forti, *Bilim ve İktidar,* Çeviren. Mehmet Küçük, Tübitak Yay. 1 Basım, Haziran, 1997 sayfa; 31.
2. A.g.e., sayfa; 31.
3. Ayrıntılı bilgi için; Ernst Schwenk, *Benim Adım Newton,* Çeviren: Erdinç Ürkmez, Kabalcı yay. 1996, sayfa: 32-36.
4. Ayrıntılı bilgi için; Ernst Schwenk, *Benim Adım Newton,* Çeviren: Erdinç Ürkmez, Kabalcı yay. 1996, sayfa: 70-75.
5. Augusto Forti, *Modern Bilimin Doğuşu ve Düşünce Özgürlüğü,* Federico Mayor, Augusto Forti, *Bilim ve İktidar,* Çeviren. Mehmet Küçük, Tübitak Yay. 1. Basım, Haziran. 1997, sayfa; 32.
6. Augusto Forti, *Modern Bilimin Doğuşu ve Düşünce Özgürlüğü,* Federico Mayor, Augusto Forti, *Bilim ve İktidar,* Çeviren. Mehmet Küçük, Tübitak Yay. 1. Basım, Haziran, 1997, sayfa; 33.
7 Ayrıntılı bilgi için; Oliver Sacks, *"Renkkörü Ressamın Öyküsü"; Mars'ta Bir Antropolog,* Çeviren: Osman Yener, İletişim Yay. 1. baskı, 1997 sayfa; 23-63.
8. Harry Collins, Trevor Pinch, *Golem: Bilim Hakkında Bilmemiz Gereken Her şey,* Çeviren Zeki Yemez, Sarmal yay. 1. Basım, Ağustos 1997, sayfa: 73.
9. Ayrıntılı bilgi için: Lewis Wolpert, *Bilimin Doğal Olmayan Yapısı,* Çeviren: Evcimen Perçin, Sarmal yay., 1. Basım, Ekim 1994, sayfa: 107, 130-132.
10. Harry Collins, Trevor Pinch, *Golem: Bilim Hakkında Bilmemiz Gereken Her şey,* Çeviren Zeki Yemez, Sarmal yay. 1. Basım, Ağustos 1997, sayfa: 112.
11. Harry Collins, Trevor Pinch, *Golem: Bilim Hakkında Bilmemiz Gereken Her şey,* Çeviren Zeki Yemez, Sarmal yay. 1. Basım, Ağustos 1997, sayfa: 116-117
12. Harry Collins, Trevor Pinch, *Golem: Bilim Hakkında Bilmemiz Gereken Her şey,* Çeviren Zeki Yemez, Sarmal yay. 1. Basım, Ağustos 1997, sayfa: 112-113.

BİR MEKTUP, BİR YANIT

Sayın ve Sevgili Yalçın Küçük,

İnsancıl'ın Ekim sayısındaki yazını okuyunca Türkiye Gazeteciler Cemiyet yönetim kurulu konusunda yanlış bilgilendirilmiş olabileceğini düşündüm. Yönetim Kurulunu bilgilerinize sunuyorum.

Başkan: Nail Güreli (Milliyet)
Başkan Vekili: Orhan Erinç (Cumhuriyet)
Başkan Yardımcısı: Seçkin Türesay (Hürriyet)
Genel Sekreter: Turgay Olcayto (TRT)
Genel Sayman: Şakir Süter (Akşam)
Genel Sekreter Yrd.: Leyla Tavşanoğlu (Cumhuriyet)
Üye: Umur Talu (Milliyet)
Üye: Zafer Atay (Dünya)
Üye: Cengiz Erdil (BRT)
Üye: Necati Doğru (Sabah)

Sevgi, saygı
Orhan Erinç
18.10.2000

Sevgili Orhan Erinç Dostumuz,

Sevgilerimi yazıyorum. Gözlerinizden öpüyorum. Cumhuriyet Bayramınızı kutluyorum.

Mektubunuza sevindim, teşekkür ediyorum.

İnsancıl'da geniş bir inceleme içinde, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti tarafından yılın basın özgürlüğü ödülünün Doktor İ. Kuçuradi'ye verilmesini eleştirmiş, bunun yersizliğine işaretle, Aydın Doğan'ın seçimi olduğunu ileri sürmüştüm. Yazımda, Necati Doğu arkadaşımız dışında ödül veren *Cemiyet Yönetim Kurulu* üyelerinin A. Doğan'ın çalışanları olduklarını not ediyordum ki, bunun yanlış olduğunu, lütfen yazıyorsunuz, düzelttiğiniz için gerçekten teşekkür ediyorum.

Seçimleri, N. Doğru dışında, Nail Güreli'nin listesinin kazandığını okumuştum, ben bu bilgiden, seçilenlerin A. Doğan'ın çalışanları olduğu sonucunu çıkardım ki, kesinlikle yanlış olduğunu anlıyorum. Yanlış yanlıştır ve bu nedenle özürlerimi yazıyorum. Fakat böyle bir yanlışın, incelemedeki argümanlarımı önemli ölçüde etkilemediğini düşünüyorum; bir basın kuruluşunun basın özgürlüğü ödülünü, basın ve özgürlükle ilgisi olan birisine vermesini beklemek hakkımızdır.

1) Doktor Kuçuradi'yi iyi, güler yüzlü ve hoş bir öğretim üyesi olarak biliyorum. Ben de İoanna da yıllarca Ankara'da öğretim üyeliği yapıyorduk, Kuçuradi'nin;

a) basınla bir ilişkisini

b) özgürlük savunması ile bir yakınlığını

hiç bilmiyorum. Sizin de bildiğinizi sanmıyorum.

c) Üniversite özgürlüğü ve özerkliği savunmalarına katıldığını da hatırlamıyorum.

2) Ödül son derece yakışıksız ve bir gazetecilik meslek kurulu söz konusu olduğu zaman da haksızdır. Basınla, karakolla, mahkeme ile hiç teması olmamış bir kimseyi özgürlük kahramanı ilan etme açıklamaya muhtaçdır.

Böyle bir haksız kararınızın haklı bir dayanağı olamayacağı tabiidir. Bu nedenle A. Doğan'ın ismini çağrıştırmamı hoş karşılamınızı diliyorum.

3) 31 Aralık 1999 tarihli *Hürriyet* "42 Mektup" adıyla bir ek kitapçık yayınlamıştı ve arşivime almış durumdayım. A. Doğan'ın sahibi olduğu *Hürriyet*, yeni yıla, "42 Mektup" ve mektup yazarıyla giriyordu. Ben bu listeyi, A. Doğan Holding'in yeni yıldızlar listesi olarak değerlendirdim ve zaman içinde holdinge bağlı gazete ve kurumların bu mektup yazarlarının yıldızını parlattığını bir hipotez olarak kaydettim. Doktor Kuçuradi, bu yeni yıldız adayları listesinin, kapaktaki sıralamaya göre, on ikinci derecesinde yer alıyordu.

Sevgili Dostumuz,

4) Bizim benédictionnumuz olmadan artık topraklarımızda yıldız yükselmeyecektir. Bizi izlediğini görüyorum, herhalde bu sözün boş olmadığını kabul etmek durumundasınız.

5) Lütfen gönderdiğiniz listeden, A. Doğan çalışanları ile Cumhuriyet'ten gelenlerin üye sayısının yarısını oluşturduklarını anlıyoruz. Başkanlık, başkan vekilliği, yardımcılığı ve genel sekreter yardımcılığı bu yarıya aittir ve dolayısıyla istedikleri kararı çıkartabilecek durumdadır. Mektubunuzdan Kuçaradi'ye bir itirazın olduğu izlenimini çıkaramıyoruz; bu son derece üzücü bir noktadır. Cumhuriyet'in haber vermede ve haber vermemede olduğu kadar seçmede de A. Doğan Holding ile birlikte davranması gerçekten üzücüdür.

Ben sizin, Sevgili Dostumuz Orhan Erinç, basın özgürlüğü için, yıllarca sizi savunan Gülçin Çaylıgil'i ve hâlâ savunan Fikret İlkiz'i seçmenizini beklerdim. Bu ödülde Kuçuradi'nin hakkı yok ve Gülçin ve Fikret'in kesinlikle var. Sevgilerle gözlerinden öpüyorum.

Yalçın Küçük
gebze mabusu, 29 Ekim Y.Y.

FINDIK KIRAN SÖZLER: 3'ten

Günel ALTINTAŞ

Bostancı ile Şair

Her bostancı bostandan anlar; şiirden, sadece, iyi şairler anlar.

Avukatlık

Bir kaç davamdan edindiğim izlenim şu: savunma avukatları, davacı ne söylerse onun tersini söylüyor.

Siz, sözgelişi, "Pazartesi günüydü. İzmir'e gidecektim. saat 23.00'de Otogar'a geldim. Üzerimde kahverengi takım elbisem vardı..." diye davanızı anlatmaya başlıyorsunuz. Savunma avukatı, derhal, "Günlerden pazartesi değildi. İzmir'e gitmeyecekti. Otogara geldiğinde saat 23.00 değildi. Üzerindeki elbise kahverengi değildi... diye başlıyor iddialarınızı reddetmeye.

Yahu, avukatlık buysa, bizim mahalle karıları bunlardan daha iyi avukattır! Çünkü, siz "Benim ablam güzeldir" dediğiniz zaman, savunma avukatları gibi, iddiayı tümüyle reddetmez; "Ama orospuydu" diyerek gerçeğin bir başka yönünü ortaya koyar. Böylece, yargıç da bu iki savı birleştirerek "Demek ki, kadın güzel bir orospuymuş" yargısına varır.

Savunma avukatları, öyle davranarak savunma yapmıyor, yargılamayı engelliyorlar.

Dağlarca

İçimde Nâzım'a ve onu sevenlere karşı o kadar büyük bir haset olmasa, Dağlarca daha yüz yıl yaşar!

Doğan Hızlan

Doğan Hızlan'ın aklı, bilgisi, zekâsı, kıvraklığı böylesine yükselişini anlamama yetiyor. Ama ne olurdu şu Garsonyer filmini seyretmeseydim?..

Bedri Rahmi Eyüboğlu

Edebiyatçılara sorarsınız, "Bedri Rahmi Eyüboğlu ressamdır, şiirler de yazmıştır" Bana sorarsınız, "şairdir, resim de yapmıştır."

Modern Şiir

Modern şiir dedikleri bir modadır.

Kanun Hükmünde Sözler

Cumhurbaşkanı Sayın Ahmet Necdet Sezer, 2000 yılı ekiminin başında, TBMM'nin açılışında, kanun hükmünde kararnamelerle ilgili olarak kanun hükmünde sözler söyledi.

Bizden Daha Komünist

MHP'li Ulaştırma Bakanı Enis Öksüz sürekli güçlük çıkararak Telekom'un özelleştirilmesini engelliyormuş.

Desene hazret bizden daha komünist!

Tacizsiz Olmaz

Erkekler, birleşebilmek için, dişilere kur yapmak zorundadır. Kur, diye, dişinin rızasını almak amacıyla ve rıza alınıncaya kadar yapılan hareketlere, söylenen sözlere diyoruz. Bu hareketler içinde, çeşitli önerilerin yanı sıra, onun cinsel iştahını kabartmak için yapılan hafif temaslar, okşayışlar da vardır.

Çoğu Amerikan filmlerinde gördüğümüz gibi: erkek, kadını zorla öperken, kadın, erkeğin omzunu okşamaya başlar.

Okşarsa, yapılan hareket, kur; okşamazsa, taciz olur.

Baskısı Yok'muş

Eskiden, bir şey tükenmişse, "mevcudu yok" denirdi. Mevcud sözcüğü Arapça olduğu ve sırf bu sözcüğü kullanmamak için "baskısı yok" denmeye başlandı.

Bir kitabın baskısı yoksa; o çizgisiz defterdir!

Gerçek Tatil

22 Ekim 2000 Pazar günü nüfus sayımı yapıldı. O gün, sokağa çıkmak yasak olduğu için, gazeteler bir kaç gün öncesinden, "Sezar zulmü" "Bir günlük hapis" gibi başlıklar attılar.

Ne var sanki sokakta? Tatil deyince gezip tozmak anlıyorlar. İyi ki eve kapattılar da, bir güncük de olsa, stressiz, rahat, sakin, gerçek bir tatil yaptık. Keşke iki gün olsaydı...

İki Gözleri de

Benim, dört yaşındayken, bir gözüme makas battı. Görmez. Ama ben Memet Fuat, Doğan Hızlan, Mehmet H. Doğan gibi edebiyat simsarlarının her iki gözüne de mil çektim.Onların gözleri, benim yazılarımı, şiirlerimi, aforizmalarımı ve kitaplarımı görmez.

Rabbena Hep Bana

Cemal Süreya sol bir dergiye yazarken, aldığı ücretin düşüklüğünü "sosyalist ücret" sözüyle ifade ederdi.

Bir zaman önce, bir arkadaşım, yine sol bir derginin kütüphanesine katkıda bulunmam için hem yayınladığım kitaplardan, hem de kitaplığımdan ikişer adet bulunanlardan birer tanesini bağışlamamı istedi.

"Olur", dedikten sonra aklıma geldi. "Söyle" dedim, "onlar da derginin bir köşesine benim yazım kılavuzumun ilânını koysunlar."

"Bir konuşayım" dedi arkadaşım.

Cevap, tahmin ettiğiniz gibi: olumsuz.

Sömürüden söz edenlerin, hiç değilse, yandaşlarını sömürmemesi gerekmez mi?

TIKANMAYI AŞMAK İÇİN

Mehmet ESATOĞLU

Yoğun bir kültürel bombardıman altındayız. Kültür-sanat alanında parababalarının öldürmeler, hapsetmeler ve ödemelerle giriştikleri "harekat" bütün hızıyla sürüyor.

Yıllar önce bir tiyatro dergisinin soruşturma konusuydu holdinglerin kültür-sanat dergisi çıkarıp bu alana girişleri. O gün karşı çıkanların söyledikleri ve kehanetleri bugün yaşanan karabasanın yanından bile geçemiyor.

"Masum" istekler dolanıyordu önceleri ortalıkta. "Nitelikli" bir dergi talebi başlangıçta masum bir istek gibi duruyordu. Şöyle sayfaları beyaz, fotoğrafları kaliteli basılmış, mizampajı özenli. Kapağını açınca okurun yüreğini ferahlatan bir dergi. Tabii dağıtımı da iyi yapılmalıydı. Her yerde bulunabilen bir dergi olmalıydı.

Rakamları alt alta sıralamayı bilmeyen biri için hoş sözlerdi bunlar. Evet "kaliteli" olmak gerekiyordu başka yolu da yoktu bu işin. Ama ya faturası?

Uzun yıllar sarı saman kağıda yazmışların bir kesimi neden bu durumda olunduğunu biliyorlardı. Bir kısmı ise yazıyor, ama arkadan da homurdanıyordu. Tüm koşulları gözardı edip, "kalite", "nitelik" deyip duruyorlardı.

Birgün bu alanı gözüne kestiren birileri yakınmalarını duydu. "Hiçbir şeye karışmayacağım" balonu ile yanlarına yaklaştı. Koyu bir kültür-sanat "muhabbeti"ne daldılar. Konuştukça konuşuyorlardı ve her türlü düşün önüne dikilen parasal yan söz konusu bile edilmiyordu. Bilgili kişilerdi karşılıklı konuşanlar. Biliyorlardı paranın kaynağının alınteri olduğunu. Karşılarındaki kişi alınteriyle para kazanan birine pek benzemiyordu. Ama onlar "nitelik" uğruna gözlerini karartmışlardı bir kere.

Beyaz sayfalı olmasa da fotoğrafı bol bir dergi ile yola düştüler. Belli haberleri veren, yorumu adım adım tasfiye eden bir tutumla ilerlemeye başladılar. Sonra tutumlarını teorize etmeye koyuldular; yorumla gerek yoktu. Okurun kendi aklı ve fikri vardı. İstediği gibi düşünebilirdi. İlk bakışta çok "demokrat" görünen bu yaklaşımdakiler süreç içinde sanatsal bir konu hakkında görüş belirtmeyi "ayıp" sayar hale geldiler. Sanat alanında ne yapılırsa yapılsın ne edilirse edilsin kimse ağzını açmayacaktı. Arkadan arkaya aşağılamak, yok saymak, kuyusunu kazmak ise serbestti.

Bu tutumun birkaç holding dergisi ile sınırlı kalacağı sanılıyordu. Ama giderek ucundan bucağına her yana bulaştı.

Holding sanat dergilerinin gündeminde elit, apolitik, anlaşılmaz kimi sanat yapıtları ve eylemlilikleri vardı. Yazılanların yaşayan, muhalefet eden sanatla bir ilgisi yoktu. Masa başında kimi yazarlar o anlık gündemlerinde ne varsa ona ilişkin yazılar döşeniyorlardı. Dergi çeperinde yer alan bir avuç geveze de bunların şak şakçılığını yapıyorlardı. Örneğin biri herhangi bir olgu üzerinde ipe sapa gelmez bir görüş atsa ortaya bunlar hemen üstüne atlıyor, dalabildikleri her alana bu tartışmayı götürüyorlardı.

Ülkede 12 Eylül sonrası yaşanan politik kaosla birlikte başka rüzgarlar esmeye başladı. Çeşitli sanat alanlarından birileri bulundukları safları "satmaya" ve holdingci güruha katılmaya soyundular. Büyük sövme-sayma kampanyaları örgütlendi. Bir dönem kimi muhalif saflarda öylesine duran birileri büyük bir hızla karşı saflara geçtiler. İpe sapa gelmez yazılar öyküler, denemeler kaleme alıp geçmişlerine sövmeye koyuldular. Aynı cenahtan başka birileri de bunları "baş yapıt", "büyük çıkış" ilan ederek övmeye koyuldular.

10 yıl bu tozduman altında geçtikten sonra 90'a doğru işçi sınıfı hareketlenmeleri, politik hareketlenmeler peşpeşe canlanmaya başladı. Kültür-sanat alanı zaten dönem boyunca hareketliydi. Çünkü yaşanan politik baskılar yüzünden kendini ifade alanı bulamayanlar da buraya dalmıştılar. Baskı dönemlerine özgü yazarlar, çizerler, sanatçılar ortaya çıkmıştı.

Politik hareketlenmeler belli bir ivme kazanınca herkes kendine özgü bir biçimde kolları sıvadı. Geçmişte işlenmiş büyük politik "günah"lar vardı ama yeni dönemle nedense büyük bir kısmına sünger çekildi. Göstermelik bir iyi niyetle kollar sıvanarak işlere girişildi. Önce eski düşünceler, anlayışlar ve örgütlenme biçimleri yeni cilalarla ortaya atıldı ama tutmadı. Belli karşı darbelere maruz kalındı. Kimileri ayak diredi eski anlayışında, kimileri ise eski çamların bardak olduğunu anladı ve güne ayak uydurmaya çalıştı.

Gündemdeki konulardan biri de kültür ve sanat alanının durumuydu. Neler olmuştu buralarda? Neler yapılmalıydı? Politik hareketlenmelerin başını çekenlerden bir kısmı bu sorulara yanıt aramak

üzere araştırmalar yapmaya, sanatçı kesimiyle yakın ilişkiler kurmaya giriştiler.

Bir başka kesim ise sanat alanındakilere sövmeye saymaya koyuldu. Bir önceki dönem yaşananlara karşı aldıkları kimi tavırları eleştirmeye koyuldular, kendi yaptıklarına ettiklerine bakma zahmeti bile duymadan. Tüm muhalif hareketlenme çöküvermişti ama ne gam kendileri hiç yanlış yapmamışlardı ve yine hiç yanlışsız yeni işlere koyuluyorlardı.

Kültür-sanat alanında "ne yapmalı"yı sorgulayanlar kısa bir süre sonra bu alanda da işler yapabilmek adına kimi mekanları varetmeye koyuldular.

Adına kısaca "kültür merkezi" denilen bu mekanlar çok sevildi ve kısa zamanda da benimsendi. Bir anda '80 sonrası yalnızca yemekli toplantılarda, eş-dost düğünlerinde buluşabilen bir kesimle yeni kuşağın buluştuğu alanlar oldu kültür merkezleri. Geçmişi yeni kuşağa anlatma ve bugünün sorunlarını anlatma kaygısıyla yapılan paneller, gösterilen filmler mini konserler başlangıçta yoğun ilgi gördü. Zaten varedilen mekanlar da küçücüktü ve kolayca doluyordu.

Süreç içinde bu mekanlar etkinlik izlemek, tartışmalara katılmak, belli bir kültürel birikimle buluşma yerine kafeteryasında oturulan ve sohbet edilen alanlar haline geldi. Salonlardaki konuşmalar, tartışmalar, gösterilen filmler, sergilenen oyunlar buraya gelenleri çok ilgilendirmemeye başladı.

Bunun bir çok nedeni vardı. Bu alanların başında yönetici olarak sanatla ilgili kimi insanlar olsa da yetki ve karar politika ile uğraşanlardaydı. Onlar da kendi alanlarının "geleneksel" tutumlarından bir türlü sıyrılamıyorlardı. Bu alanları bir heves varetmişlerdi ama uzun vadeli bir politika düşünmemişlerdi.

Kültürel alan zor bir yerdi. Kimi geleneksel tutumlarda görüldüğü üzre içeriği ve biçimine özenilmemiş bir yayın organı çıkarmaya ya da başı sonu belli olmayan bir kampanya düzenlemeye pek benzemiyordu. İlişkiler geliştirmekten programını düzenlemeye bir dolu çetrefilli işi vardı. İşlerin başındakilerin ise böylesi işleri yönlendirme ve denetleme gibi bir deneyimleri ve becerileri yoktu.

İşin bir başka zorluğu da ilişki kurulan insan malzemesinde yatıyordu. Ortada belirli bir model olmadığından gerek üretici gerek izleyici cephesinde ağır sorunlar yaşanıyordu.

Bu alanlara birşeyler üretme hedefiyle gelen kişiler orayı yönlendirenlerin politikasızlıklarından ötürü "dilediğini yap" tutumuyla karşılaşınca birden "bakir" bir yere düştükleri duygusuyla başlıyorlardı istedikleri gibi at oynatmaya.

Örneğin eğitim ağırlıklı bir çalışmaya girişiyorlar. Bir dolu insan bu çalışmalara katılıyor. İlk bakışta her şey "iyi" gibi görünüyor. Ama ne yapılacak? Neredeye gidilecek belli değil. Eğiticiler sorunun bir ucunu, katılımcılar bir başka ucunu oluşturuyor.

Eğitici kendi kafasına göre bir program yapıyor İşin başındaki de "sorun" çıkarmamak için bunu onaylıyor. Aslında işin başındakileri belli bir hedefleri olmadığı için çalışmaların "yol"unda gitmesi ve aidatların toplanması dışında bir şey ilgilendirmiyor. Çalıştırıcının yaptığı ettiği de sorgulanmıyor. Sorgulandığında da ortaya garabet öneriler çıkıyor.

Bir çalışma sırasında kültür merkezinde etkili ve yetkili olduğu izlenimi veren biri, tiyatro eğitimini yönlendiren kişiye neler yaptıklarını soruyor. O da Anton Çehov'un "Vişne Bahçesi" yapıtını metin olarak incelediklerini söylüyor. Bu yanıta canı sıkılan etkili yetkili kültür merkezinin yönetim toplantısında çalıştırıcının pratikten adam yetiştirmek yerine işi uzattığından yakınıyor.

Katılımcıların tutumu ise değişik görünümler arz ediyor. 60'lı yılların tutkulu hevèslileri bugün artık yok. Kültür merkezine herhangi bir konuda çalışmaya gelen kişinin bu işe neden soyunduğu konusunda net bir düşüncesi yok. Yaşamlarında doğru dürüst oyun, film izlememiş kişiler tiyatro,sinema kurslarına gidiyorlar. Üstelik kurslara gittikten sonra da bu tutumlarında pek bir değişiklik olmuyor. Konuya ilişkin kitap, dergi ya da gazete haberi bile okumuyorlar. O çalışmalar onlar için adeta bir zaman tüketme aracı. Bazıları da başlangıçta çok hevesli görünüyorlar. Hatta çalışmalar sırasında yoğun emek harcıyorlar. Kısa bir süre sonra inanılmaz bir gerekçe sunarak bir daha adını anmamak üzere o çalışmaları ve alanı terk ediyorlar.

Peki kültürel bir alanı varederken oluşturulacak modelin ayakları nereye oturmalıydı? Bunlardan biri sistem kültürüne karşı mücadeleye, bir diğeri oluşturulacak alternatif sanatsal örgütlenmeler ve ürünler ve bunların bilinçli alıcısına ulaştırılmasına, bir diğerini de mevcut birikmle buluşma ve kaynaşmaya.

Sömüren, baskı yapan, yoketmeye çalışan sistemin kültürel saldırılarına karşı da her yanda yakınmalar vardır. Hatta sistem içinden bile bu saldırının aşırılıklarından yakınanların seslerini duyabiliriz. Ancak alternatifin oluşturulması konusunda da aynı yaygınlıkta bir ilgisizlik ve eylemsizlik vardır. Konuya ilişkin bir dolu görüş ortaya atılmış, kitaplar yazılmış, panel ve formlar düzenlenmiş ancak sisteme en muhalif olduğunu iddia eden politik örgütlenmelerden kültürel çevrelere hiçbir alanda model oluşturma açısından somut bir adım atılamamıştır. İşin bu yönü oldukça düşündürücüdür.

Model oluşturulması konusunda yuvarlak lafların ötesinde somut adımların atılması gerekmektedir. Kolları sıvamaya niyetli çevrelerin işin boyutlarını araştırmadan yapılacak işin adından ürkerek geri kaçmaları karanlık bir ortamı örgütlemektedir. Bugün kültürel alanların içinde bulundukları tıkanıklığın nedenleri kör karanlıkta saklı değildir. Sorun model oluşturulması sorunudur. Modelin nasıl biçimleneceği konusunda 1960'lardan '80'e, '80 ortalarından bugüne önemli bir birikim oluşmuştur. Önemli olan bu birikimi modelin oluşturulması yönünde kullanabilmektir.

Alternatifin yaratılması ise işin zorlu ayaklarından biridir. Çünkü bu alanda konuşulanlarla yapılanlar arasında her uygulamada koca koca dağlar oluşmuştur. Yeni düşünce ve önerilerle buluşmadaki heyecan ve enerji ne yazık ki eski düşünce, davranışlara karşı savaşımda ortaya çıkamamıştır. Günümüzde 1900'lerin başında ya da 1930-40'lı yıllardaki gibi bir alternatif yaratmaya soyunma tutumu yoktur. Kimi "ateş"li karşı çıkışların birkaç yılda sistemin ödemeleri ve sunduğu olanaklar karşısında düştüğü durumları görüyoruz. Oluşturulacak alternatifin ise kof, sivri çıkışlar yerine uzun soluklu atılımlara gereksinimi vardır.

Mevcut birikimin derlenip toparlanması ve yararlanılması ise bugüne dek en ihmale uğrayan yanı oluşturuyor. Yapılan boğuşmayı cidden sahiplenenlerinin ortaya çıkmayışı bu durumu daha da körüklüyor. Yaratılmış birikime gerek insan malzemesi gerekse düşünceler ve yapıtlar açısından büyük bir özenle yaklaşıma gereksinim vardır. Ne yazık ki son on yılda kimi muhalif hareketlenmeler bu birikime "vitrini zenginleştirme" açısından yaklaşmışlardır.

Bugün kültürel yapılanmaların yayın organından kültür merkezlerinin örgütlenmesine dek önemli yaşamsal sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar panel ve toplantılarda konuşup ardından da kolları kavuşturup oturmakla çözümlenemez.

İKİ İNSANCIL AL; BİRİNİ ARKADAŞINA VER.

dar vakitler

dar vakitlere sığdırma beni
o vakitler bol olduğunda gel.
zordur bir insanın bir insanı
bu dar vakitlerde anlaması.

saklı yüreğe sığdırma beni
o yürek tam açıldığında gel.
hiç kolay değildir bir yüreğin
öyle kendi kendine ermesi.

kör karanlığa sığdırma beni
o aydınlığa çıktığında gel.
zor olan gecenin aydınlığı
şu gündüzün aydınlığı ne ki.

vefasız günlere sığdırma beni
o yalnız günün dostluğunda gel.
dosttur hep insanlar çoğu zaman
nasılsa sen yalnız kalana dek.

zorlama kendini benden uzak.
bu göçmen kuşlar gidecek güzün
erguvanlarsa açar bahara;
gerçeği görene dek dur, bekle.

ben burada olmayabilirim
gitmesini bilmek de bir erdem
ama emin ol göreceğimden
senin yüreğinin erdiğini.

ve işte silkinip atacaksın,
gerçek yalnızlığını o zaman.

Nevzat GÜRMEN

TINLAYAN ZAMAN (8)

Hakan ŞENSOY

Sevgideğer İnsancıl Dergisi okurları, zorunlu ayrılığımıza artık nokta koyma zamanının geldiği düşüncesiyle ve nihayet sizlerle bilgi paylaşımlarımıza devam etme heyecanıyla yine sizlerle birlikteyim. Hatırlarsanız (ki uzun bir zaman olsa da) son yazımda sizlere Macar Keman Okulu'nun kurucusu Jeno Hubay'ı anlatmaya başlamış ve ilk bölümüne nokta koyduktan sonra bedelli askerliğim için izin istemiştim. İznimi biraz daha uzatarak aranıza geldim ve kaldığım yerden devam ediyorum.

Bütün bunların yanında Vieuxtemps'ın vibratosunun Joachim'inkinden daha hızlı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Wieniawsky ile birlikte Vieuxtemps devinen vibratoyu kullanan ilk temsilcidir. Hubay'ın vibratosunu ise Pablo de Sarasate ile karşılaştırabiliriz. Şöyle ki, her iki kemancı da düzenli ve hızlı vibratoyu tercih etmişlerdi. Sadece Sarasate'ninki biraz daha hızlıydı. Hubay ise düzenli vibratosunu çift seslerde bile sürdürürerek parlak ton anlayışından ödün vermezdi. Kayıtlarından anlaşıldığı üzere Hubay, Auer'in çevresinde kümelendirdiği öğrencilerinin 1900'ler başından itibaren kullandıkları bilek vibratosunu benimsemişti.

Aslında yetmişli yaşlarında yaptığı kayıtları dinleyip Hubay hakkında yorum yapmak biraz insafsızlık. Çünkü bu yaşı aşmış bir kemancının fizyonomi olarak enstruman çalma yeteneği neredeyse harcadığı ömrün her gününün el damarlarıyla çarpımında çıkan sonuca eşit ağırlıkta eksiliyor. Fakat elimizdeki J. S. Bach'ın üçüncü yaylı sazlar süitinden "AIR" bölümünün kemancı A. Wilhelm tarafından sol tel düzenlemesinin Hubay tarafından yorumlanmış kaydı bakın kemancı hakkında bizde ne gibi izlenimler uyandırıyor. Esere Hubay vibrato yapmadan başlıyor ve uzun nota üzerindeki ses açılımını sağ kol yardımı ve sol elin vibrato desteği ile sağlıyor. İkinci ölçünün son notası ve üçüncü ölçünün ilk notasında da yine dümdüz bir ses üretmeyi tercih ediyor. Yapıtın tüm yorumu boyunca buna benzer pp (1) pasajları sol eliyle de destekleyerek efektlerle süslü bir kayıt ortaya çıkartıyor.

Hubay'ın kayıtlarında kusursuz bir yay tekniğiyle de karşılaşıyoruz. Sağ kolunu son derece iyi kullanan kemancı yayın üzerinde müthiş bir denge hakimiyeti kuruyor. Uzun sesleri hiç ara vermeden dinleyiciye aktarması, yaşının getirdiği tüm olanaksızlıkları bertaraf ediyor. Yani *spiccato* (2) yaparken ya da *détaché* (3) çalarken hiçbir aksaklığı duymadığımız gibi, adeta bu güne ders verir gibi kusursuz bir yorumla bizi baş başa bırakıyor. Fakat devrinin tek *portamento* (4) yapan kemancısı olması da bir o kadar ilginç. Kendinden önceki daha erken kayıtlarda ne J. Joachim ne de Pablo de Sarasate'de Hubay gibi neredeyse her notaya denk gelecek şekilde portamento yapıldığını görmemekteyiz. Hatta, Hubay Joachim'in öğrencisiydi ve alman ekolünde portamento yasaklanmıştı. Büyük bir olasılıkla bu konuda etkilendiği isim ikinci hocası H. Vieuxtemps ve dolayısıyla onun da hocası olan II Wieniawsky idi. Böyle bir Fransız geleneği Hubay'a kemanda değişik ufuklar arama fikrinin yollarını da açmıştı. Ayrıca Macar soyundan gelmesinin de bunda büyük etkisi olduğu da yadsınamaz.

Jeno Hubay Macar Keman Okulu'nun gerçek kurucusudur. Her ne kadar Joseph Joachim ya da Carl Flech Macaristan doğumlu ise de, ülkelerinin ulusal okullarına katkıda bulunmamışlardır. Jaochim bir Macar Konçertosu bestelemiş olsa da ömrünün en önemli yıllarını ve sanatçı ve bilim adamı olarak da tüm verimini Almanya'ya adamıştır.

Besteci olarak da Hubay'ın kendi ezgilerinin tamamında da öznel anlayışı çerçevesinde koyu bir ulusalcılık vardır. Bunu ne Joachim'in eserlerinde ne Brahms ya da Liszt gibi bestecilerin Macar rapsodisi veya dansı başlıklı eserlerinde görebiliriz.

Sevgideğer İnsancıl Dergisi okurları, 1858 yılında Budapeşte'de doğan ve 1937 yılında ölen Macar Keman okulunun kurucusu, kemancı-besteci Jeno Hubay'a ayırdığım paylaşım satırlarının sonuna gelmiş bulunuyorum. Önümüzdeki sayı da sizlere, bu kez kısa kısa Hugo Heermann, Paul Viardot, Tivardar Nachez, Arnold Rose, Fini Valdemar Henriques, Willy Burmester, Alfredo d'Ambrosio, Issay Barmas, Alexandr Pechnikov gibi daha az duyulmuş kemancıları aktaracağım, o güne kadar iyiliklerle kalın.

1. pp: pianissimo: mümkün olduğunca az ses çıkartarak çalma. (yazarın kendi notu).
2. spiccato: yayı telden ayırmadan dinleyiciye zıplatırmış hissi vererek çalma tekniğin (yazarın kendi notu).
3. détaché: yayı dengeli kullanarak uzun seslerde pürüzsüz ses üretme tekniği (yazarın kendi notu)
4. portamento: Yayın hareketini durdurmadan notaları daha kişilikli betimlemek (yazarın kendi notu).

YAŞLANMAYI TERASLAMA (2)

Adviye AZMAZ

Akşam pansiyonda toplantılar nedeniyle edindiğim dökümanları gözden geçirdim. Teker teker. Başlıkları, içerikleri, renkleri, ölçüleri, sayfa sayıları, kağıt cinsleri, baskıları... Herbirinin kendine has bir "albeni ve oku"su var. İrili, ufaklı hepsinin toplam sayısı elliyi buluyor. Bunlara bir de "Euro" hakkında halka bilgi vermeye, bilinçlendirmeye, halkı bu yeni paraya alıştırmaya çalışan dökümanları katarsam seksene ulaşır sayı. Türkiye'ye varınca doya doya okuyacağım bunları da... nasıl götüreceğim oraya. Yirmi kg.lık uçak bagaj limitini yer yutar ağırlıkları. Bakalım n'ideceğiz o zaman. Kitabın, kitapçığın, bilginin, belgenin tadına varmanın bir bedeli olur herhalde THY tarafından saptanacak... da kolay katlanmanın bir yolunu yordamını bulmalıyım gidiş gününe kadar. Göreceğiz.

Günlerden pazar. Saat 9.30. Güneş, Dr. Gessler'in karşı duvarındaki merdiven boşluğu camına vurdu, oradan benim pencereye yansıdı, benim pencerede de taa gözlerimin içine gönderdi parlak ışıkları. Takvim, Kasım ayının son günlerini gösterirken durum böyle. Ortalık pırıl pırıl. Hemen atmalıyım kendimi dışarı. Yaşlanmanın hızını kesmek için gerekli yol yordam ille de toplantı salonlarında öğrenilmez ya... Europa'nın incisi bu güzel kentte dolaşırsam toplarım bir şeyler. Ama notlarım var yazacak. Önce onları tamamlamalıyım.

Dün akşam kentin ünlü caddelerinden birinin ortasında bir sergi vardı. Güzelim bir dört ayaklı dostun (ne bileyim hangisiydi, hiç kürküm olmadı ki, olmadığına hiç esef etmedim ki) postunun tamamı, kürk parçaları, sloganlar, uyarılar... "Pels is Mord" diyor bir tanesi. Kürk giymek bir cinayettir, giyenler, giydirenler, üretenler, satanlar, satın alanlar bu suçu işliyorlar demektir bu. Serginin başındaki genç adamın üst bedeninde sadece mini bir yelek vardı. Bu soğukta. Kürk giyenler donsun demek istiyordu belki de, halbuki o kadar çok kürk giyen var ki bu kentte. Ayaklarından kafalarına kadar kürkle donanımlılar. Hemen hepsi de yaşlı bu insanların, ya da ileri orta yaşlı ("yaşlı" kavramına verdiğim anlamın ucunu yitirdim buraya geleli), ya da yaşlıca. Hepsi sağlıklı. Ortalama ömür 25 yıl daha uzadığına, yaşlı sayısının giderek artacağına, şimdiki kürklülerin bakımlı ve sağlıklı ve dipdiri olduklarına göre, daha nice güzelim dört ayaklı dost telef olur herhalde. "Pels is Mord" sloganıyla bu soğukta, bu serginin başında saatlerce mesaj vermeye çalışan bu gencin emeğine, ömrüne bereket ver Tanrım, mesajının adresleri bol olsun demiştim serginin çevresini dolanırken.

Yine dün akşamdı. "Avcılığa karşı aktif etkinlikle" ile ilgili bir program vardı TV'de. Aktivistlerin hepsi gençti. Avcılar ise orta yaşlı ya da az ötesi ya da yaşlıca idiler. Genç kızlardan biri koyverdi sesini, hüngür hüngür ağladı. Yırttı ortalığı, bir av köpeğinin gölden çıkarıp getirdiği yeşil başlı vurgun ördeği görünce.

İki gündür katıldığım yaşlılık-tüketim-medya konulu toplantılarda hiç bu tür tüketime, bu tür yaşlılara değinilmedi. Neden ki... Sırta giyilen, çizmelere fırfır, peruklu ya da kel kafalara kalpak olan dört ayaklı dost postları, mide-bağırsaklar-tuvalet güzergahından yokluğa dönüştürülen güzelim canlar tüketim değilmi ki?

Gün güneşli, günlerden de pazar ya. Vurdum ünlü Tuna Nehri kıyılarına. Şarkısını geçirip dururken içimde iki kocaman çadırla burun buruna geliverdim. Ne var ki bu çadırlarda demeye kalmadı durum netleşti: Kürdistan... açlık grevi... susmak kabullenmektir... yirminci yılda devletleşiyoruz... milli liderimiz Öcalan... identitemizin tanınmasını istiyoruz... falan filan. Ellerinde sigaralar, çadırların çevresinde dolanan dipdiri "açlık grevcileri." Hepsi "karakafa" Kumral bir dede ile, sarışın torunundan başka "sarıkafa" yok yanlarında. Çadırların içinden sesler geliyor. Bir tek cümleyi iyi duyabildim... "görüntü iyi değilmiş laaan, şuna bi bak hele..." Az ötede dönerciler, pizacılar... koku sarmış ortalığı. Dönerlerden birinin başında bir kadın. Büyük bir beceri ile vuruyor koca bıçağı et katmerlerine, incecik parçalara indirgiyor demir çubuğa geçirilmiş dört ayaklı dostun gövdesini. Müşteriler kuyrukta. Almanca, İngilizce, tanımadığım bir başka dilce konuşarak hizmet veriyor kumral saçlı, orta yaşlı dönerci kadın... eli bıçaklı kadın. Yaklaşıyorum. "türkçeee...?" diyorum sırıtarak. Birden sertleşiyor eli bıçaklı kadın. "Yok, yook. Türkçe yok..." diyor ve vuruyor koca döner bıçağını demir çubuğa geçirilmiş dört ayaklı dostun kavruk bedenine. Türkçe bilmiyorum... Hıhh... Neredesin kel takkem...

Bu efkârı dağıtsa dağıtsa kentin ünlü meydanı ve şık mağazaları dağıtır. Bu kez vurdum o tarafa doğru. Alış-veriş yapacağımdan, vitrin seyrine ba-

yıldığımdan değil. Tüketim denilen çılgınlığın gücünü, bu gücü oluşturan içeriğin kılcal ayrıntılarını, malların, yiyeceklerin, giyeceklerin vitrinlenmesinin nasıl bir (güzel) sanat haline getirilebildiğini, tüketimin nasıl estetikleştiğini, nasıl etikleştiğini ve bunlara kendilerini kaptıran tüketicileri görmek istiyorum.

Akşamın alacası da bitti, karanlık inmek üzere. Noel ışıkları, noel süsleri, noel çamları renk renk. Muhteşem mağazalar, gözalıcı vitrinler. Şık, bakımlı, kürklü hanımlar, beyler. Hepsinin yaşı yetmişlerde olmalı (bu yaşlılıkla ilgili toplantılara katılalı gençleri unuttum, yaşlılardan gözümü alamıyorum). Kürk mantolarının, paltolarının etekleri yerlere dek. Uzun mu moda, yoksa inadına mı böyle. "Pels is Mord" sergisinin başındaki yarı çıplak genç adamın kulakları çınlasın. Nerelerde ki şimdi. Zıkkım giyesiciler desem yeri de... kim duyacak, kim anlayacak. Etrafta hiç Türk de yok. Keşke olsa da, böyle dediğimi duysa da, "o laf zıkkım giyin değil, zıkkım yiyindir" dese de ben de yanıtlasam da... biraz rahatlasam.

Girdim süslü cafe'lerden birine. İçimdeki bu kabarıklığı bir güzel kek ve bir tas acı kahveyle düzleteceğim. Gözümü ısıran bir pastanın fiatını sordum. Kırkdokuz şiling. Çarp yirmibeşle, eşittir yaklaşık birbuçukmilyon Türk lirası. Kahvenin fiatını da ekle... ne eder... Uuyy... Ama geri dönmem. Çömdüm uçtaki masalardan birine. Ehhh, ılıktı pasta da kahve de. Fazla işe yaramadılar.

Gayri dönmeliyim Dr. Geissler'e. Önümden bir grup gidiyor. Üçer kişilik iki grupçuk olmuşlar. El ele tutuşmuşlar. Garip bir yürüyüşleri var. Bir tür özürlüler, ama kestiremiyorum özürün türünü. Belirli bir hedefe, bir yere yetişmek üzere yürümeye çalıştıkları belli. Babaları olduğunu sandığım yaşlının yürüyüşü çok yavaş olmasa grubun hızına yetişemeyeceğim. Önlerine geçip yüzlerini görmek istiyorum. Onlar gidiyor, ben gidiyorum, ama kaybettim izlerini. Ortalık çok kalabalık. Tüh tüh, vah vah demeye kalmadı görüverdim bu insanları dev kilisenin kapısından girerken. Dooğru oraya. Daldım kocaman kapıdan içeri. Burası dışarıdan da kalabalık. Akşam duası mı var ne. İnsanları seçmek zor. Loş ortalık. Sadece papazın bulunduğu yer aydınlık. Bir de yüzlerce minik mumun yakıldığı girişin sağındaki ve solundaki köşeler. İlerliyorum. Gözüm çevrede. Şu izlerini kaybettiğim garip grubu arıyorum. Yoklar. Şöyle bir tur atıyorum, yoklar. N'ooldu bu gruba yaav. Dizi dizi sıralara oturmuş insanlar, kiminin başı yerde, kiminin önündeki duada, kimininki de benimki gibi fır dönüyor ekseni etrafında... kilisenin tavanındaki muhteşem resimlere bakıyor.

Üç metre kadar önümde bir bebek arabası var. Uzanıyorum. Bebeğin yüzünü göreceğim. Ah güzeliimm, daha bu yaşta... aaa... araba bomboş. Dolu olan hemen yanındaki genç kadının karnı. Burnuna kadar. Allah Allaaaahhh... Bu kadın bu karnını bu arabada taşıyamayacağına göre... ne demek bu yaav... derkeeenn kadın kavradı arabanın sapını, gidiyor. Yalpasını vura vura. Ben de arkasındayım. Bu boş bebek arabası ile bugün/yarın'lık dolu karnın yanyana olmalarının sırrına ereceğim. O gidiyor, ben gidiyorum. Kocamaan bina... Karanlıkçasına loş. Olsun. Buluyoruz yolumuzu, burası kilise. Onun açtığı yola benim gibi üç kişi sığar, rahat izliyorum kadını. Kendisi bunun farkında değil, ya da izlendiğine aldırmıyor. Bu kocamaaan ibadet yerinde birkaç dönemeç yaptık. Derkeen köşede uzun boylu, genç, yakışıklı bir adam belirdi. Yaklaşıyor yanımıza. Yanımıza dediysem, benim yanıma değil tabii, karnı/burnunda genç kadının yanına. Kucağındaki iki yaşında kadar olan sarışın çocuğu verdi anasına. Bu kez o yapıştı boş arabanın sapına kayboldular kilisenin karanlığında. Birkaç dönemeç daha yapıp, ibadet sıraları üzerindeki ilahilerden birkaç adet çantama yerleştirip dev kapıdan çıktım dışarı. Çanlar durmadan çalıyor, ne bileyim kimin için. İnletiyor ortalığı. Boyu da o kadar yüksek ki kilisenin kimbilir taa nerelerinden aynen duyuluyordur. Binanın sol yanındaki minik meydanda atlı yaylı arabaları, üniformalı sürücülerinin gözetiminde müşteri bekliyorlar. Havada yoğun bir at çişi kokusu. Hızlı adımlarla dooğru bu kentteki geçici gece mekânıma... Dr. Geissler'e.

Yine kocaman bir binanın küçücük kapısının önündeyim. Leblebi kadar düğmesine bastım, çatt dedi açıldı. Yine merdivenler dineliverdi önüme. Çıkmak zorundayım. Gideceğim yer bir gazete bürosu. Viyana'nın ünlü gazetelerinden biri buradan yönetiliyor. "Rurbanisierung" büyük başlığı altında bir dizi yazı yayımlayarak kent/kır karışımının özelliklerini okuyucularına yansıttıkları için takdirlerim var kendilerine. Eski sayıları karıştırıp bazı yazıların fotokopilerini alacağım.

Yüksek tavanlı, paravanlarla belirli bölümlere ayrılmış kocamaan bir salon burası. Girişten beş-altı adım sonra bir kocaman masa. Masanın başında genç, sarışın, güler yüzlü bir adam. Beni dikkat ve saygı ile dinliyor, ayağa kalkarak. Bir iki kısa soru soruyor ve götürüyor içeriye. Kocamaan bir masa gösteriyor oturup rahat çalışabilmem için. Sonra gidip depomsu köşelerden, uzun raflardan aldığı gazete ciltlerini koyuyor önüme. Sayfaları büyük bir zevkle çevirerek yararlı ve keyifli iki saat geçiriyorum. İstediğim yazıların fotokopilerini bazılarının da asıllarını alıyorum. Epey kabarıkça bir dosya oluşuyor elimde. Pazartesi gününün bu ilk saatleri

benim için oldukça verimli geçiyor. Taa 1970'lerden bu yana üzerinde durduğum bir konu bu "rurbanisierung" ya da "rurbanisitaion" Avusturya gibi bir ülkede, ancak son yıllarda da olsa ele alınıp işlenmesi, üzerinde durulması, okuyucu ortamına yansıtılması kıvandırıyor beni.

Teşekkürlerimi sunuyorum iki saati aşkın bir zamandır bana yardım eden genç adama ve önce kocaman bürodan, sonra da kocaman binanın küçük kapısından çıkıp dalıyorum Viyana caddelerine.

Yaşlanmayı teraslamanın bu ülkedeki yollarının izindeyim ya... Doğru bir markete. Rurban'laşma (kır/kent karışımı anlamına gelen bu yeni yönelimi dikkate alan hiçbir ülke "rurban" sözcüğünü kendi diline çevirmedi; aynen alıyorlar) yaklaşımını irdelemeye yeni başlamış olsalar da, doğal besin maddeleri üretme, doğal beslenme yönünde epey yol katettiklerini iyi biliyorum.

Gıda maddelerinin pazarlanma şekillerini göreceğim markette. Market tenha. Ne de olsa henüz öğle saatleri. Beyaz önlüklü görevliler yeni gelen malları raflara yerleştiriyorlar. Ama ben rahat dolaşıyorum. Paketlemeler, düzenlemeler, temizlik, sakinlik, "çalışmak/iş" bilincinin büyüsünde kendinden geçen market personeli... bunların hepsi birer önemli katkı elbet yaşlanmayı teraslamaya. Sıkı gözlemliyorum. Tezgahlar, raflar arasında dolaşıyorum. Aradığımı bulmakta güçlük çekmiyorum. İşte yumurta pazarlanmasına bir örnek. İki kutu yumurta yanyana. Altışar yumurtalık. Biri doğal yöntemlerle üretilen, öteki "klasik" yöntemlerle üretilen. Her iki kutunun üstünde, gayet okunaklı harflerle yazılı, her türlü ayrıntı bilgi var. Üretildiği yer, üretim tarihi, son pazarlama tarihi, son kullanma tarihi, pazarlama güzergâhı, üreten, pazarlayan firmalar ve adresleri... Kutunun birinde 22.90 şiling, ötekinde 27.90 şiling yazılı. Doğal yöntemle üretilen yumurtalar daha pahalı. Sadece 5 şiling farkla. Ama bu beş şiling farkı ödeyerek daha sağlıklı bir beslenme yolunu seçiyorsunuz. Hem kendinizi ve hem de çevreyi korumuş oluyorsunuz. Ya da bir başka deyimle, kimyasal katkı ağırlıklı "klasik" yöntemi veto ediyor, doğal yöntemi -ekolojik/biolojik/organic sözcüklerinin içeriği- benimsiyor, bu yöntemle üretim yapan çiftçileri desteklemiş oluyorsunuz. Mideye giden her türlü gıdanın - ve hatta kullanılan pek çok maddenin- üretimini kapsayan bu yeni tarım şekli Avrupa ülkelerine yerleşip hız alalı, pazara yansıyalı, tarladan vatandaşın tenceresine ulaşalı yıllar oluyor. Ama ülkemize gelmedi, gelemedi bir türlü. Tarım ve beslenme politikamızda yerini alamadı nedense. Gerçi nedenleri belli de şimdi listelemenin, irdelemenin sırası değil. Her ne kadar bazı Ege'li firmalar, bazı çiftçilerle yaptıkları özel anlaşmalar çerçevesinde bazı gıda maddelerinin bu yeni tarım yöntemleriyle üretilmesini gerçekleştiriyorlar ise de, hasılatı doğrudan doğruya Avrupa ülkelerine ihraç ediyorlar. Bizim marketlerimize, bizim raflarımıza yansımıyor. Yani bizim tarladan bizim tencereye değil, Avrupalının tenceresine ulaşıyor bu doğal gıda maddeleri. Yani, Avrupalının yaşını teraslıyor, bizimkini değil.

Öğleden sonraki saatlerimi de bu yönde değerlendireceğim. Tüketici haklarını korumaya yönelik çalışmaları üstlenen kurumlara gideceğim. Sabahleyin gazetede bana yardım eden genç adamın verdiği iki adresten birini aramak üzere düştüm yollara. Yeraltı trenleri, yerüstü otobüsleri... birinden ötekine, ötekinden berikine derken buldum aradığım yeri. Bu da kocaman bir bina. Girişi serbest. Eşikten atlar atlamaz kocaman bir salona ayak basıyorsunuz. Kocaman bir gişenin arkasında küçümen bir bayan görevli. Büyük bir beceriyle hizmet veriyor gelene gidene. Önemli bir yemek kitabının satışı varmış bugün. Talepleri karşıladıktan sonra bana dönüyor genç görevli. Dikkatle dinliyor ve hemen bir yerlere telefon ediyor. Kısa bir süre sonra bir yerlerden bir yığın yayın geliyor... dergi, broşür, duyuru, rapor vs. Ayrıca birkaç adres de veriyor görevli hanım, onlarla da görüşmemi öneriyor. Bir kucak yayınla da buradan ayrılıyorum. Neler vardır kimbilir bu güzelim yayınların sayfalarında, satırlarında, satır aralarında da.. Nasıl geçireceğim bunca ağırlığı uçak kapılarından. Yirmi kiloluk limit çoktaaan taştı. Sürekli arıyorum bir çare. Postaya verip göndermek istemiyorum. Yanımsıra götüreceğim hepsini. Uçağa giriş güzergahında bir yığın kapı. Her kapıda en az iki görevli. Nasıl atlatırım bunca badireyi... "Ne edeyim a bacılarım, kardeşlerim... bunların hepsi de yaşlanmayı teraslama ile ilgili. Ülkemize varınca oturur paylaşırız. Sizler de yararlanırsınız. Herkes yaşlanırmış, ister 25 inde, ister 55 inde ister 115 inde olsun. Yeni doğan bebek bile... Viyana'da konuşlanmış Avrupa destekli uluslararası toplantılarda öğrendim bunları... desem işler mi ki kasıntılı kapı görevlilerine. Ne bileyim... göreceğiz.

Ayakta zor duruyor adam, ama sesi istasyon binasının kocaman bekleme salonunu silme dolduruyor. *"Bu moruk kadın benim torbamı çaldıı... Bu kadın torbamı çaldıı."* Adres benim. Torba dediği de elimdeki poşet. İçinde Mozart kugelleri var. Türkiye'ye hediye. Sağ işaret parmağını poşete doğrultuyor ve basıyor yaygarayı. *"Bu moruk kadın benim torbamı çaldıı..."*

İkiyüze yakın insan var bekleme salonunda. Herkes ya bir iş için orada, ya bir tren. Kimi otururak, kimi ayakta kimi salonu arşınlıyor. Bir köşede

bir grup genç Noel ilahileri söylüyor. Kimsenin aldırış ettiği yok. Ne sarhoşun yaygarasına, ne de benim hırsız olup olamayacağıma.

Çevremdekilerin yüzlerine bakıyorum teker teker. Olaya müdahale etmelerini rica edercesine. Sanki robotlaşıvermişler oracıkta. Ne bir kıpırdama, ne bir sözcük. İki metre kadar önümde oturan ellilerinde bir kadına soruyorum. Önce İngilizce, aldırmıyor. Bu kez Almanca: *"Ben ne yapmalıyım şimdi?"* Şişko bedeninin tepesine yerleşik kumral kafasını döndürüveriyor öte yana. Az ilerideki erkeklerin yanına gidiyorum bu kez. Onlara da soruyorum aynı şeyi. Önce İngilizce, sonra Almanca: *"Lütfen söyler misiniz... Ben ne yapmalıyım şimdi?"* Tınmıyorlar bile. Kullandığım dilleri anlamadıklarından değil. Aslında olayın herhangi bir dile gereksinimi yok. Herşey ortada. Ama karışmaktan kaçınıyorlar.

Zil-zurna sarhoş sarı kafa -hoş, sarılığı kalmamış gayri, saçların yarısı dökülmüş, öteki yarısı da ağarmış. Sağlam ellibeşinde var adam- fırsattan istifadeyi iyi biliyor. Yerde, yanımda duran çantayı kaptığı gibi uzaklaşıyor. *"Ya torbamı verirsin, ya bu çantayı vermem."*

Çantanın içi yayın dolu... kitap, broşür, rapor, duyuru, döküman, Euro bilgileri... ne toplamışsam toplantılar sırasında ve sonrasında. Yaşlılık-tüketim-medya üçlüsünün bağlantıları ile ilgili. Elimdeki poşette de Viyana çikolataları, Mozart kugelleri yani. Kentin en seçkin şekercilerinden biri olduğunu söyleyen yerden almıştım. Ne kitaplardan vazgeçerim, ne de Mozart kugellerinden. İkisi de yaşamsal önemli. Birincisi kendime hediye, ikincisi yakınlarıma. Ben ne edeceğim şimdi ya rabbim. Bir iki kişiye daha yaklaşır gibi yapıyorum, onlar da anlamamış gibi yapıyorlar. Nihayet topluca bir kadın - o da sarı kafa, o da var ellibeşlerinde- kulağıma fısıldarcasına *"Hiç aldırış etme, biraz sonra bırakır"* diyor.

Dakikalar geçiyor, adamın bırakacağı yok. Sapını sımsıkı kavramış sürükleyip duruyor çantamı. O güzelim, o onyedi milyonu bayılıp sırf bu yaşlılık toplantısı için aldığım çantayı. Zarf da önemli mazruf da.

Trenimin hareket saati de yaklaşıyor. Bir şeyler yapmak zorundayım. Ne çantadan vazgeçerim, ne çikolatalardan. İyisi mi... *"ya Allah, ya Bismillah"* hızla yaklaşıyorum sarhoşa ve var gücümle çantanın sapına yapışıp çekiyorum. Adamın üstüne kapaklanıyordum az daha... Öylesine güçlü ki... öyle bir geri çekti ki çantayı... dengemi zor ayarladım düşmemek için. Geri geri yürüdüm. Durum kötü. Sarhoş çantayı vermeyecek. Aldığı rehinin önemininin farkında. *"Ya çantamı verirsin, ya da polise giderim"* diyorum. *"Ohooo, ben çoktan söyledim polise, biraz sonra gelecekler gününü göreceksin"* diyor. Allah, Allaahhh. Ne biçim sarhoş bu yaav... Ney ki içtiği içkinin adı, sanı, formülü... Bizde olsa iş bu noktaya gelmeden çoktaaan hallolmuştu. çevreden iki kişi can-ı gönülden yardıma koşar, kakalayıverirler adamı ve *"al bacım şu çantanı... hadi geçmiş olsun"* derlerdi. Hoş ben bunca ömrümde hiç sarhoş görmedim Ankara tren istasyonunun bekleme salonunda.

Başımın çaresine bakmalıyım. Dooğru "Danışma" bürosuna. Bööyle, böyle. "Bir sarhoş musallat oldu, çantamı aldı vermiyor" dedim. *"Eeee?"* dedi görevli. *"Eee... si mi var. Polis istiyorum, polis"* dedim. *"Polis alt katta"* dedi ve dönüverdi yanındakilerle sohbete. "Lanet olsun... ne şans... neden ben... diye yerime dönerken bir üniformalı bitiverdi yanımda; *"Gel gidelim polise."* Üniforması ne türdü farkında değilim, demiryolculara benziyordu. Sarhoşu da aldı yanımıza, düştük yola. Sarhoşun elinde benim çnatam, benim elimde benim poşetim. Birinde kitaplarım, ötekinde Mozart çikolatalarım. Git ha git. Salon kocaman. Katediyoruz bir uçtan öteki ucuna. Sonra merdivenler geliyor. Ben ve üniformalı bir çırpıda iniveriyoruz. Sarhoş çok güçlük çekiyor. Tökezliyor. Düşmemek için kenarlara tutunuyor. Belki otuz kadar var merdiven basamakları. Elindeki çanta çok ağır. Taşıyamıyor. Uzun sapından tutup sürüklediği halde. Önce kendi iniyor birkaç basamak, sonra çantayı çekiyor. Daha yeni aldığım gıcır çantama mı yanayım, içindeki dökümanlara mı yanayım, bu ünü büyük Viyana kenti tren garında rezil olduğuma mı. Nereden bitti bu sarhoş başıma. Kaç gündür arşınladığım kent caddelerinde bir tek bile sarhoş görmemiştim, bu nereden çıktı şimdi... Bir yığın insan varken kocaman bekleme salonunda, pekçoğunun elinde bir veya birkaç poşet asılı dururken neden benimkine katıldı bu adam... Geri çıkıyorum basamakları, ver şunu bana deyip çantanın sapına yapışıyorum. Bu kez acıdığımdan. İndiremiyor çantayı. Düşüp yuvarlanacak zavallı. Vermiyor *"Çok da ağırmış bee..."* diyor iki basamakta bir.

Bu arada böbreklerinin kapakları da açılıyor... belden aşağısı olduğu gibi... basamaklar sırılsıklam. Gıcır çantam da uğruyor kazaya... Vah gıcır çantam vah... ya içindeki yaşlılığı teraslama dökümanlarım... Utanmasam oturup tepine tepine ağlayacağım.

Üç görevli var polis bürosunda. Biri genç bir bayan, en fazla otuzunda bir "sarı kafa" *"Anlat olanları"* diyor bana. Sarhoş umrumda değil. Anlatıyorum.Elimden poşeti alıyor. Sarhoşun elinden de çantamı. *"Aç şu çantayı"* diyor bana. Sert. Sanki

suçlu benim. Açıyorum. Birinci göz, ikinci göz, üçüncü göz... kırk anbar bir çanta bu. Tüm gözler tepili yaşlılıkla ilgili yayınlarla. İngilizce, Almanca, Fransızca. *"Yeter"* diyor bayan polis. Şöyle birkaç tanesini çekip çıkarıyor, eviriyor, çeviriyor ve yerine yerleştiriyor. *"Nereye gidiyorsun?"* (Hayret, nereli olduğumu sormadı.) *"Trenin kaçta kalkıyor?"* Yanıtlıyorum. Bu kez sarhoşa dönüyor: *"Neyin vardı torbanın içinde?" "İç çamaşırlarım"* diyor adam. Poşeti kadının elinden kapacak oluyor. Şööyle bir iteliyor kadın sarhoşu: *"Otur yerine, bu torbada iç çamaşırı yok.* Sonra bana dönüyor: *"Gidebilirsin. Trenin kalkasıya kadar tutarız biz bunu burada. Güle güle. İyi yolculuklar."*

Bir elimde yaşlılık yayınları çantası, öteki elimde Mozart çikolataları torbası, ayrılıyorum polis bürosundan. Bekleme salonunda her şey ayni. Robot gibi insanlar ve Noel ilahileri söyleyen gençler. Kimsenin umurunda değil benim hırsızlık suçundan aklandığım. Farkında bile değiller elimdeki çantanın da poşetin de. Oturuyorum yerime. Gözlerim tam karşımdaki ışıklı panoda. Gel kara tren gel. Bu heyecanı ancak sen paklarsın. Trenimin kalkacağı peron numarasını ışıklı panoda görür görmez fırlıyorum yerimden. Doğru oraya. Biletimde belirtilen vagondaki numaralı yerime. Oooh. Tertemiz. Sıcacık bir kompartıman. Benden başka da kimse yok. Az sonra biletimi kontrol ederler, tamam. Ne pasaportuma bakan olur, ne vize arayan. Ne de nereli olduğumu sorarlar. Çekerim kapıyı, uyurum sabaha kadar.

"Buyurun, yerimi size vereyim" diyor hemen oracıkta oturan yaşlı adam, ben tramvaya atlar atlamaz. Yetmişlerini yarılamış olmalı. Siyah beresi, siyah kaşkolu, bej pardesüsü ile tipik bir Fransıza benzettim kendisini. *"Teşekkür ederim, yakında ineceğim.*

"Evet'li teşekkür mü, hayır'lı teşekkür mü" diyor bu kez.

"Hayır'lı teşekkür" diyorum adamın ısrarına şaşarak.

Bilet kutusuna para atmaya çalıştığımı görünce kalkıyor ve *"siz hele şuraya oturun, parayı bana verin"* diyor. Nedense götürüp kaptana veriyor parayı, birşeyler de söyleyerek. Sonra gelip az ötemde oturan kırklarında güzel bir bayanın yanında dineliyor. Sohbet ediyorlar. Fransızca. İneceğim üçüncü durağı kaçırmamak için heyecanla bakındığımı gören bir başka gençce bayan *"Geldiniz"* diyor. Sarhoşzede çantamı, Mozart kugelli poşetimi, "Viyana 1998" armalı sırt çantamı ve çarpık tekerlekli küçük valizimi kaptığım gibi atlıyorum tramvaydan.

Geceyi geçireceğim pansiyonun adresine bakmak için elimdeki rezervasyon fişini evirip çevirirken arkamda bir ses *"Verin bana, size yardım edeyim"* diyor. O adam. Tramvayda bana yerini veren adam bu teklifi de yapan. Rezervasyon fişinde adımı görür görmez heyecanla soruyor: *"Türk müsünüz?" "Yoksa siz de mi Türksünüz"* diyorum aynı heyecanla. *"Ben Rum'um, Rum"* El sıkışıyoruz. Kırkyıllık dostmuşçasına. Utanmasak kucaklaşacağız. *"Nereden buldunuz bu pansiyonu. Buralar Brüksel'in kırmızı fenerli sokakları idi bir zamanlar"* diyor, tam bir Türk türkçesiyle. *"Ben bulmadım. Gar rezervasyon bürosundaki genç bayan buldu. Üstelik Türkiye'de de kalmış bir süre. Hiç bende kırmızı fenerlik hava var mı?" "Alışırsın"* diyor adam. *"Bu saatten sonra mı?"* diyorum ben de. Basıyoruz kahkahayı. Sokak ortasında. Alıyor eşyalarımdan iki parçayı, düşüyoruz yola. Geceleyeceğim pansiyona giden yola.

Pansiyonun önüne geldiğimizde yine başlıyor söylenmeye Hüsnü Sarı -olsun adı- Bey. Ben Rumum Rum deyip de mükemmel Türkçe konuşan Hüsnü Sarı Bey. *"Böylesi yerleri böylesi pahaya satar bu deyyuslar." "Aldırmayın. Bir gece kalacağım zaten. Önemli değil." "Bir gece için de olsa yazık. Zıkkım olsun aldıkları para."*

Basıyor kapının ziline Hüsnü Sarı. Açan yok. Bir daha basıyor. Bekliyoruz.Açan yok. Verip, veriştiriyor, bu kez Fransızca. *"Aman etmeyin, eylemeyin, almayıverirler beni içeri. Sokakta kalıveririm. Başka yer bulmak da zordur herhalde."* Biraz daha bekliyoruz. Bu arada göz gezdiriyorum bu eski kırmızı fenerli sokağa... bu eski pansiyon binasına. Giriş katı salonunun sokağa bakan camında adı yazılı pansiyonun. Tarihlerinde ünlü, bilmem kaçıncı bir kodaman besbelli. Kocaman kocaman harflerle yazmışlar adını cama. Böylesi yere böylesi bir kişinin adını vermelerindeki hikmet n'olaki diye düşünüyorum. Hüsnü Sarı Bey'e sorsam... adaam sende, bana ne.

Nihayet kapı açılıyor. Asık suratlı, ellilerinde bir kadın bana ayrılan odanın daha temizlenmediğini söylüyor. Eşyalarımı bırakıp çıkıyoruz. *"Gel sana bir kahve içireyim"* diyor Hüsnü Sarı Bey.

Kentin ünlü meydanına bakan Cafe'ye oturuyoruz. Alıyor hemen sözü ele Hüsnü Sarı Bey, tam iki saat. Anlatıyor, anlatıyor. Mükemmel bir Türkçe ile. Taa 1940'lara uzanıyor Hüsnü Sarı Bey'in hikayesi. Türkiye'deki yaşamı. Gazeteciliğe başlaması, sürdürmesi, sonları. Çalıştığı gazetelerin adları. Peşlerinde koştuğu, haklarında yazmak istediği kodamanlar, politikacılar, yazarlar, şairler. İhtilaller, kaçmalar, kaçırmalar, milletvekilliği teklifleri, para ve hapis cezaları...

Ankara'nın, İstanbul'un, Türkiye'nin her köşesini biliyor, her olayı anımsıyor, anlatıyor. Anlatıyor.

anımsıyor. Gözlerinde birişken yaşları burun deliklerinden kağıt mendile indiriyor. Bana da veriyor bir adet. *"Temizdir, merak etme"* diyor. *"Gayri hiç gelmeyecek misiniz Türkiye'ye?" "Bilmem"* deyip kesiyor. Cebinden bir kart çıkarıyor. Bembeyaz bir kartın üzerinde siyah rakamlarla yazılı bir numara. Hem telefon için, hem de fax için. *"Pansiyonda birşey olursa ararsın." "Ben de vereyim mi kartımı size?" "Sonra verirsin"* diyor Hüsnü Sarı Bey. Tüm benliğiyle hâlâ Türkiye'de *"Eeee... senin ne işin var buralarda, nereden gelip nereye gidersin?"* diye soruyor nihayet bana. Anılarını anlatmakla rahatladığı belli. *"Toplantılara katıldım. Yaşlılıkla ilgili toplantılara. Birleşmiş Milletler Teşkilatınca ilân edilen 1999 Yaşlılar Yılı nedeniyle yapılan toplantılara. Yaşlanmayı yavaşlatmanın yollarını öğrenmek, ipuçları yakalamak ve ülkeme götürmek istiyorum. Hem kendim için, hem de..." "Biraz geç kalmadın mı"* diyor Hüsnü Sarı Bey. *"Ne yapayım. Ancak fırsat bulabildim. Zararın neresinden dönülse kârdır derler bizde, bilirsiniz." "Bilirim, bilirim"* diyor ve yine basıyoruz kahkahaları. Bu kez yüzü Brüksel'in ünlü meydanına dönük Cafe'deki masanın başında. Dönüp bakanlar oluyor, bu kahkahaları atanlar da kim... dercesine. Aldırış etmiyoruz. Acelesi var gidecek Hüsnü Sarı Bey. Buraya gelirken bir dükkâna bıraktığı çantayı alıp bir başka yerlere götürecek. O dükkân sahibi genç adam almamıştı içindeki çorapları, pahalı bulduğundan. Vedalaşıyoruz.

Günlerdir binerim şu Avrupa Birliği ülkelerinin trenlerine, tramvaylarına. Hiç bilet soran olmamıştı da, "adaaam sende, bugün de almayıvereyim, hareket saatine 7-8 dakikacık kaldı, kaçırmayım" deyip atlamıştım hava alanına giden trene. Aklım fikrim hemen yanımdaki koltukta oturan genç bayandaydı. Taş çatlasa otuza varmazdı yaşı. Şık, zarif ve çok güzeldi. Hangi ülkeden olabileceğini tahmin etmeye çalışıyordum. Konuşmak için fırsat kolluyordum. Yarım metre ötemde bitiverdi bilet kontrol görevlisi. Oradaki hanımların biletlerini gördü. Yanımdaki güzelinkini de gördü. Kalp teklemesinden yığılıverecektim, adamın yüzüne bakmak ne haddime, sadece ellerini ve parlak siyah ayakkabılarını görüyordum. Şimdi bana soracak, şimdi bana soracak... ne yanıt vereceğim ben... ne yanıt vere... Aaaa... gidiyor adam, bilet kontrolcüsü gidiyor... gitti bile... Bana bilet sormadı. Aklımı yokladım, yerinde. Başımı yokladım, o da duruyor. Birincisi ikincisinin içinde mi? İçinde. Hele bir devşireyim. Tamam, bir aksaklık yok. İkisi de yerli yerinde. Ya gözlerim? Onlar da açık. Avrupa Birliği'nin patronu Brüksel'deyim. Hava alanına giden trendeyim. Bilet kontrolü vardı. Dirsek dirseğe oturduğum hanımların biletlerini sordu, bana hiç ses etmeden çıktı gitti kontrolcu. Nasıl oluyor bu iş... Nasılına aklım ermiyor ama olup bittiğine canlı şahidim. Resmen es geçti beni bu AB görevlisi. Ben biletsizliğime bir neden uydurmak, ya da yaptığım yanlışı kızara bozara anlatmak zorunda kalmadım.

Kendimi toparlayınca dönüverdim yanımdaki güzel bayana. Bundan daha uygun bir fırsat olmamazdı onunla konuşmak için. *"yanmıştım eğer bana bilet sorsaydı. Almamıştım treni kaçırmaktan korktuğum için"* dedim. *"Evet, evet. Ben de farkettim"* deyip minik bir gülücükle noktaladı sözlerini. Şımarıverdim. Sürdürdüm sözlerimi, sohbete dönüştürmeye pek niyetli değil isem de. Suçlu durumundan kurtulmanın verdiği rahatlıkla ben sordum, o söyledi. İtalyanmış. Roma'da yaşıyormuş. Avukatmış. Brüksel'e bir iş için gelmiş, dönüyormuş. *"Benim annem de sosyolog"* derken gururu görülmeye değerdi. Bana da yansıdı, suçluluk duygum yitti gitti. Sonra çıkarıp kartını verdi. Meslekdaşıma sevgi selamlarımı götürmesini istedim. *"Elbette. Zevkle"* dedi. Havaalanında ayrıldık. O İtalya'ya gidecek uçakların bölümüne, ben Türk Hava Yollarınınkine. Aklımda hep bilet kontrolü olayı. Memlekete dönüyor olmamın tadına vardırmıyor beni. Nasıl oldu bu iş yaav... neden bilet istemedi bu adam benden... Gözle görebildiğim tek özgün özelliğim yaşımdı. Demek ki işe yarıyor bazen. Teraslamalı mıii, teraslamamalı mı?

Uçağın VIP bölümünde çok güzel bir hostes. Dik dik bakıyor elimdekilere... sarhoşzede çantam, Viyana armalı çanta,... katolik üniversitesi armalı büyük poşet, Mozart kugelli orta boy poşet... Kimi boynuma asılı, kimi kollarıma, kimi ellerimde.

Ne bakıyorsun yani. Çikolatalar dışında, hepsi kitap. Hepsi de yaşlılıkla ilgili...yaşlanmanın hızını kesecek yolları içeriyor... sen daha otuzunda bile değilsin... teraslama aklının ucundan bile geçmez... ama herkes yaşlanırmış... 5'inde de olsa, 25'inde de olsa, 115'inde de olsa... öylesine kaçınılmaz bir değişim bu... sen yine güzelliğine dayanmayı sürdür de, benim bu halimi kınama... ben nasılsa bir VIP değilim... oturacağım yer taa arkalarda... sana bir zararım olmaz... işte geçtim bile senin bölümünden... çok sürmedi...

Söylemedim tabii bunları güzel VIP hostesine. İçimden geçirdim. Sindire sindire. Sonra gidip yerime oturdum. Pencere kenarı. Böyle istemiştim. Es geçmemişler bu özel arzumu.

Oohh. Gayri bu son aşama. Yok hayır. Önce İstanbul, sonra Ankara. Varış gerçekleşir mi ki. Salimen.

Az mı heyecan yaşadım. Fazla bagaj nedeniyle. Kaç kişiden rica ettim, şu bir tek çantayı siz alıverin, bende ağırlık çok da diye. Kimse almamıştı

da ben de yüklenip geçmiştim tüm kapılardan... Ama kapılardan birindeki görevliler fena yakalamıştı. Görevlinin elindeki kontrol sopası, üzerimde dolaşırken kıyameti koparmıştı: Vıvvvtt. *"Ne var üstünde, göster çabuk"* demişti görevli. *"Bir şey yok"* demiştim sırıtırcasına. Olanlar kitap, dergi, broşür, duyuru, doküman vs. Hepsi de yaşlılıkla ilgili. Ne demeye yıkıyor ortalığı bu alet. *"Tekrar geç şuradan"* diyor adam. Geçiyorum. Yine o kontrol sopası haykırıyor: Vıvvtt. Bir görevli üç oluveriyor bir anda. Biri bayan. *"Var... var... var... sende bir şey var. Aç... aç... aç...*

Görevliler emrediyor ben açıyorum. Nereyi isterlerse. Sırıtmamdan hiç ödün vermeden. Yaşımı durduramıyor isem de, aklım yerinde çok şükür. Yok bende bir şey. Alet yanılamaz mı yani. Ben adım gibi eminim kendimden. Yok bende bi şey. Ama görevliler de aletlerinden emin: Bende bir şey olduğunu iyi biliyor. Yoksa boşa emek vermez bu kontrol sopası. *"Aç... aç... şu cebini de aç... şurayı da aç... aç... şu ne...?*

İç buluzumun sağ üst cebindeki küçük beyaz kare kutuyu çekip çıkarıyor bayan görevli. Meğer varmış bende bir şey. Her seyahate çıkışımda yanıma aldığım dostum kara ekranlı küçük tik tak bu. Alarm saatim yani. Hazine bulmuşçasına kapıyorlar on-çarpı-on cm. boyutundaki beyaz kutuyu. Özel bir sepete koyuyorlar ve özel bir aletin içinden geçiriyorlar... dikkatle... yavaş yavaş... üç görevlinin üç çift keskin bakışları hakimiyetinde. Tik'i çıkmıyor yaramazın. Görevli kadın hırsını alamıyor, bana mı öfkeli, saatime mi bilemiyorum. *"Çıkar bakayım şu bereni"* diyor. Kaptığım gibi çekiyorum beremi kafamdan beş karış yukarı. Saçlarım diken diken havada. *"Geeçç..."* diyor görevli bayan. "Gee... çiyorum sırıtarak.

Neyse. Çok şirindi bu olay. Oturduğum yerde tüm ayrıntılarını yeniden yaşadım. Yanımdaki koltukta oturan adam gülümsediğimi gördü ama görmezlikten geldi.

Kafamı dayadım koltuğun arkasına. Şirin de olsa başka heyecan yaşamak istemiyorum gayri. Uçağın o minik penceresinden kocamaan bir güneş ışığı vurdu yüzüme. Yanaklarımı okşadı ılıman ılıman. Ben de onu. Her iki elimi yüzümün her iki yanında gezdirerek.

Oohh. Geldim. İstanbul'dayım. Memleketim benim. Havaalanı bile karanlıkmış... Ekonomisi bozukmuş... İnsanları asık suratlıymış... Olsun. Yeter ki bu topraklar benim olsun. Herkes aklını başına devşirsin. Gerisi kendini toplar.

Ankara uçağını bekliyoruz. Bekleme salonu silme dolu. Az ötemde bir bebek. Plastik kutusunda uyuyor mışıl mışıl. Genç anne ve babası başucundalar. Anne türbanlı. Babada türbana paralel bir gösterge yok. Nereye böyle yolculuk diyorum kendilerine. Yanıtlıyorlar hemen. Havaları kasıntılı. Amsterdam'a...

Ankara uçağında yanıma bir küçük kız düştü. Cici mi cici. Adı Filiz'miş. Henüz Türkçe konuşamıyormuş. Fransa'da doğmuş. Üç yıl önce, babası söyledi bunları. Annesi arkamdaki sırada oturuyor. Türbanlı. O da Fransa'da doğmuş. Ankara'ya bir düğüne gidiyorlarmış. Beş günlüğüne. Türkiye'ye temelli dönüş ne zaman diye soruyorum otuzlarındaki babaya. Dönmeyeceklermiş. İş kurmuşlar orada. Çocukları oranın kültürü ile yetişiyormuş.

Telefon Dostu

Yıllardır. Bir ses!
Aradım
Martıların çığlıklarında,
Yüreğimi ısıtan
Ilık bir ses
düşledim
Kapının tokmağında!
yağmurun hışırtısında,
çıplak, yaş sokaklarda,
ıslak kumsallarda,
umut aradım.
Birgün... bir
fısıtlı. duydum
koştum. sevgiye.

Gün ALTAY

İKİMİZİN İSTANBUL'U
I

Sarıyer
Sırça köşk sırlarımızı
Saklar yaşamlarımız
Savrulunca ikinci kez
Dizelere taşar aşkımız
Yeniden yollara düşer
Kar taneleri gibi hayatlarımız

Rumelikavağı
Bir deniz mavisi ben
Yüzüne yansırım der
Saadet akşamları gibi
Geçer yüklü gemiler
Ayaklarımız
Dibinde aç kediler

Rumelifeneri
İki bardak çay demli
İki yürek tutuşmuş
El ele elleri
Çay bardağı tutar gibi tutar
Deniz köpüklü sevgileri

Garipçe
Yolun sonu deniz sessizliği
Yalnızlığa dönüşür sözler
Yitirir anlamlarını birer birer
Geri döner umarsız hayaller
Yerinde kalır turuncu evler

Anadolukavağı
Yerosu seyreder Eros
Aşk sözcükleri fısıldar
Karadeniz yol olur rüzgâra
Savrulur saçların yüzüme
Değer nefesin öpüşürcesine
Nefesin değer nefesime

Büyükdere
Küçük bir liman sığındımız
Hep aynı sular hırçın
Ruhumda asude çalkantılar
Çıkagelir tanışık fırtınalar
Kabarıp taşar içimizden
Aşk boy gösterir yeniden

Fahrettin ÇİLOĞLU

ÖZDEYİŞLER VE ÖZDUYUŞLAR

Sedat UMRAN

1 Biz hepimiz yaşamak denen o gür sesin giderek sönükleşen yankılarıyız, ölüm, bu gür sesin büsbütün susması gibi görünse de, gerçekte onun anlamlı bir sessizliğe dönüşmesidir.

2. Çiçekler bahçıvanla iğreti bir dostluk kurarlar, ama yüreklerinin gizlerini bir şaire açarlar.

3. Dalgalar ne derece çok hırçınlaşsa da, sonunda kıyının yumuşak kumunda erince kavuşurlar.

4. Kadın kendi havuzuna dökülen bir ağlama fıskiyesidir; serpintisi erkeği serinletir.

5. Acılar zayıf kişilere bir zamk gibi yapışır, sanatçı acılarını yoğurarak onlardan uzaktan seyredebileceği figürler, biblolar meydana getirir. Olayları yenmek, onları biçimlendirmek (ki bu biçimlendirme iradesi yalnızca sanatçıda vardır,) onlara elle tutulur bir kişilik ve canlılık kazandırmak yoluyla mümkün olur.

6. Göğün maviliği dağlara vurur. oysa dağların karanlığı içinde kalır.

7 Kadınlar bir giz olarak kaldıkları ve kendilerini erkeklere bir bilmece gibi sundukları sürece sevileceklerdir, çünkü biz ele geçirir gibi olduğumuz şeyleri severiz.

8. Bir şairin ayrıntıları yakalamaktaki dehâsını kadın, giysilerin dünyasında gösterir.

9. Kadın hislerinin dünyasında bölük-pörçük yaşayan bir yaratıktır.

10.Ölüm, acaba yürüyen zamanın durur gibi yaparak bize oynadığı bir oyun mudur?

11. Merdiven, hayatının iniş ve çıkıştan ibaret olduğunun farkına varsaydı belki de bunalıma kapılır, canına kıyardı.

12. En net ışıklar körlerin dünyasında yaşar.

13. Kendi adımlarının sesinden başkasına kulak vermeyen bir kişi başkalarının ayak tıpırtılarını duyamaz.

14. Ses ile yankısı arasında nasıl ki bir boşluk yoksa. gerçek şiirde de yaşanılanla ifadesi arasında kıl payı bir boşluk bulunmaz; şiirde ifade yaşantının içinden ağacın kökünden yükselişi gibi tam bir organik uzantı halinde çıkar.

15. Tavsiyeler çeşitli anahtarlardır, paslanmış bir kilitte pek işe yaramazlar.

16. Aşırı sevgiden nefrete götüren yol en kısa olandır; bunun için en yakın dostluklar ansızın bozulma tehlikesini en fazla içlerinde barındıran yakınlıklardır.

17 Bir kadının kabalaşması, galiz küfürler savurması, onun bilincinin altında bastırdığı erkekleşmek özleminin bir ifadesidir.

18. Kırıtış şirinliğin özentisidir

19. Bir yaz akşamının dekoru içinde güneşin denize armağan ettiği yakut tacın taşları, onun kanlı göz yaşlarındandır.

20. Zihnin tıkanıklığını tutkular zorla açar, çünkü onlarda kişiyi sarsan bir deprem gücü vardır.

21. Cimrilik ruhun kabız halidir; onu yok eden bir ilaç şimdiye kadar bulunamadı.

22. Cimrilerde aşırı düzen sevgisi vardır.

23. Sevinç ağacının kökü acıdır; umut ağacının kökü korkudur; hayat ağacının kökü ölümdür.

24. Poz durumuna giden kişi kendi doğal hayatını yaşayamaz olur.

25. Şiir tabiatla bütünleşmek yeteneğinin ürünüdür. Yitirilmiş bir çocuk dünyasının içine ancak sanatla girebiliriz; Lunapark bize yitirilen çocukluğun o doyulmaz cennetini anımsatır.

26. Gerçek bir şiirde imgeler duygu ejderhalarının ağızlarından çıkan alevlerdir.

27 Güçlendiğimiz bir noktanın aksi yönünde zayıflarız; tabiatta böyle bir denge vardır.

28. Dostluklar gözlerimize taktığımız gözlüklerdir; uygununu ve sağlamını bulursak gözlerimizi güçlendirir.

29. En büyük şiir, şairin daha yazamadığı şiirdir; her şiirin ortaya çıkışı fethettiği alanı sınırlar, şiirin yazılması için gerekli o büyük özlemin ve tutkunun ifadesidir. Onun için en büyük şiirler daha yazamadıklarımızdır.

30. En ciddi yarış kişinin kendi kendisiyle yarışıdır...

İNSANCIL ATÖLYESİ ETKİNLİKLERİNDEN
AFŞAR TİMUÇİN ÜZERİNE -I-

İçimizdeki bütün düzlükleri
İçimizde yalancı çıkaran yüksekler var
Çöl/Yolculuk

Yeşim ÇELİK

Afşar Timuçin, 1939 yılında Akhisar'da doğmuş. İstanbul Erkek Lisesini bitirdikten sonra İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı ile Felsefe bölümlerinde okumuş. Kanada'ya gitmiş. Yüksek öğrenimini orada Montreal Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde tamamlamış (1967). 1967-1970 arası Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde fransızca okutmanlığı yapmış. Descartes'çı bilgi kuramının temelllendirilişi adlı çalışmasıyla, İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde doktorasını vermiş (1970). Daha sonra İstanbul'da çeşitli yayınevlerinde redaktörlük, İstanbul Devlet Konservatuarında felsefe ve estetik okutmanlığı yapmış. 1981'de Batı Felsefesi Tarihi doçenti olmuş. Konservatuar Mimar Sinan Üniversitesi'ne bağlanınca Afşar Timuçin bu üniversitenen öğretim üyesi olarak lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde düşünce tarihi, estetik ve eğitimbilim dersleri vermiş. Bugün bu üniversitede görevini sürdürmekte ve İstanbul Üniversitesi'nde yüksek lisans düzeyinde estetik dersleri vermektedir. 1992'de profesör olmuştur. Şiirleri, öyküleri, romanları, çevirileri, denemeleri ve felsefe yazıları var. İlk kitabı *Çöl* (1968) bir şiir kitabı, bunu 1969'da *Destanlar*, 1974'te *Böyle Söylenmeli Bizim Türkümüz*, 1980'de *Savaşçı Türküleri*, 1981'de *Boş Beşik*, 1984'te *Ey Benim Güzel Sevdalım*, 1992'de *Bu Sevda Böyle Gider*, 1993'te *Arınmalar* ve 1996'da *Akşam Türküleri* adlı şiir kitapları izliyor.

Doktora tezini 1972 yılında *Descartes* adıyla, yine 1980'de doçentlik tezini *Descartes Felsefesi'ne Giriş* adıyla bir inceleme olarak yayınlıyor. 1984'te yayınlanan diğer incelemeler ise *Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları* ile *Niçin Yapısalcılık Değil*, 1985'te *Niçin Varoluşçuluk Değil*, 1986'da *Gerçekçi Düşüncenin Gelişimi*, 1987'de *Estetik*, 1992'de *Düşünce Tarihi*'dir. Bu arada birçok kitap çeviriyor. A Kadir'le *Vietnam Şiiri* (1973), *Filistin Şiiri* (1974), *Portekiz Sömürgeleri Şiiri* (1975) adlı antolojileri hazırlıyor. 1975'te ilk romanı *Yarına Başlamak*. 1980'de *Gece Gelen Eski Dost*, 1983'te *Kıyılar Durunca* yayınlanıyor. Yine 1978'de yayınlanan *Nazım Hikmet Şiiri* ile 1979'da TDK Eleştiri Ödülü kazanıyor. Öykü kitapları 1981'de *Denizli Pencere*, 1985'te *Neden Bazı Akşamlar*, 1996'da *Aşkolsun Kırlangıçlar*, denemeleri 1991'de *Sevmek Ne Güzel Şeydir*, 1992'de *Gerçekçi Sanat Gerçekçi Düşünce*, felsefe yazıları ise 1976'da *Aristoteles Felsefesi*, 1994'te Felsefe Sözlüğü, 1995'te *Felsefe Bir Sevinçtir*, 1997'de *Özgür Prometheus*'dur. Çevirileri *Tek Boyutlu İnsan, Sosyoloji Tarihi, Diyalektik, Aşk, Sisler Rıhtımı, Acı, Diyalektik Araştırmalar, İnsan Bilimleri ve Felsefe, Keşişin köpeği, Kant Felsefesine Giriş, Seçmeler* ve *Eski Çağ Maddecileri*'dir. Bunların dışında özellile her ay İnsancıl'da son derece ilgi çekici yazıları yayınlanır.

Ben bu görevi üstlendikten sonra ilk önce ciddi bir heyecan yaşadım. Afşar Timuçin engin bir deniz. Gerçi bu denizde zorlanacağımı, ama boğulmayacağımı biliyordum. Buna rağmen önce çok heyecanlandım. Üstelik ertesi gün *Böyle Söylenmeli Bizim Türkümüz*'ü elime alıp da şiirlere neredeyse hiçbir anlam veremeyince 'tamam' dedim 'şimdi bittik!' Daha sonra ilk şoku atlatıp şöyle bir düşündüm. Ben bu işin altından nasıl kalkarım? Bu arada elime geçen ilk öykü kitabı *Aşkolsun Kırlangıçlar*'ı okumaya koyuldum. Son derece güzel akıcı bir dille yazılmış, neşeli, düşündürücü sade öykülerdi bunlar. Sonra aynı hızla *Gece Gelen Eski Dost* ile *Yarına Başlamak*'ı bitirdiğimde kendime gelmiştim. Bu arada Afşar Timuçin'in İnsancıl dergilerindeki yazılarından onun düşüncelerini öğreniyordum. Yani harika bir yolculuğa çıkmıştım. Evet aslında bu çalışma benim için zorlu olduğu kadar ilginç ve eğlenceli de bir yolculuk oldu. Çünkü ilk defa bir düşünürü (yazarı) eserleriyle ve düşünceleriyle bütün olarak okuyor ve notlar alıyordum. Yani yavaş yavaş onu tanıyordum. İlk 10 günün sonunda *Savaşçı Türküleri*'ni üçüncü ya da dördüncü kez okumaya başladığımda bazı şiirlerin anlam bulduğunu ve kafamda şekillendiğini gördüm. Bu öyle çok hoşuma gitti ki, umutlandım ve çalışmaya devam ettim. Ancak nasıl ki ilk gidilen kentte her şeyi görmek olanaksızsa, bu tanışma için de aynı şeyler geçerliydi. Okudukça aldığım tat ve dikkatimi

çeken ayrıntılar artıyordu, ama neredeyse 40 yılını felsefe ve sanata vermiş, onca eser yaratmış ve bu süreyi son derece dolu geçirmiş birini benim yorumlamam olası değil, sadece bu yolculuktan bana kalan tatları sizlerle paylaşacağım. Eksiklerim ve yanlışlarım pek çok olacak, hem bunun için özür diliyor ve katkılarınızı bekliyorum, hem de sabrınıza sığınıyorum.

Bu arada bu yazıları yazarken, İnsancıl'ın 87 sayısını okumaya başladım. A. Timuçin'in sanatsal emeğinin 40. yılı dolayısıyla düzenlenen panelden alınan konuşmalar vardı. Tevfik Taş'ın sözü hoşuma gittiği için sizinle paylaşacağım. "Afşar Timuçin'in, bu kadar yıllık birikimi, sanatı ve eseri üzerinde konuşmayı kabul etmek en iyimser söyleyişle, *yanlış yapma cesareti* olarak nitelendirilebilir."

Bu çalışmada büyük oranda A. Timuçin'in İnsancıl dergisindeki yazılarından ve deneme-felsefe kitaplarından yararlanarak size onu kendi ağzından anlatmaya çalışacağım. Bu arada onun insana, dünyaya, felsefeye ve şiire bakışını birlikte yakalamaya çalışacağız.

Sanırım ilk olarak bugünkü dünya düzenine bakışını görerek işe başlamalıyız. Çünkü bence bir insanın, bir sanatçının tüm yaşamını ve yapıtlarını belirleyen bu çizgidir. "Bugünkü dünya düzenine baktığımızda sermayeci düzen bunalıma girdi. Bunalım daha çok gelişmiş ülkelerde yaşanmaktadır. Bunalımın en büyük belirtisini kültür düzeyindeki kısırlık veriyor. Ancak daha somut düşünürsek, bunalımın başlıca nedeni bireyi özgür olmaktan ya da birey olmaktan çıkaran koşullardır. Burjuva güç oluşturmak istiyor, baskı gücü oluşturmak istiyor. Örneğin şair olmak onun gözünde son derece gülünç bir iştir, ama çok ünlü bir şairle birlikte görünmeye oldukça önem verir. Burjuvanın tanımını en güzel L. P. Fargue yapmış: 'Kendi güvenliği için kendinden, kavgadan ve aşktan vazgeçen insana burjuva diyorum.'demiş. Marx ise yabancılaşmayı tanımlamış. Marx'da yabancılaşma bireyin üretim ilişkileri içinde ürettiği şeye ters düşmesine, giderek kendini şeylerin kölesi durumuna düşmüş duymasına dayanır. Yabancılaşma filozofa göre özel mülkiyetin varlığından gelir. Sermayeci dönemde en büyük kazançlar yüce değerler adına kurulmuş gibi gösterilen tezgahlarda sağlanmıştır. Oysa kurulu düzen açısından tek yüce değer vardır, o da paradır. Bugünün insanı gündelik bilinçle yaşıyor, bu yaşayışla da öbür türlere iyiden iyiye yaklaşıyor. Auguste Comte'un özlediği ve öngördüğü o yeni özverili insanı, kendini insanlığa adamış insanı, kendini başkalarına adayarak mutlu olan, ancak öyle mutlu olabilen insanı oluşturmak gerekiyor. Sanatsız, bilimsiz, felsefesiz kalmış bir dünyada insanı yeniden egemen kılmak gerekiyor. Bu kolay kolay kandırılamayan insanı, bu bencilliklerden tiksinen insanı, dünyada yalnızca bir kişilik yeri olduğuna inanan insanı, bu dünyayı merak eden insanı, bu kendine ve başkalarına saygılı çalışkan insanı önce kendimizde yaratacağız" (1)

Elbette insana bakışı da son derece önemli. Pek çok yazıda ayrıntılı olarak tarif eder bunu. Okuduklarım yüreğimi ısıttı. Eminim okudukça size de öyle olacaktır. "Benim için büyük insan gerçek anlamda insan olan insandır. Kimseyle yarışmayan insandır, kimsenin hakkını yemeyen insandır, kimseyi küçük görmeyen insandır." (2) Kendine kartvizit bastırıp şunları yazmayı planlıyor:

"Günler geçip gidiyor ne geçiyor eline
Sahip oldun ne oldu beline ve diline
Yavaş yavaş giderken ölümün sahiline
Şapa oturdun Afşar bak da ağla haline" (2)

Afşar Timuçin insanda iki tür benlik olduğunu söylüyor. "İlki toplumsal ben, sürü beni, başkalarına göre ben, özgün olma şansı olmayan ben'dir ve burada alışkı ve görenekler yer alır. Diğeri ise bireysel ben, özel ben, başkaldıran ben'dir ve temelinde arayış vardır. Toplumsal bilinç gerçekte boş bilinçtir. Otomobil tutkusu, adam öldürme tutkusu, futbol tutkusu, yalan yanlış tarikatlar biçiminde bir toplulukta erime tutkusu, markalı giyim tutkusu, aralıksız televizyon izleme tutkusu, evrensel boş bilincin çeşitli yansılarını ortaya koyar." (3)

Buradan sanatçıya bakışına geçelim. A. Timuçin diyor ki:

"Sanatçı için en büyük yükümlülük insanların bilinçlenmesine katkıda bulunma yükümlülüğüdür. Sanatçı bu anlamda görevlidir. Hiçbir sanatçı şu ya da bu nedenle, şu ya da bu gerekçeyle bu yükümlülüğünü görmezden gelemez. Herhangi bir kişide, herhangi olumsuz bir insanlık durumu olan bilinçsizlik-sorumsuzluk sanatçıda suç değilse bile ayıptır." (4) "Sanatçı belki de mutluluk denilen o kaygan ve giz dolu duygudan en az pay alan kişidir. Mutluluk ulaşmışlıkta belirginleşir. Bir şeyi elden kaçırmaya başladığımızda kendimizi mutsuz duyarız. Sanatçı bir ya da birkaç amacı gerçekleştirmekle mutluluğa erecek insan değildir. O sürekli arayıcıdır. Mutlu bir sanatçı tükenmiş bir insandan başka bir insan değildir." "Mutluluk durallıktır, başeğiştir, benimseyiştir, yitirme korkusudur, yetinmedir, süreğenliğin savunucusudur."

"Sanatçı insanı insana gösteren, yaşamı açıklayan kişidir. Ayrıcalılık ya da en azından ayrılık onun üstünlüklerinden çok bizim ona verdiğimiz değerle belirgindir. Ancak ona uladığımız değer onu bizden ayrı kılmamalıdır. Ayrılık uzaklığı getirir. Oysa o insana yakın olduğu ölçüde İnsanı tanıma ve açıkla-

ma gücünü kazanabilir. İnsanı aşmış, insanın üstüne çıkmış bir sanatçı bir hiçten başka bir şey olamaz." "Sanatçı bütün insanlar arasında apayrı bir gözle bakmayı bilendir." "Sanatçı hem Sisyphos gibidir, taşı iter, doruğa geldiğinde bir şeylerin eksik olduğunu görür, taşı elinden kaçırır, yeniden itmeye başlar. Hem de Prometheus gibidir, insana yakındır, çaldığı ateş doğrudan bilinci temsil eder. Çünkü o bu durumda Zeus'la bile takışmayı göze almıştır. O özgür ve yalnızdır. Prometheus direnmekle ya da katlanmakla etkindir, tutarlı ve sabırlıdır. Etkinliği belli bir katlanışta gerçekleştiren direngen ahlaka sahiptir." **"En yetkin yapıt bile bizi doruğa götürmez ya da bize doruğu duyurmaz. Sanatçı yapıtına imza attığı ya da son noktayı koyduğu yerde bir yarı yolda kalmışlık duygusu yaşayacaktır." (5)

Peki ya sanatın yararı nedir? Sanat kimin içindir? Sarper Özsan müzik tarihi dersinde Barok dönemde sanatın tanrısallık içerdiğini, tanrı için yapıldığını, ancak giderek sanatın göklerden yere indirildiğini, böylece Klasik ve Romantik döneme geçildiğini anlatırken bu dönemde "sanat sanat içindir"i oldukça ilerici, hatta devrimci bulduğunu söylemişti. Ama kesin olan şu ki artık sanat insan için olmalı. "Sanat sanat içindir sözü şu anlama gelir: Sanatın belli bir amacı yoktur, belli bir yararı da yoktur, sanat vakit geçirmek içindir, oyalanmak içindir, eğlence yerine geçer. Oysa sanatın insan için olduğunu söylemek onun doğrudan doğruya yarar gözetir bir araştırma alanı olmadığını belirtmektedir. Onun doğrudan doğruya yarar gözetir olmaması onun yararsız olduğu anlamına gelmez. O yararlıdır, insanı insana göstermek adına yararlıdır. Şiiriniz gerçek anlamda şiirse insanlara ahlaki bir yetkinlik kazandırmakta ya da daha başka yetkinliğe ulaşmakta yararı olabilir. İnsan zorunlu olarak yan tutan bir varlıktır, çünkü seçen bir varlıktır. Önemli olan yantutmamak değil geniş açıdan bakabilmektir. Sanat anlar, yorumlar getirir ama düşmanlıklar yaratmaz ya da düşmanlıkları körüklemez.

Her insan gibi, her kişilikli insan gibi her yapıtın da bir felsefesi olması gerekir. Bu durumda her gerçek sanat yapıtının da felsefi bir derinlik taşımakta olduğunu görürüz, yapıta alıcı gözle bakmayı biliyorsak. Düşünmeyi bilenlerin, görmeyi bilenlerin işidir sanat.

Abbé Trublet şöyle diyor: Çok düşünen ve düşündüren yazar çoğunluğun yazarı olamayacaktır. Çoğunluk onun düzeyine çıkamaz, o da küçüle küçüle çoğunluğun düzeyine inemez. Yaşamı gerçek bir tüketim alanı olarak gören ve yaşayan insanların, kendi dar kafalarına uyarak sanatla sözde ince ince dalga geçen insanların sanatla bir alışverişleri olamaz. Para kazanmaktan başka düşüncesi olmayan zavallılar sanatı ne yapsınlar? İnsan bu duruma gerçek değerleri uydurma değerlerden ayırmamakla düşüyor. İnsan değer kavrayışına göre toplumda kendine göre tutumlar alıyor, kendine uygun yerler ediniyor. Para sizin için değerse sanat sizin için ancak bir yan değer olabilir." (6)

Sanırım artık "güzel" hakkında birkaç sözden sonra şiire geçeceğiz. "Güzel varolan, gerçekleşmiş olan, orada, karşımızda, elimizin altında olan şeydir. Sanatçının çabası sonucunda ortaya çıkan bir gerçekliktir o. Ancak sanatçı kendi kurallarına da yan bakan kişidir. Yaratma özen ister. Gözümüzün önünde durup duruyor olsa da göremediğimiz, gözden kaçırdığımız bir şeyi gösterir sanatçı bize. Güzel sanatçının yaratıcı gücüyle yapıtta gerçekleşir ama onu canlandıran, anlamlandıran, onu derinliğiyle kavrayan benim bakışımdır ya da daha doğrusu bilinç koşullarımdır, güzel insanla vardır. Doğadaki güzellikler bile. Önemli olan insanla ilgili güzelliktir. Her gördüğünü doğru görebilmek, güzelin koşulları içinde görebilmek. Yaşamı sanatçı gözüyle görebilmek ya da yaşamı sanatçı duyarlılığıyla algılamak diyebiliriz buna. Sanat izleyicisi ise etkin bir algılamayla ancak yapıttaki simgelerin gizlerini çözebilir, anlamlarını okuyabilir. "Simge etkin olabilmek için bizim katılımımızı gerektirir" der André Maurois. Biz bilincimizin koşullarını işe koşmadan gerçek anlamda izlemeyi gerçekleştiremeyiz. (7)

Şiir hakkında da ilk olarak yine sözü Afşar Timuçin'e vermek istiyorum: "İki tür yaşam biçimi vardır. Onaylamak ya da kavga etmek. Kaçmak kolay ve ucuzdur ama *kişiye* yararlıdır, üstüne gitmek güçtür ve pahalıdır ama *insana, insanlığa* yararlıdır. Kurulu düzen iyidir, hoştur, gelgelelim dondurucudur, tartışmayı sevmez, olasılıklardan çekinir. Tartışmayan bir şiir, çekinen bir şiir yalnızca insanın iç dünyasından izlenimler sunmak durumunda kalır. Bu durumda şiir eksiklidir, insanı derinden kavrayacak bir nesnelliğe ulaşamaz. (8)

"Ben bir şiir tutkunuyum. Şiire büyük saygım var. Bir yerde güzel bir şiir buldum mu, kimin olursa olsun (düşmanımın olsun isterse) hemen üstüne atılıveririm. Ancak şiir çoktandır kötü yola girdi. Bugün sanatın her alanında düzayak buluşlar geçerlidir. Kaldı ki "buluş", sanatı sanat yapmaya yetmez, bazen gülünç yapmaya yetse de. Şiir yazabilmek için *insanın* ne olup ne olmadığını bilmek gerekir önce. Şiirlerin altında sessizce kendini duyuran bir gerçek var, o da yaşam eksikliği. Bu şiirlerde yaşam yoktur, yaşam belirtisi yoktur. Gerçek sanatçı yapıtına tüm ruhunu koyar, bütün duygu ve düşünce dünyasını katar. Şair dediğin bir küçük şi-

ir üstünde bazen üç yıl çalışır. Esinle ortaya çıkan taslağı yapıtın kendisi saymak bir sanatçı için bilinç eksikliği sorunudur."(9)

Gün Gelir

Açtığın zaman yarayı/Üstüne kül dök kan dursun/ İnsan bu yükü/ Taşıyamaz sonuna kadar/ Gün gelir unutursun/ Bırak olduğu yerde dursun/ Resimler konsol ve radyo/ Onlara baktığında/ Bir değişmezde belki bir düşü/ Gerçekleştirmiş olursun/ Kitaplarım sende kalsın okursun/ Gece vakti uykun kaçarsa/ Sendeki şiirlerimi atma/ Belki onlarda bizi bize gösterecek/ Bazı doğrular bulursun.

"Şiirde bir fikrin, bir temelin açılımı söz konusudur. Yaşanan'ın yaşantı'ya dönüşmesi gerekir, yaşadığınızla aranızda belli bir uzaklık gerekir. Bir şeyin kendisi üzerine değil de izlenimi üzerine, sizde bıraktığı iz üzerine çalışırsınız şiirde. Bir şiirde bir olay değil, bin bir olay, bin bir sezgi iç içe geçmiştir. Bazen bir şeyi kendisiyle hiç ilgisi olmayan bir şeyle anlatırsınız, örneğin bir özlemi bir rüzgarla. Bunu yapabilene şair, daha geniş anlamda sanatçı derler. Bu noktada sanatın felsefesi başlar. Sorun bir şeyi en iyi anlatmanın yolunu bulmaktır. Eğer eksikliyseniz söz oyunlarını, ses oyunlarını, biçim ve renk oyunlarını sanat diye yutturmak durumunda kalırsınız. Şiir çabası her şeyden önce bir anlama çabasıdır. Şairlerle şiir yazıcılarını birbirine karıştırmamak gerekir. Şair olmak hem kuralları olmaktır hem de bu kurallarla yıkışmaktır. Bir kuralın olacak ki ona karşı çıkabilesin. Amaç insanı insana göstermektir. Sonu felsefeye çıkmayan hiçbir gerçek insan etkinliği yoktur. İnsanla ilgili sorunlarınız varsa felsefe bir zorunluluk olur. Benim felsefem ise kuşlar gibi değil insan gibi uçmak isteyen, insan gibi özgür olmak isteyen birinin felsefesidir. Felsefemiz şiirimizde yazılıdır. Her şeyi hoş gören yalnız ihaneti hoş görmeyen, kıskanç ve cimri olmayan birinin şiiridir bu. (İhanet arkadan vurmak, yarı yolda bırakmak, kullanmak, kendini bir şey sanıp başkasını eşek yerine koymaktır. En büyük ayıptır.)" (10)

Buraya kadar her şey tamam da şiirde simge şart mı? Şiirleri ilk okuduğumda neredeyse hiçbir şey anlamadım. Biraz daha anlaşılır olsa fena mı olurdu? Afşar Timuçin'in yanıtı hazırdı: "Sanat besinini özgürlükten alır. Ancak, simge gerçek sanatın dilidir. Çağımızın şiiri simgeseldir. Her yapıt birçok simgeyi içerir, derinliğine ve genişliğine göre. Sanat yapmak soyutlamalar yapmaktır. Soyutlamalar yaparken sanatçı simgeler oluşturur. (Bizde şiir düz anlatımdan simgesel anlatıma çok zor geçti, tam da geçemedi.) Simgenin amacı anlatımı kolaylaştırmak değil, yoğunlaştırmaktır. *Dünyada kolay elde edilebilen hiçbir gerçek değer yoktur,* çiğnenmiş lokma arayanların sanattan uzak durmaları iyi olur. Bir şairin tadını alabilmek için ona göre geliştirilmiş, ona göre düzenlenmiş bir bilinç gerekecektir. Bugün artık gündelik bilinçle sanat yapılamaz, evrensel bilince ulaşmış olmak gerekir. Yapıtlarından kolay kolay hoşnut olmamak gibi bir alışkanlık gerekir. Evet, sanat yapıtı çeşitli gelişim evreleri boyunca gerçekleşir. Şair şiirini yazarken anlamlar ortaya koyar. Anlam tek başına gelmez, simgelere dönüşmüş olarak gelir. Simge bir imgedir, ama özel olarak oluşturulmuş bir imgedir. Sanattaki simge bir defalığına oluşturulmuş imgedir ve çoklukla algısal değil *kurgusaldır.* Simge imgelemin ürünüdür, daha geniş çerçevede bilincin ürünüdür." (11)

"Fikrin dolaysız anlatımı daha çok onun bilimsel ya da felsefi anlatımıdır. Fikrin dolaylı anlatımı ise simgeyle kurulur. Simge özel bir biçime götürülmüş bir imgedir. Düşünülmüş bir imgedir." (4) Bunların doğruluğunu bu çalışma süreci içinde ben de gördüm. Onu okudukça, tanıdıkça ve şiirleri tekrar tekrar elime aldıkça gitgide çözmeye, anlamaya başladım. Şöyle düşündüm: Nasıl ki bir müzik parçasını ilk dinlediğimizde sadece genel olarak bir şeyler duymuş oluruz, ama dinledikçe melodiler yerleşir, giderek daha çok tat alır, ayrıntıları fark etmeye başlarız. İşte A. Timuçin'in şiirleri de böyle. Her biri bir başka güzel. Hem de heyecan verici. Çünkü bir sonraki okuyuşumda kim bilir neler yakalayacağım.

A. Timuçin ve felsefe hakkında bir şey söylemek ne işe yarar bilemiyorum. Onun tüm dünyası felsefe. Sadece Düşünce Tarihi'ne göz atmak yeterli. O bir düşünür. C. Gündoğdu'nun dediği gibi "lüks salonların değil sokakların düşünürü" Afşar Timuçin de felsefeye bakışını ne güzel dile getirmiş:

"Felsefe anlaşılır olduğu ölçüde felsefedir. Anlaşılmayan felsefe giyilemeyen ayakkabi gibidir." (12) "Felsefeye cümle kapısından şöyle bir girin, onun gerçekte bir çilecilikten çok sevinç olduğunu göreceksiniz. Evet bilinçle yapılan felsefe bir sevinçtir." (12)

"Evet felsefe yapmak bir sevinçtir, yoksa her felsefe yapma girişimi bir büyük filozof olma sonucunu getirmeyecektir. Felsefe yapmak insanı daha iyi tanımak için ortaya konmuş bir girişimdir. Felsefe öğrenmek değil yapmak önemlidir. Felsefe öğrenilmez, yapılır. Felsefe yapabilmek için düşünmek sorumluluğunu göze alabilmek gerekir." (12)

"Montaigne: 'Zamanımda üniversite rektörlerinden daha bilge ve daha mutlu yüzlerce zanaatçı, yüzlerce çiftçi gördüm.' Demek ki bilge olabilmek, dünyaya yerleşebilmek, gerçek anlamda bir dünya yerlisi olabilmek için bir takım kabuk üstünlükler el-

de etmek yeterli olmuyor. Önemli olan büyük bilinçler yaratmak değil, küçük çaplı da olsa tutarlı bilinçler yaratmaktır." (12)

"İyi Bir Felsefe Öğrenmenin Ön Koşulları

"İnsan eğitebilen tek varlıktır ya da hayvan türüdür. Daha doğrusu kendini eğitebilen varlıktır. Eğitimin şu ince noktası her zaman gözümüzden kaçıyor: gerçekte kimseyi eğitemeyiz, ancak birilerinin kendilerini eğitmesine yardımcı olabiliriz. Bu çerçevede felsefe eğitimini de kişiye felsefi bilgiler vermek yerine kişiyi felsefi bilgiler edinme çabasında yalnız bırakmamak olarak düşünebiliriz. Felsefe eğiticisine burada çok büyük bir iş düşmektedir: bozulmuş ya da yabancılaşmış bilinci boş katışıklarından arındırmak." (5)

"*"Felsefe sözlüğü* 25 yıllık bir emeğin ürünüdür. Kavramları daha çok açan, özellikle kavramların tarihsel gelişimini gösteren bir sözlük. Felsefenin temel amacı, temel anlamı insanı tartışmaktır. *İnsan nedir sorusunu sorduğumuz noktada felsefe başlar.* Ama insanlar genellikle bu soruyu sormuyorlar. Yaşamın temel sorunlarını tartışmak istemiyorlar. Felsefe yaşamın anlamıdır. *Felsefe sözlüğü üzerine Cemile Çakır'la söyleşi, Özgür Ülke, 25.01.1995"*

Şimdi felsefe ve edebiyatın birlikteliği üzerine görüşlerini görelim.

Voltaire: "Tüm sanatlar kardeştir, her sanat öbür sanatları aydınlatır." (13)

"Yaşam iyice karmaşıklaştığı zaman insan gerçek anlamda düşünmeye başlar, bu düşünce onu felsefenin alanına, yani köklü düşüncenin alanına götürür. Gündelik düşüncenin pencereleri dardır, onlardan bütün bir insanı göremezsiniz. Felsefenin pencerelerinden bütün bir insan, bütün bir insanlık görünür. Bilinçsiz sanatçı, bir başka deyişle ne yaptığını bilmeyen sanatçı her zaman bir denk getirme telaşı içindedir. O şiir yazmaya çalışır, roman yazmaya çalışır ve yazar. Kendisin neden böyle bir işe kalkıştığını sorduğunuzda belki de öfkelenecektir. Gerçek sanatçı bir insan araştırmacısı olduğunu bilir, bunun yoğun bilincine ulaşmıştır, bu yüzden bir araştırmacı titizliğiyle ve duyarlılığıyla insana yönelir. Onun amacı şiir yazmak ya da roman yazmak değildir, insanı şiirle ya da romanla ele geçirmektir. Sanatçı açıkça felsefe yapmaz ya da açıkça felsefe yapan bir yapıta sanat yapıtı demek güçtür." (14) "Bir sanat yapıtı felsefesini olduğu gibi sunmaz ama derinden derine duyurur." (5) "Edebiyatta duygu-düşünce bütünlüğü birinci koşul olarak karşımıza çıkar. Derinliksiz sanat ya da felsefeden yoksun sanat, kendi felsefesini yani kendi bakış biçimini oluşturamamış sanat, yalınkat sanattır. Derinliksiz sanat evrensele ulaşamamış sanattır, evrenselde insanı bulup çıkarmaya, insan sorunlarını evrensel boyutlarda irdelemeye yatkın olmayan sanattır. Buna karşılık her gerçek sanat yapıtı, bir küçükevren olarak etiyle kemiğiyle bütün bir insan dünyasını duygusal ve düşünsel derinlikte kavrayacaktır." (14)

"İnsanın olduğu her yerde felsefe vardır. Felsefe öbür kültür alanlarına kendilerini bir bütün olarak temelden tartışma olanağı sağlar. Bu yüzden felsefe sanatın zorunlu bir ögesidir. Gerçekte kültürün hiçbir alanı yoktur ki öbüründen bır şey almasın. Bu alanlardan birine sıkışıp kalmak verimsizliği, açmazlara düşmeyi, tutarsızlıklara uğramayı göze almaktır. Gerçekte tüm kültür alanları, amaçları ortak olan alanlardır: insanı araştırırlar, insanın ne olup ne olmadığını ortaya koymaya çalışırlar. Her düzeyli insanın olduğu gibi sanatçının da düşüncelerini felsefi bir temele dayamak gibi bir zorunluluğu vardır." (5)

"Felsefenin en büyük zaafı ise kötü ve kaba saba anlatım olanaklarıyla derinlikli fikir üretme özelliğidir. Ancak, insandan korkmayan felsefe önünde sonunda oluşacak, böyle bir felsefenin oluşması için elimizden geleni yapmalıyız." (14)

Son olarak da Cengiz Gündoğdu'nun Damar dergisinde yayınlanan Afşar Timuçin'le ilgili yazısından şiirindeki çocuk simgesi üzerine bir şeyler söylemek istiyorum.

"*A. Timuçin şiirinde çocuk simgesi.* Kapitalizm her türlü yabancılaşmaya alıştırdı kişiyi. Bu alışkanlığa da hayat dedi. Kapitalizmin insanı metalaştırmasına alışmayan... insani hayat kurma mücadelesi veren çocuk bir trajediyi yaşar. Kapitalizm her türlü insansızlığa alıştırdı kişiyi. Bu alışkanlık özgürsüzlüğün başladığı yerdir. Ama tüketim, bir özgürlük yanılsaması oluşturdu. İnsani özgürlüğün yerle bir edildiği kapitalizm de, tüketilecek nesnenin seçimi, özgürlükle özdeşleştirildi. Şiir A. Timuçin'dir. Çünkü "Bütün yol kavşaklarında dönemeçlerde" bir namlu gibi dosdoğru çizmiştir kendini. Sahte hayatı kurşun yağmuruna tutan dosdoğru bir namludur çocuk. Yaşamak budur. *"Yaşamak alışmalardan sonra / Alıştığı her şeyle savaşmaktır"* (Yaşamak / Böyle Söylenmeli Bizim Türkümüz) Özgürleşme mücadelesinde hiç teslim olmaz çocuk. Çağlar kadar eski bir kavgadır o. Tertemizdir. Yüzyıllardır, bin yıllardır dağlardadır. *"Ben bir kardeşliğim aranızda/ Sizinle dünden gelip yarına gidiyorum/ Ben bir sevgiliyim gönlünüzde/ Kılıcımla kanları siliyorum"* (Bir Çocuğun Düşü / Böyle Söylenmeli Bizim Türkümüz) Meta değerlerine karşıdır çocuk. Çocuğun bakışının hiçbir cüzdanda karşılığı yoktur. İnsani değerleri satanlara "Utansın kö-

pekler" der. Çocuğun elinde bir gül dalı vardır. Elinde gül dalıyla dünyaya bakar çocuk. Sevince inanmayanlar... yaşamı paylaşmayanlar... ekmeği ortadan ikiye bölemeyenler... aşktan dönenler, savaştan kaçanlar... kapılarına nöbetçi dikenler... köpeklerin sofrasında beslenenler... inançlarını satanlar cehenneme çevirmiştir dünyayı. Çocuk elinde gül dalı mücadeleye girişir. Mücadele süresinde gül dalı hançer olur. Çocuk şöyle der, *"Gül dalıydı hançere dönüştü birden baba/ Soframızdan aşımızı çalanı/ Çekip bu güzel hançerle vursam mı"* (Hançerli Türkü / Savaşçının Türküsü)

Hançerli Türkü'de güzel, şiir boyunca başkalaşıma uğrar. Gül dalı güzeldir... çocuk güzel bir dünya için mücadele eder... hançer güzeldir... güzel bir dünya için mücadele güzeldir. Bu... tek bir şiirde simgenin başkalaşıma uğraya uğraya çok anlamlı kılınması A. Timuçin şiirinin önemli özelliklerinden biri. Şiir bu başkalaşım sürecinde insan hayatını boydan boya kaplar. Şiir topraklardan, ateşlerden, rüzgarlardan, denizlerden, dağlardan çıkar, insana gider. Afşar Timuçin büyük kavgaların, büyük aşkların... kayalarda parıldayan emeğin şairidir." (15)

KİTAPLAR

Kar suyu güneş vurdu mu
döner yağmur suyuna

Denizlere Susayan

Gür denizler açardı sisli sabahlar içinde/ Kıyı başlangıcında daha da çiçeklenen/ Bakışın karakışa çevrilmiş bir ilkyazdı/ Bütün gelmeyişlere direnip beklenilen/ Denizin ortasına ölüm gibi saplanan/ Yokluğunun adası batınca boğulurdum/ Derinlerde kesiksiz karanlığa uzanan/ Biriydim ben-kalsam da gitsem de yorulurdum./ Yormazdı beni saçın kesin dalgalarında/ Uykuda raslanmayna düşlerden öte bir su/ Akınca bakışının kırık kuytularında/ Kocaman okyanuslar bir küçük göl olurdu/ Gür denizler açardı karaların bitiminde/ Birdenbire bir güneş gibi beklenmeden gel/ Ağaç böyle yeşerdi böyle koyuldu yağmur/ Sabah böyle başladı ondan bu kadar güzel.

Yeni Gökler

Büyük kuşların uçmak zorunda olduğu gökleri/ Eski sürüngenler bir türlü anlamadılar/ Bir kanat vuruşuyla çekip gitmeleri/ Yol korkakları her zaman yadırgayacaklar/ Ve birden geriye dönüşün kırmızı gülleri/ Bizi en olur biçimde uzun uzun anlatmalıdırlar/ Giydiğimiz yamalı yorgunluk eskileri/ Unutulmuş olmaya artık katlanmalılar/ Eğer hiç sarsılmayacak bir yalnızlığımız varsa/ O bizi birbirimize doğru iten bir pazar/ Sevişmeler taş devrinden kalmaysa/ Utansın mı tarihten önceki zamanlar/ Büyük kaptaların geçmek zorunda olduğu denizleri/ Balinalar ve buz dağları korkutamayacak/ Korku bir yüz karası gibi sancılanacak/ Silip attığı için bütün değişmeleri

Destanlar

Bu kitapta Tahir ile Zühre/ Leyla ile Mecnun / Ferhat ile Şirin/ Arzu ile Kamber/ Güllü ile Hamza'nın aşkları anlatılıyor. Hikayelerin tümü şiirle anlatılmış. Bize tüm bu aşk hikayeleriyle, aşkın, kavganın, ölümsüzlüğü, kahramanların her türlü gündelik bilinçlere direnişi, amaçları için her acıyı ve ölümü göze alışları ve böylelikle ölümsüzleşmeleri anlatılıyor. Son derece önemli felsefi yüklemelerle donatılmış, insanı anlatan şiirler bunlar. Tahir ile Zühre bize insanı anlatarak başlar. Öyle çarpıcı ki söylenenler:

Tahir ile Zühre

"Ayrıdır dünyamızın zamanları/ Her zamanda gelir geçer bu yoldan/ İyi kötü her çeşit yolcu/ Bu her gün kendimizi daha anladığımız/ Denizinde tek damla olduğumuz/ Bu uzun yolculuğu/ Adam vardır çöllerden çöllere geçirir/ Adam vardır su başlarında gölgelerde/ Dağ doruklarında yüceltir dinlendirir/ Ona yeni sevinçler katar her adımda/ Adam vardır yoktan kurar güzeli/ Adam vardır güzeli yok eder/ Dostlar açık söyleyelim söyleyeceğimizi/ Adam vardır ardında is bırakır/ Adam vardır ardında iz bırakır/Birincilere söyleyecek sözümüz yok/ Varolsun ikinciler"

Uzak ülkelerden birinde bir padişahın çocuğu olmaz. Vezir'in de çocuğu olmamaktadır. Bir gün o yöreye gelen bir bilge hekim bunlara kendi hazırladığı yeşil bir sudan birer yudum içirir ve aylar sonra iki bebek dünyaya gelir. Tahir vezirin oğlu, Zühre padişahın kızı. Bunları birbirinden ayıramazlar ve en iyi bunlar öz kardeş olsunlar, birbirlerini öyle bilsinler denir. Tabii bu çocuklar büyüdükçe birbirlerine tutulur.

"İyi iyiye zorunludur kötü kötüye/ Güzel güzele zorunludur sevinçli sevinçliye/ Yüce olan yücelerde yüceleşmeyi arar/ Hiçbir şey hiçbir şeyin peşindedir/ Yok olan yok olanla çoğalır onurlanır/ Var olan var olanla/ Bir Tahir bir Zühre'ye/ Bir Zühre bir Tahir'e varolacak her zaman"

Ancak kardeş olduklarından bir türlü kavuşma şansları yoktur. Derken *(yine insanın tanımı):*

"Dünyada tam dört çeşit insan vardır/ birincisi kendi kendinin efendisi olmak ister/ İkincisi başkasının efendisi olmak ister/ Üçüncüsü kendi kendinin kölesi olmak ister/ Dördüncüsü başkasının kölesi olmak ister/ Kendi kendinin efendisi olan/ Başkasının efendisi olmak istemez/ Başkasının efendisi olmak isteyen/ Kendinin efendisi olmak istemez/

Kendi kendinin kölesi olanla/ Başkasının kölesi olan çok benzer birbirine/ Kendi kendinin kölesi olan neyse ne/ Başkasının kölesi olmak isteyen/ İnsanın da hayvanın da en kötüsüdür."

"İşte böyle bir köle/ Padişah'ın kölesi/ Tilkiden kurnazlığı çalmış/ Maymundan oyunculuğu aşırmış/ köpekten kuyruk sallamayı öğrenmiş/ Kediden yaltaklanmayı/ Yılandan soğukluğu çekip almış/ Kargadan leş yemeyi kaldırmış/ Sinekten pis olmayı/ İşte böyle bir köle"

Onlara kardeş olmadıklarını söylemiş. Söylemiş ama iyiliğinden değil, çünkü sonra Sultan'a koşup onların birbiriyle seviştiğini ispiyonlamış. Padişah da Zühre'yi saraya kapatıp, Tahir'i saraydan koymuş. Oysa ki:

"Sevgi denen şey sonsuzdur/ Ne zaman tanır kendine ne de yer/ Kendini hiçbir şeyde sınırlamaz/ Sevgi denen şey sevgisizden korkmaz/ Direnir/ Doğru sayar kendini tek yücelik bilmeyi."

İşte böylece onların sevgisi yüceldikçe yücelmiş, onlar ikiyken bir olmuş, kötüler bunu kabullenemese bile onlar da ölümsüzlükte birbirine kavuşmuş.

Leyla İle Mecnun

Leyla ile Kays daha çocukken birbirine tutulmuş. Bunu gören Leyla'nın annesi onu okuldan alıp eve kapamış. Sanmış ki sevgi böyle yok edilebilir. Leyla annesine demiş ki:

"Korkular gibi girme dinmeyen sevincime/ direnen inancıma karanlıklar giydirme/ Sevgi bir sonsuz denizdir yüreğimde/ Umudumu taşıyor sen taşımaz desen de"

Oysa annesi başka türlü düşünürmüş. Tüm yüreği sevgiden yoksun olanlar gibi:

"Sevgi hiç varılmamış bir masal ülkesidir/ Dünyada ilk günden beri geçit vermez kimseye/ Sevgi ormanlardan geçen yorgun uzun yollardır/ Kendini yok eder de vardırmaz hiç bir yere."

Kays çok üzülür, bakar ki çare yok, adına Mecnun der kendini çöllere vurur. Çöl umutsuzluk gibidir, ama aynı zamanda bekleyiştir, direniştir ve yalnızlıktır. Leyla Kays'ı bekler, ama Mecnun'u değil, o umutsuzluklara karşı direnir. Bir sabah bir kuş bunu Mecnun'a söyler. Babası Mecnun'u çölden şehre getirir. Hekime gösterir. Hekim ne derse onu kabul edecektir, baba yüreği dayanmaz bir türlü. Hekim "çöl nedir anlayan adamdır" ve şöyle der:

"Hekim dedi-ey sevginin yolcusu/ Ey durmadan denizi arayan su/ Sevmek tanrılaşmaktır doğru ama/ Seven yenilmez tanrılığa/ Yarattığıyla sönen tanrı olmaz/ Kendine yenilen tanrı yaşamaz/ Yaratarak tanrılaştıysa insan/ Yokluklarını her gün aşmasından/ sen şimdi bir sevginin kölesisin/ Yıkılmışlığısın yücelmişliğin/ Anlat bana sevgiye çölde ne var/ Söyle bana sevgi çölde ne yapar/ Sevmenin öbür adı çoğalmaktır/ Çölleşmek sevgisizlikte tek kalmaktır/ Sevmek sediğini yaratmaktır/ Sevmek sevdiğiyle yaratılmaktır/ Sevmek ölümsüzü duymaktır sonunda/ Yıkılmazı taşımaktır varlığında/ Sevmek bütün evrene karışmaktır/ Sevmenin bir adı da yaşamaktır"

"Ya sen varsın adısın ölümsüzün/ Ya sen yoksun yoklukta bir çölsün/ Ya denizsin durmayansın kendinde/ Ya da çölsün yolun yok enginlere"

Böylece Kays döner, Leyla ile konuşurlar. Kays bir ara der ki:

"Çölü değil hep seni bekledim ben/ Çölde bunca bekleyişim senle çekip gitmekti/ Çölden ötesi deniz ben iyi biliyorum/ Bütün deniz özleyenler ilkin çöllerden geçti."

Kays ile Leyla kavuşmuşken birbirine kıyamet kopar, Leyla'nın annesi bu sevginin nasıl ölmediğini bir türlü anlayamaz, neyse Leyla'yı evlendirmeye karar verirler. Leyla annesine der ki:

"Ben alınyazımı kendim yazmak isterim/ İstemediğim şey yazgım olamaz benim/ O bir suysa ben onu istemişsem/ Ancak onun sularıyla çoğalır denizlerim/ Göklerim artık onun mavisine boyansın/ Artık onun yeşiliyle yeşersin çiçeklerim/ Sevinçlere bir kanat vuruşla gideceksem/ Onun maviliklerinden geçebilmek isterim/ Ben alınyazımı kendim yazmak isterim/ İstemediğim şey yazgım olamaz benim.

(Ne güzel söyle Leyla insanın ancak kendi karşı yazgısını oluşturarak insan olabileceğini. "Yazgıyı yenmek kendini yaratmaktır. - Özgür Prometheus, İnsan ve Yazgı-)

Sonunda bir sabah "ilk ışıklar süzülürken yere" umutsuzluk bırakıldığı yerde bitti, Kays ile Leyla çok uzaklara gitti."

Ferhat ile Şirin

Ferhat bilindiği gibi Şirin'in babasından istediği köşkü mükemmel resimlerle süsleyen bir yaratıcı. Eğer yarattıklarını beğendiremezse boynu vurulacak. (Bu yaratanlar işçi sınıfının simgesi. Bu C. Gündoğdu'nun şiirde temalar dersinden sonra anlam buldu bende)

"Yaratanlar/ Bağışlayan önce bizi/ Her şeyi sizden aldı/ Hiçbir şey veremedik belki size/ Bizim yüzümüzden yalnızlığınız/ Yaratanlar/ Bizi hoş görmeyin ama/ Alın değiştirin bizi/ Taşları yontu yapmaya/ Değiştirin/ Sabah akşam değiştirin içimizi/ Yaratanlar/ Aydınlığa çıkaran eller kutsal ellerdir/ Siz baştanbaşa birer tanrısınız/ Duyurun her duymazlığa sesinizi.

Ferhat sürekli çiziyor, boyuyor ve bunların karşısında duygularını anlatıyor.

Yaratanlar/ Her umudu bir kesinlik bildiniz/ Sizden önce umut yoktu dünyamızda/ Dünyamıza umudu siz getirdiniz/ sonu hiç gelmeyecek bir şarkıda/ Siz işlediniz doğaya inancı/ Kendinizden kendinizi yaratmayı bildiniz/ Her şey bitmiş sanılan yerde bile/ Yeni yontular kurdunuz kayalarda/ Aşılmazlıklar gibi dikili dağlardan/ siz aşmayı bildiniz geçitleri/ Siz bize kendimizi gösterdiniz/ Siz bozdunuz doğada sessizliği/ Yerine sonsuzluğu getirdiniz.

Bir sabah Şirin Ferhat'ı izler, onunla konuşur. Ferhat Şirin'e vurulur. Şirin öyle güzeldir ki, artık Ferhat ya daha güzeli yaratacak ya da hiçbir şey yapamayacaktır. Ama "Ferhat her yaratan gibi, yaratmayı istemese de yaratacaktı" Şirin Ferhat'a, Ferhat da Şirin'e mektuplar yollamaya başlar, ama mektupları taşıyan iki yüzlü onları Padişah'a da okutur. Bu arada o ülkede halk kuralıktan kırılmakta, oysa dağın öbür yanında coşkun bir su akmaktadır. En sonunda Padişah dağı delip suyu getirene kızını vereceğini bildirir. Ferhat da bu işe kolları sıvar. Her vuruşta adam büyüklüğündeki kayaları koparır. Neyse dağ delinir, su şehre gelir. Ama Padişah sözünde durmaz, kızını bir dağ deliciye layık görmez. Üstelik Ferhat'ı zindana attırır. Ferhat ile Şirin'in mektuplaşmaları sürer.

Bir mektupta Şirin der ki:

*"Günler birer bekleyiştir geçilir/ İnancında getirilmez bir korkuyu/ Koca şehir sana çok görse de/ Aşılmaz dağlardan taşıdığın umudu/ Sana zaman bir şarkıdır söylenir/ Der ki çığlıklardan yorgunsan eğer/ Umut gemileri batmadan daha/ Kendini başka bir maviliğe ver/ Başka bir rüzgarda yürü tutkuyu/ bir gün sevince varmayı bırakma/ Tut ki boydanboya çöktü sevgiler/ Soracağın ne kaldı yalnızlığa/ ** Bilirsin ki dıştan yıkamazlarsa/ Gelir içten alırlar kaleleri/ Kavgada yere seremezler de/ Kavgasız bırakırlar önce seni/ Unutur musun bir gün/ Seni sessizce arkadan vuranı/ Yazık sana çok gördüler/ Kavgada vereceğin bir avuç kanı.*

(** Yaşamın her döneminde böyle değil mi? Sistemin üzerimize saldırısı)

Bunları gören Padişah kızını üç gün içinde evlendirmeye karar verir, Ferhat'ı da şehir dışına attırır. Şirin ona kendisini dağlarda beklemesini söyler. Gece bekçiden kendini kapıdan bırakmasını ister. Bekçi bırakır. Şirin Ferhat'a kavuşur. Yine Şirin:

"Ölümler kolay sandı bitişleri/ Bir kılıçta sonsuza yıkacaktı/ Biliyorum en güzel inancımla/ Ölüm kendine yok yere inandı/ Ölüm her günkü gücüne yanıldı/ O sandı ki dur dese duracaktık/ Ölüm belki de bizi çocuk sandı/ Onu görür görmez ağlayacaktık/ Ölümler kolay sandı sevinçleri/ Bire ona yüze bölerim sandı/ Biz bir olmuş iki ayrı inançtık/ Ölüm eksikliğinde kalakaldı.

**Yaratanlar/ Birer sonsuzluksunuz/ Olmazı yoksadınız bir evrende/ Ölüm alsa neyi alacak sizden/ Ölüm verse ne verecektir size/ Siz her açmaza birer umutsunuz/ Ölümünüzde suçumuz büyüktür/ Yaşarken acı çektiniz/ Ondan da biz suçluyuz/ Neyleyelim siz sonsuz büyüktünüz/ Biz pek ayak uyduramadık size/ Bizi size bırakmadı korkumuz/ Uyamadık büyüklüğünüze/ Siz birer tanrısınız.*

Onlar kaçarken büyük bir kalabalık peşlerindedir. Ferhat'la Şirin'i yakalarlar, ayıramayınca Ferhat'ı öldürürler. Ancak Şirin de onunla birlikte ölür.

"Şimdi yüzyılların basıp geçtiği bu uzak ülkede Ferhat ile Şirin her olmaza başkaldıran birer umut olarak masallarda, türkülerde, sevinçlerde, tutkularda, inançlarda yaşarlar. Kime sorsanız, Ferhat ile Şirin'in öldüğünü söyleyemez. Ölümün el uzatamadığı yerdedir onlar, onlar ölümsüzlüğün kendisidir. Yaşarken dirençtiler, yaşarlıkları bitince ölümsüz oldular. Ölüm bir yoketme tanrısı olmayı onlarla birlikte elden kaçırdı. Ferhat ile Şirin'den beri ölüm, yalnızca yaşamayanları alıp gidiyor. Bir direnci, bir güzelliği, bir inancı yaratmışlar için ölüm, o günden beri çaresiz bir gülünçlüktür."

Arzu ile Kamber

Kamber daha çocukken Horasan çarşısında babasını vururlar, annesini zaten bilmez. Sonra onu birinin yanına evlatlık verirler. Arzu ise o evin tek kızıdır. İkisi de birbirine tutulur. Arzu'nun anasıyla babası durumu sezer ve engel olmaya çalışırlar. Arzu der ki:

"Ben Kamber'i sevmekten öte sevdim/ Sevmekle bir kötülük etmedim ki"

Kamber der ki:

"Sevgi aklın yetmediği ülkedir/ Ben anlasam sana da anlatırdım/ Kendiliğinden doğdu/ Kendiliğinden ışıdı ufukta/ Ben hiçbir şey yapmadım"

Ana ve baba zamanla unuturlar diye umarlar.

"Zaman bir gül dalıdır/ Açılır her sabahta bir ilkyaza/ Her akşam kırmızıdır/ Zaman boş bir tarladır/ Tohumlanır tutkuya/ Sevgiye her sevinçte inançlanır/ Zaman boş bir kuyudur/ Sularla beyazlanır gecelerde/ Sevgiyle ışıklanır/ Zaman bir yalnızlıktır/ Seni sende tutarsan/ Zaman gür ormanlardır birdenbire/ Zaman bir çocuk yüzüdür/ Sevildikçe büyük güzelliğini/ Zaman bir gül dalıdır"

Zaman geçtikçe bu tutku büyür. Arzu da Kamber de dayanamaz. Bu arada babası Arzu'yu evlendirmeye karar vermiştir. Kamber evden atılır, yola koyulur.

"Yalnızlıktan kaçamadığın zaman/ Yalnızlığı en yakınına getir/ Dedikleri kadar korkunç değil akşam/ Hatta bazı akşamlar kadifedendir"

Kamber gide gide bir şehre varır, yaşlı bir adamla karşılaşır. Derdini anlatır. Adam der ki:

"Desene yiğidim yalnız kaldım/ tutunduğum dallar hep kırıldı desene/ Desene göklerde barınamayan kuştum/ Vurulmamak için kaçtım desene/ Ben de bu evde bu bahçede/ Umutsuzluk kadar yapayalnızım/ İstersen burada kal gitme/ Can yoldaşım olursun/ Gün gelir sevdiğine kavuşursun/ Ya da unutursun yavaş yavaş/ Ayrılığı kendine yıkım etme.

Arzu'yu görücüler beğenir, düğün dernek hazırlıkları başlar. Arzu anasına "Kamber gelmeden evlenmem. Kamber'siz düğün olmaz" der. Kamber Arzu'yu kaçırmak için haber yollar. Düğün gecesi haber getiren atlı Arzu'yu Kamber'e kavuşturur. Dörtnala doğuya giderler.

"Onlardan beri zaman bir bitmezliktir/ Onlar bize öğrettiler sonsuzlukları/ Dünyamızda yılgınlık onlardan beri yok/ Onlar yoketti bütün uzaklıkları/ İnancı bize onlar sevdirdi/ Direnişi onlar gösterdi bize/ Zaman silse bile uzun çağları/ direnen bir güzelliği silmez onlardan beri"

Güllü ile Hamza

Güllü Padişah'ın kızı, Hamza ise dağlara tutkun bir çoban. Bir gün hastalanan sütçünün yerine saraya süt götürüp de bahçede oyalanınca Güllü'yü görür ve ona tutulur. Ertesi gün bir yolunu bulup yine saraya gider ama Güllü yoktur. Meğer hastalıktan yataklara düşmüştür. Hamza sevdiği için bir ilaç hazırlayıp götürür. Güllü bunu içince iyileşir.

"İnançtır aşk/ Bir yücelikse bir olmak adına/ Dağ rüzgarına benzer/ Süzülür yamaçlardan/ Anlamaz dur demeyi/ Varmadan uzaklara/ Sonsuz yüceliktir aşk/ Korkuyu öğrenmedi/ Yalnızlıktan başladı/ Yürüdü umutlara/ Artık inanç oldu aşk/ Bir direnişse varolmak adına/ Sonsuz güzelliktir aşk/ Andırmaz şehirlerde yoklaşmayı/ Bir yokluktan bir yokluğa/ Bir yalnızlıktan bir yalnıza yol vermez/ Eksiksizdir olmaktır aşk"

Padişah bir gün bir yarış düzenler, birinci Güllü ile evlenecek, saraya damat olacaktır. İkinci yarıştan sonra üç kişi kalır. Hamza, Sultan'ın amcasının oğlu, bir şehzade. Üçüncü yarış ise yedi dağ aşıp sekizinciden bir testi mavi su getirmek. Altıncı gün amca oğlu gelir. Ama Hamza yok. Meğer şehzadeyi vurmuşlar. Hamza'yı da zincirlemişler. Yarış bitince bir atlı onu salıverir. Bu arada Güllü yine yatağa düşer. Hamza'yı buldururlar ilaç için. Hamza ilacı hazırlatır. Güllü iyileşir. Derken düğün eşiğinde yeniden hastalanır. Bu sefer ölmek üzeredir. Onu yine Hamza'nın ilacı kurtarır. Hamza der ki:

"Ne sen geç bu sevgiden ne ben geçeyim/ Sen onu benden uzakta bir bitmezlik gibi yaşa/ Ben senin sevginde eskiyeyim/ Yoksa benim boynumu vuracaklar/ Ölüm yaşamın en kolay yanı/ Biliyorum ölürsem adımdan geleceksin/ Işte buna katlanamıyor içim/ Bırakalım uzaktan uzağa olsun bu sevgi/ Yaşayarak utandırsın engelleri/ Saçmayı gülünç etsin yaşayarak/ Hemen ölüme sunmasın kendini"

Hamza bu sözlerle Güllü'yü ikna edemez. Güllü onu savaşa çağırır. Yüzelli yiğit toplanır. Güllü bu sefer yalancıktan yatağa düşünce hep birlikte saraya saldırırlar. Çok kan dökülür. Padişah yenilir. Hamza der ki kendine tahtı sunan Padişah'a:

"Sevmekle yönetmek ayrı şeyler/ Seven yönetmek bilmez/ Ben nereden Padişah olacağım/ İçim kır rüzgarıyla dolu/ Düşüncem en geniş denizlerde/ Duygularım kışa da yaza da ayrı tutkun/ Sen istersen bir garibin boynunu vurdurursun/ Ben onu yapamam ki/ Öldürmekse çarpışarak öldürürüm/ O da bir Padişah'a yakışmaz ki/ İyisi mi sen bir padişah bul kendine

Sonunda iki sevgili kavuşur, dağlara gider. Buna tüm doğa sevinir. Bu öykü de şöyle biter:

"Yüzyıllardan beri Güllü/ Uzak yaylalarda bir umuttur/ Her akşam süt sağar/ Hamza dağlarda dirençtir/ Güllü'yle unutur tekliğini/ Avuçları bulut ve toprak kokar/ Saray çoktan yıkıldı/ Şimdi yerinde birkaç yıkık duvar var/ Duvarda yaşayanlardan iz bile yok/ Padişah'ı bir akşam üstü sessizce gömdüler/ Tarihlerde daha başka bilgi yok/ Sultan'ın ne olduğunu bilmiyoruz/ Şimdi dağlarda Güllü/ Yaşlanır yün eğirir/ Yeni bir Güllü doğar/ Ocak başında yaşlı bir Hamza/ Padişah masalları anlatır/ Yeni bir Hamza doğar/ Yeni bir ilkyaz gelir/ Yeni bir sabah başlar"

Bu son söz bana sadece ve sadece yürek zenginliğinin ve insanca sevginin ulaşılması gereken erek olduğunu gösteriyor.

BÖYLE SÖYLENMELİ BİZİM TÜRKÜMÜZ

Bardaktan boşanırcasına
Bir yağmurdur bizim için yaşamak
(Savaşçının Duygusu)

"Değişim

İnanç beyler çarmıha gerilmeyi bilene

Çocuk ders çalışıyor görünüşte/ Sayfaları yavaş yavaş çeviriyor/ Çocuk deniz çalışıyor gerçekte/ Gözerini ufuklara dikiyor/ Durup durup adını anıyor/ Aşkın sözlüğünü ezberlemekte/ Bütün nöbetçilerle yarışıyor/ Gözleriyle gelişini beklemekte/ Biz şimdi aşk öğrenelim/ İnsan dersi sonra da öğreniyor/ Yüzyıllık kitaplarda bilgi kendi malımız/ Haritadan şehirler kaçmıyor ya/ Sevinmek yaşarlığa

dokunmaktır/ atlı gibi dört nala içimizden gidiyor/ Bazan her şey yanılmaksa bile/ sevişmek gene en az yanılmaktır"

Çocuk Masalı

Bir çocuk ılık bir yaz akşamı/ Bırakıp bütün oyuncaklarını/ Güneşin battığı yere gitti/ Bir daha gelmeyecek/ Çocuk güneşi yıllardır özledi/ Bıktı birdenbire akşamlardan/ Çocuk akşam olmayan yere gitti/ Bir daha gelmeyecek"

Tutku

Bu deniz gül denizi (Sularım çekilince/ Ben de böyle serili kalacağım/ Gün batmadan çok önce/ (Siz bana bir kerecik gülüm deyin/ Ben sizi yüz bin kere anacağım/ Siz gidince ben hem sizsiz/ Hem bensiz kalacağım (Eskiyince/ Yüzünüz belleğim/ Gül döşekler/ köpekten usta uşaklar ve bir saray/ (Hep sizi bekleyeceğim)/ Her şeyimi rüzgara vereceğim/ Yığsın kapınıza kurumuş gazel olmuş/ Çınar yapraklarımı (Ölürsem/ Aşkınızdan öleceğim/O zaman/ Siz kazdırın mezarımı/ Çirkinim burnum büyük boyum kısa/ Sizinim (Umutsuzum) Meleğim/ Öyle bir gönül var ki bende ikimize/ De yeter (suda seste yalnızlıkta/ Sevinçte ve kuşkuda hep sizi arayacağım)

Akşamın Yansıları

Sevinçlerde ne kadar kendimizsek
Acılarda sanki başka biriyiz

Toplarız yansılarımızı sulardan/ Akşamlar kilitlerken suları karanlığa/ Akşamlar karanlığa kilitleyince suları/ Susup kaldıysak bile inanmadık yalnızlığa/ Umutsuzluk bile iyidir/ Ardından sen gelirsin umut gelir/ Ellerin sessizce uzanır bana/ Ovada tomurcuklar patlarken birer birer.

Sürecek

İNSANCIL ATÖLYESİ'NDE AYDINLANMA MÜCADELESİ SÜRÜYOR...

GÜLDESTE

Bir şiir okuyunca
bir gül düşer içimdeki aynaya
ayna güler ben gülerim

Bir imge duyunca
bir çocuğun ağzından
inciler alır bulutlara taşınırım

Bir yağmur yağınca
ince mi ince
diz dize
ıslanır bütün bakışlarım
sulara karışırım.
Kucaklarım serencamı, sardunyayı
buz dağlarını, dünyayı
hissedemem
elimdekilerin ağırlığını

O zaman anlarım
sıkı sıkı tuttuğum
düşmesin diye
bir desteye sığdırdığım
güzelliklerin hazzını

Keramettin ÇETİN

Öykü

KÜL TABLET

Vedat ÇETİN

Sabahın ilk saatlerinde, Çarşiya şewiti (Yanık çarşı), tenhaydı. Şubat ayının en soğuk günleriydi. Kar taneleri usul usul yere düşüyor, bir süre sonra yerler beyaz giyiniyordu. Yoldan gelip geçenler, elleri ceplerinde titrek bacaklarıyla, karlı, ıpıslak yolda seri adımlarla yürüyorlardı.

Çarşiya şewiti'yi ziyarete gelen günün ilk müşterileri, dükkanlardan dışarı sarkıtılan kumaşlarla, ayakkabılara göz ucuyla bakıp geçiyorlardı. Kırkbeş yaşlarında, uzun boylu, zayıf, karga burunlu Anto usta, terzi dükkanında, elindeki büyük makasıyla şalvarlık gabardin kumaşını biçiyor; çırağı Isa, dükkanın önünde mangala döktüğü meşe kömürünü tutuşturmaya çabalıyordu. Isa, kömürlerin altına yerleştirdiği tahta artıklarını tutuşturunca, gri bir duman gözlerine kaçtığında, kalın bir karton parçasıyla yellemeye başladı. Tutuşan kömür parçalarından kıvılcımlar sıçrıyordu. Yarım saat sonra közlenen mangalı iki yanındaki kulplarından tutup içeri aldığında, Anto usta, elindeki çizgi taşıyla kumaşın üzerinde tuttuğu cetvelin kenarından dikkatle çiziyordu. Kestiği parçaları büyük makasla biçiyor, parçaları üst üste, özenle diziyordu.

Dükkanın önünden gelip geçenler, Anto ustayla göz göze geldiklerinde *"Hayırlı sabahlar"* dileyip geçiyorlardı. Kendisi, Ermeni kökenliydi. Asıl adı Terzi Antranik'ti; ama çevrede Anto usta diye hitap ediliyordu. Mesleğindeki başarısıyla çevrede nam salmıştı. Müşterileriyle sıcak, içten sohbeti nedeniyle sevilen biriydi. O daha çok şakacı olmasıyla tanınıyordu.

Anto Usta elindeki kumaşı şekillendirip şalvar dikmeye çalışırken, komşusu Cezmi selam verip dükkana girdi. Önce terekelere, sonra masanın üzerinde biçilmiş kumaşlara baktı.

"Meşgulsün Anto usta, işler iyi galiba?" deyip İsa'nın közlediği mangalın başına oturdu. Bir sigara sardı. İçinde kaçak tütün ve kağıt bulunan tabakasını Anto Usta'ya uzattı. Mangalın başına geçen Anto Usta, *"Ne iyisi be üstadım. Bilirsin, kış mevsimi aç bırakmaz ama, doyurmaz da"* Sigarasını sarıp mangaldaki közden yaktı. Sohbet koyulaşıyordu.

Üzerinde koyu renkli eski palto, siyah şalvarlı, ayağında örme yün çorap ve siyah lastik ayakkabı bulunan bir adam dükkandan içeri girip eziklikle selamladı. İçeri giren adam Cezmi ustanın tanıdığıydı. En az on günlük sakalı, sararmış dişleri, esmer tenli adamın üzüntülü bir görünümü vardı. *"Cezmi Usta oğlum hasta. Ne kadar şeyh varsa gittik, ne kadar eski ilaçlar varsa denedik, ama olmadı... bir çözüm bulamadık,"* dedi. Gözlerini mangalın közüne kaydırdı, bir süre daldı, gözleri doldu, yaşardı. Çare istercesine, ne yapayım der gibi yardım dileyen gözlerle baktı. Cezmi usta ise, adamın mahzun duruşuna bakıyor, ona acıyordu.

"Üstadım Allah'tan umut kesilmez," dedi Anto Usta. *"Bir çaresi bulunur elbet."* Adamın gözlerine baktı, *"Sen öğleden sonra gel de, ilaç vereyim sana, götür çocuğuna içir. İnşallah iyileşir"* deyince adam, bir çırpıda Anto Usta'nın elini tutup öpmek istediyse de, Anto Usta buna izin vermedi. *"Estağfurullah üstad,"* dedi. *"Bir işe yarıyorsak ne mutlu bize"* derken, yarım ağız gülümsedi. Komşusu Cezmi usta, Anto Usta'nın şakacı biri olduğunu bildiğinden, konuşmaya isteksizdi. *"Bu Anto usta da kaşarlanmışın biri yahu, yine birini kafesine düşürdü."* deyip bıyık altından gülmeyi de ihmal etmedi.

Anto Usta, parmağındaki üsküfle iğneyi kumaşa itiyor, teyelliyordu. Büyük bir sevinçle dükkandan çıkan adamın ardından başını, sağa sola sallayan Cezmi usta, *"Nıç nıç"* diye serzenişte bulunduktan sonra, Anto Usta'ya dönüp baktı: *"Yahu sen ne dediğinin farkında mısın Anto usta? Adam, öğleden sonra gelince, sen ilacı nereden bulacaksın?"* diye sordu. Anto usta, elinde teyellediği şalvarlık gabardin kumaşı toparlayıp, dikiş makinesinin üzerine fırlattı. Yarım ağız gülümsedi. Dükkanın önünden gelip geçenleri umursamadan, baş parmağıyla işaret parmağı tükürükleyip ıslattı. Mangalın kenarından çimdiklediği bir tutam külü, parmakları arasında yuvarlamaya başladı. Tablet büyüklüğünde şekle sokup mangalın şişlerinin üzerine dizdi. Bir saat içerisinde yirmi kül tablet hazırlayan Anto ustayı merakla izleyen Cezmi usta, alaycı bakışları arasında, elindeki kumaşı iğneyle dikimini bitirmişti.

Öğleden sonra, Cezmi usta dükkanında "gır

gır" sesler çıkaran makinesiyle ceketin parçalarını birbirine iliştirip dikerken, Anto ustanın dükkanından gelen tuhaf sesler üzerine, işini yarım bırakıp merakını gidermek istedi. Komşunun dükkanında sabah gelen adamı görünce gülümsedi. Anto usta, ciddiyetini bozmadan boş bir öksürük şurubu şişesine koyduğu kül tabletleri adama uzattı. Adam değerli bir eşyayı alır gibi, özenle eline aldı, paltosunun cebine yerleştirdi. Anto ustayla vedalaşıp dükkandan aceleyle çıkıp gitti. Buzlu ve kaygan sokakları umursamadan gözden kayboldu. Cezmi ile Anto usta kahkahayla gülerken, gürültüleri duyan komşu esnaflar, Anto ustanın yine bir şaka yaptığını düşündüler. Anto usta, *"Üstadım bu adam kül tabletleri çocuğuna içirdiğinde sonuç kötü olursa ben ne yaparım, nereye kaçarım?"*

"Üstad, bence hata yaptın. Adam çocuğunu bildiği ve önerilen her yere götürdüğünü ama, dermanını bulamadığını söyledi. Sen kalkıp adamı umutlandırdın. Eğer çocuğa kötü birşey olursa vay haline." deyince, Anto ustanın dizbağı çözülür gibi oldu. Yüzü renkten renge girdi. Titredi. Sonra da muzip bakışlarıyla gülümsemeye başladı.

"Üstadım, benim tükürüğüm dermandır ha, bunu bilesin." Tıknaz kısa boylu, gür saçlı Cezmi usta, yaşça Anto ustadan küçük olmasına rağmen, iyi bir arkadaşlıkları vardı. Anto ustayı rahatlatmak istedi: *"Üstadım, eğer çocuk iyileşirse, adam seni hediyelere boğar. Ama aksilik bu ya, çocuğun öleceği varsa, kül tabletler bahane olur, postunda esaslı delikler açılır bunu bilesin."*

Anto usta o günden sonra, dükkanına giderken ürkek adımlarla yürüyor, köy araçlarının geliş saatlerinde dükkandan çıkıp komşusu Cezmi ustaya sığınıyordu. Sırtını duvara yaslıyor, dışarıyı gözlüyordu. Cezmi usta ise, mangalın başına geçtiğinde hemen tabakasını çıkarıp incecik kağıda tütünü diziyor, parmakları arasında seri hareketlerle sarıp sarmalıyor, keyifle ağzına götürüp diliyle ıslatıyor ve mangal közünde tutuşturup dudaklarına götürüyordu. Sigaradan yudumladığında Anto ustayla göz göze geliyor, gülümsüyordu.

Aradan on beş gün geçmişti. Masasının başında gabardin kumaşından şalvar parçalarını biçiyordu. Bir ara gözleriyle dışarı baktığında gözleri irileşti. Elindeki makası düşürdü. Bir koşumda Cezmi ustanın dükkanına girdi. Elinde iğne, kumaşı teyelleyen Cezmi ustanın kollarına tutundu.

"Üstadım o geliyor!"

"Ne bu telaş üstadım, kim geliyor?"

"O adam üstadım. Bana yardım et. Nereye kaçayım ben. Yakalarsa anamı ağlatacak! Bahtına düştüm, yardım et!" deyip, yalvarıyordu. Elindeki kumaşı masanın üzerine bırakan Cezmi usta, dükkanın kapısına yöneldi. Merakla Çarşıya Şewiti'nin girişine baktı. O adam, elinde bakraç hızlı adımlarla kendilerine doğru geliyordu. Cezmi usta, büyük bir ciddiyetle,

"Masanın altına gizlen üstad," dedi, Anto ustaya. *"Meraklanma ben adamı karşılarım,"* deyip dışarı çıktı. Anto usta, masanın altına gizlenip, sessizce beklemeye koyuldu. Anto ustanın dükkanına gelen adam, selam verip içeri girdi. Sevinçli bir durumu vardı. Elindeki bakracı dükkanın girişine bıraktı.

"Anto usta nerede?" diye sorduğunda, çırak korkudan dili tutulmuş konuşamıyordu. Cezmi usta, ürkek adımlarla içeri girdi. Adam, Cezmi ustayı görünce gülümsedi, Cezmi usta afalladı. *"Anto ustaya baktım da."*

"Hayrola, kötü bir şey mi oldu?"

"Yok yahu. Allah'a şükürler olsun oğlum iyileşti." Ele avuca sığmayan bir coşku içerisindeydi. Bakracı göstererek, *"Anto ustaya yoğurt getirdim. Halis koyun yoğurdu."* deyince, Cezmi usta başını salladı, kahkahayla gülmeye başladı. Gülmesi sürerken eliyle adamın sırtına dokunup mangalın yanında bulunan iskemleyi gösterdi:

"Otur, otur da ısın. Ben Anto ustayı çağırayım," deyip dükkandan çıktı. Masanın önüne yanaşıp eğildi. İki büklüm çömelmiş korku dolu gözlerle bakan Anto ustaya yarım ağızla, gülmekten yarım yamalak konuştu:

"Müj... de... ço...cuk... iyileşmiş. Çık oradan... çık!" Anto usta suratını ekşitti.

"Üstad şaka yapmıyorsun?"

"Yok yahu, adam..." (hâlâ gülüyordu) *üstelik... Adam sana bir bakraç yoğurt getirmiş. Hem de halis koyun yoğurdu."*

Anto usta masanın altından çıktı. Ürkekçe Cezmi ustaya baktı. Cezmi ustanın koluna girip titrek adımlarla yürüdü. Adam, Anto ustayı görünce çabucak ayağa kalktı, ellerine kapandı... Bir adım geri çekilen Anto ustanın şaşkınlığı sürüyordu. Adam ise durmadan dualar ediyor, Anto ustanın önünde eğiliyor, elini öpmek istiyor, Anto usa ise şaşkın ve ürkek gözleriyle adama bakıyordu.

Adam çocuğunun kül tabletleri içtikten sonra nasıl iyileştiğini, ayağa kalkıp yürüdüğünü, okula gittiğini ballandıra ballandıra anlatıyordu. Adam o günden sonra Diyarbakır'a her gelişinde bir bakraç halis koyun yoğurduyla Anto ustanın dükkanına geliyor, dualar ediyor, biraz oturup Anto ustanın ısmarladığı çaydan içiyor, sonra da dualar ediyor ve mutlu görünen yüz haliyle dükkandan çıkıp gidiyordu.

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

14 Ekim Cumartesi

Murat Demirel olayı bakalım nasıl kapatılacak. Satın aldığı Ege Bank'la halkı soymuş bu adam. Şimdi göya yargılanacak. Bu işin mutlaka üstü örtülür. Çünkü halkı soyup soğana çeviren yalnızca Murat Demirel değil. Murat Demirel zincirin son halkalarından biri.

Murat Demirel 12 Eylül insanı. 12 Eylül'den önce yetişenlerin kabahati de gizli olurdu. Onlar yol yordam bildikleri için soyup soğana çevirme işleminde iz bırakmazlardı.

12 Eylül insanı yol yordama aldırmıyor. Söz gelimi, taşıtlarda, yollarda 12 Eylül insanının özel hayatlarını öğreniyorum. Nerden mi. Cep telefonlarından. Geçen gün Eminönü'nden Taksim'e geliyorum kaptıkaçtı dolmuşla. Yanımda oturan "Kadıköy'deyim" diyor konuştuğu kişiye. Onca kişinin içinde yalan söylüyor, utanmıyor. Arkamdaki kadın sevgilisiyle kavga ediyor. Sürücünün yanındaki de bankadan aldığı krediyi anlatıyor.

12 Eylül insanı bunlar. Utanmaz, arlanmaz.

Farabi, toplumları, Erdemli, Cahil, Bozuk, Karakteri Değişmiş, Doğru Yolu Bulamamış toplumlar diye beşe ayırır. Biz, Cahil, Bozuk, Karakteri Değşimiş, Doğru Yolu Bulamamış toplumların tipik bir örneği olduk. İnsanlar Türkiye toplumunda gitgide bozuluyor.

Devlet n'apıyor. Devlet, bu bozuk toplumu düzeltmek için mücadele edenlere F Tipi hapishaneler yapıyor.

16 Ekim Pazartesi

Az önce Güngör Gençay'la konuştuk. TYS'nin dergisine... Güzel Yazılar'a, Günay Akarsu için yazı istedi. "Peki" dedim. Sonra gittim balkonda oturdum. Özlem... üzüntü... hüzün, çiçeklerden gelen kokularla baştan başa içime girdi.

Günay Akarsu, arkadaşım benim. İyi, erdemli, sağlam bir arkadaşım. Ölüm denen ayrılık gelene kadar elele yürüdük. Tartıştık, çekiştik, ama ellerimizi bırakmadık. Sonra o gitti. Ben yalnız kaldım... çok yalnız kaldım.

Birbirimizin durumunu saniyede kavrayan iki arkadaştık.

Kavrayış çok önemli burda. İki insanın birbirini sevmesi, sayması, tabii önemlidir. Ama kavrayış, sevginin de saygının da üstündedir.

Günay Akarsu'nun çekip gitmesiyle ciddi bir sarsıntı geçirdim. Aylarca kimseyle konuşmadım. Sonra gitgide acı azaldı, hüzün kaldı.

Yolda giderken kimileyin, önümde yürüyen birini Günay Akarsu'ya benzetirim. İçim sarsılır. Bilirim o değildir. Yine de hızlı hızlı yürür öne geçer, şöyle bir bakarım, önde yürüyene... O Günay Akarsu değildir tabii.

Kimileyin düşüme girer. Yürürüz... konuşuruz. O hep hafifçe gülümser. Uyandıkta üzülürüm.

Günay Akarsu gideli kaç yıl oldu bilmiyorum. Bilmek de istemiyorum. Bir yıl ya da bin yıl olmuş ne önemi var. Günay Akarsu yok işte.

18 Ekim Çarşamba

Her pazartesi İnsancıl Atölyesi'nde Yazarlık Semineri var. Geçen pazartesi, yazı-yazar-dil ilişkisini anlatacaktım.

Önce şunu söyleyeyim. Dilin kullanımı bir yöntem sorunudur. Dil, gerçekliği değiştirmez ama, gerçekliği başka türlü gösterir. Bu bir.

İkincisi, yazarın zengin bir kavram birikimi olmalı. Kavramsızlık yazarı, dilin içine hapseder.

Üçüncüsü, kavramın doğru kullanılması gerekir.

Pazartesi günü bunları anlatacaktım. Ama kötü bir örneği de göstermek istiyordum. İnsancıl'da yazı masamın yanında küçük bir masa var. Oraya baktım Ekim 2000 tarihli Adam Sanat'ı gördüm. Dergiyi aldım. İçindekilere baktım. Sevindim. İki yazardan birinin mutlaka kötü örnek olabileceğini düşündüm. Biri Nedim Gürsel, öbürü Feridun Andaç.

Önce Nedim Gürsel'in yazısını okudum. Tam istediğim gibiydi yazı.

Nedim Gürsel'in yazısının adı Can Yücel'li Bir Yolculuk... Evrensel Kültür dergisi Nazım Hikmet üstüne bir turne düzenlemiş. Nedim Gürsel, Can Yücel, Can Yücel'in eşi Güler Yücel, Asım Bezirci, Paris, Londra, Köln bir de Berlin'de Nazım Hikmet'i anlatacaklarmış.

Yazının girişinde Can Yücel'in eşinin de turnede olduğu söyleniyor. Demek Asım Bezirci'nin eşi yokmuş diyor okur. Ama yazının sonuna doğru Asım Bezirci'nin eşi Refika Bezirci'nin de bu gezide olduğu anlaşılıyor.

Nedim Gürsel eksik anlatıyor. Neden böyle yapıyor belli değil.

Birinci ders. Eksik anlatma.

Nedim Gürsel, Can Yücel'in şiiri için şöyle diyor, "Ama şu an Can'ın o kendine özgü kişiliği, müthiş zekasından fışkıran kıvılcımlar öylesine gerçek ki, Türkçenin en hoş şairlerinden birinin -evet yanlış okumadınız, Can Yücel'in şiiri bence "hoş" bir şiirdir, Ece Ayhan'ın şiirinin "sıkı" olduğu gibi- ancak hoş bir anıyla anmayı yeğliyorum."

Daha ben bu cümledeki yanlışı düzeltmeden, katılımcılar gülerek "kendine özgü kişilik denmez" dediler.

Kişilik, bireyin ayırıcı özelliğidir.

İkinci ders. Kendine özgü kişilik denmez.

Nedim Gürsel, yazısında dünya görüşü ayrı iki şairi, Can Yücel'le, Ece Ayhan'ı karşılaştırıyor. Can Yücel'in hoş, Ece Ayhan'ın sıkı şiirler yazdığını söylüyor.

"Hoş" diye bir estetik kategori yoktur. Ama insanlar hoşlanabilirler. Ancak hoşlanma bilinçsiz bir beğenidir. Bilinçsizlikle şiir değerlendirilmez. Ayrıca Can Yücel'in şiiri hiç de hoş değildir, "sıkı"dır.

Üçüncü ders. Kavramları doğru kullan.

Nedim GÜrsel yazısının bir yerinde şöyle diyor, "Paris'ten Londra'ya uçuyorduk. Air France'la, Sabahtı. Arka sıradaki koltuklara dizilmiş, kahvaltı servisini bekliyorduk. Yalnız çıktığım ender yolculuklardan biriydi."

Nedim Gürsel çoğulla başlıyor Londra gezisini anlatmaya. Daha sonra "Yalnız çıktığım ender yolculuklardan biriydi" diyor. O zaman şöyle düşünüyor okur. Uçuyorduk, bekliyorduk derken yazar, yolcular... bütün uçak yolcuları demek istiyor. Ama demek istediği bu değilmiş. Yazı şöyle devam ediyor, "Oysa Can Yücel ve Asım Bezirci'nin yanlarında eşleri vardı." O zaman anlaşılıyor. Nedim Gürsel'in eşi yokmuş "yanında"

Dördüncü ders. Doğru dürüst anlat.

Seminerde zaman kalmadığı için söylemediğimi, gelecek hafta söyleyeceğim, burda söylüyorum. Nedim Gürsel, erkekleri özne, kadınları nesne diye kullanıyor. Güler Yücel'le Refika Bezirci, kocalarının yanında. Birlikte demiyor, yanında diyor.

Beşinci ders. Eril dil kullanma.

Hostes, çay mı, kahve mi diyo sormuş. Nedim Gürsel şampanya demiş. Yazar daha sonra şöyle devam ediyor, "Can Yücel de şampanya içmeye yeltenince..."

Yeltenince kelimesi, bir şey yapmak isteyip de yapamayanlar... hiçbir zaman o iradeyi gösteremeyenler için küçültücü anlamda kullanılır. Üstelik yazıdan şunu anlıyoruz. Can Yücel uçakta şampanya içmiş. Demek yeltenmemiş.

Altıncı ders. Yazmadan önce neyin ne anlama geldiğini öğrenmek için sözlüğe bak.

Nedim Gürsel devam ediyor, "Asım ağabey bir hafta sonra Pir Sultan şenlikleri için Sivas'a gideceğini, dilersem beni de davet ettirebileceğini söylemişti."

Asım Bezirci'yi iyi tanırım. Hiç kimseyi hiçbir yere "davet ettirmezdi" o. Buyurgan bir tavrı yoktu.

Yazıdan anlaşıldığına göre Nedim Gürsel Can Yücel, Asım Bezirci, Londra'ya inerken çakırkeyifmişler.

Bezirci çakırkeyifliğin etkisiyle "davet ettiririm" demiş olabilir. Nedim Gürsel'in bunu ciddiye alması durum değerlendirmesi yapamadığını gösteriyor.

Yedinci Ders. Durum değerlendirmesinde gerçekçi ol.

Asım Bezirci, Nedim Gürsel'i, Sivas'a davet ettirecek ya, Can Yücel araya girmiş "Ulan ne işin var Sivas'ta? Paris'in suyu mu çıktı. Otur oturduğun yerde" demiş.

Nedim Gürsel devam ediyor, "Diyeceğim, hayatımı belki de Can Yücel'e borçluyum. Keşke, bir espri daha patlatıp Asım Bezirci'yi ikna edebilseydi."

İşte Nedim Gürsel'in Sivas kırımına bakışı. Katledilen, yaralanan, iç dünyası bozulan onca insan bir yana Asım Bezirci bir yana.

Nedim Gürsel'i tanımıyorum. Kötü bir yazar olduğunu biliyorum. Ama gaddar, acımasız biri değildir. Buna inanmak istiyorum.

Nedim Gürsel soyutlama yapamıyor. Bundan ötürü Sivas kırımını, Asım Bezirci'ye indirgiyor. Sivas kırımının faşist-gerici bir hareket olduğunu, kimse ölmese bile, "Kimse ölmedi" diyemeyeceğimizi kavrayamıyor.

Sekizinci ders. Soyutlama yetini geliştir.

Yazıda bir bölüm var. Asım Bezirci, Nazım'ın mezarını göreceğim diye tutturmuş. Bundan sonrasını şöyle anlatıyor Nedim Gürsel "Can Yücel'le herbiri sirke küpü büyüklüğünde bira bardaklarımızdan ayrılmayıp o anda sosyalizmden nasıl vazgeçtimizi (...) anlatabilirdim.

Nedim Gürsel'in sosyalizmden vazgeçtiğini biliyorum. Anlatırsa bunu dinlerim. Ama Can Yücel'in, Asım Bezirci'nin "o anda sosyalizmden nasıl vazgeçtiklerini anlamamıştım. Bunu da Esatoğlu anlattı. Can Yücel'in böyle esprileri varmış.

Dokuzuncu ders. Şakayı şaka gibi anlatamıyorsan, onun şaka olduğunu söyle.

Bir sayfalık yazı bu. Bırakın bir yazarı, hiç yazı yazmamış biri bile, bir sayfalık yazıda ders çıkartılacak dokuz hata yapmaz.

Can Yücel yalnız Nedim Gürsel'i değil, bizi de kurtarmış. Düşünün, Nedim Gürsel Sivas'ta olsaydı, başına bir iş gelseydi, her yıl Nedim Gürsel'i de anacaktık.

19 Ekim Perşembe

Buldular ya, şimdi Murat Demirel'e vuruyorlar. Murat Demirel genç bir adam, sisteme uydu, zenginleşmek istedi. Kısa yoldan zenginleşmenin yolu belli Türkiye'de. Eminönü'ndeki işporta tezgahında da Plazalarda da aynı şeyi yapacaksın. Kitap dünyasında da, kaset dünyasında da çabucak zengin olmanın yöntemleri belli.

Şimdi, çabuk zenginleşmenin böylesine kolay olduğu ir ortamda, albenisiyle her gün seni çekip duran yöntemlerden uzak durabilmek için, sarılabileceğin sıkı, sağlam değerler gerekir insana. Çünkü ortam insanı çabuk zengin olması için kışkırtıp duruyor.

Ortama şöyle bir bakalım.

Soyunup dökünen genç kadınlar. Bu kadınlarla yatabilmek için milyar dolarlar gerekir. Bir gün dayanırsın, iki gün dayanırsın, ama soyunup dökünen kadınlar her gün göz kırpar sana, ya televizyonda, ya gazetede.

Lüks otomobil ilanları her yerde... burnunun dibinde. Yakında şöyle ilanlar çıkabilir "Bu otomobili almayan salaktır. Aptaldır."

Tatil yerleri, Bodrum, Antalya, Kalkan ballandıra ballandıra anlatılıyor oraya gidenlerce.

Vitrinler cicili bicili mallarla dolu. Çeşit çeşit giysiler, takılar, ayakkabılar.

Yoksulluğun pençesinde kıvranan bir genç kız, bir genç erkek, bu tüketim bombardımanına nasıl dayanabilir.

Becerisine uygun bir yolu bulup, deneyecek ister istemez. Sözgelimi, bizler. Felsefe, Edebiyat, Tiyatro Seminerleri veren bir Atölye değil de, Mankenlik Okulu açsaydık, on beş günde milyarder olurduk. Evet bu kadar kolay bu.

Dergimizin adı İnsancıl yerine sexuality olsaydı, derginin sayfalarını çıplak kadın, çıplak erkeklerle donatsaydık milyarlara milyarlar eklerdik.

Peki niye bunu yapmıyoruz. Birçok arkadaşımız işsiz gezerken, öğlen yemeğini çorbayla geçiştirirken, yine bunu önermiyor. Üstelik bütün bunlar bizim için son derece kolay. Bir seks dergisi çıkarmak, bir manken okulu açmaktan kolay ne var.

Hadi diyelim bu çok sert, çok keskin bir dönüş, onun için yapamıyoruz. Yumuşak bir çizgi değişimide mi yapılmaz sanki. İnsancıl'ın o sert, eleştirel tavrını değiştirirsin. Yayınevleriyle ilişkiye girersin. Çıkan kitapları, o kitapların yazarlarını sayfalarca översin... ondan sonra gelsin sayfa sayfa kitap ilanları.

Cengiz Gündoğdu ilaç şirketlerine gider, "Güncem'de sizin ilacınızın gribe iyi geldiğini yazacağım bize destek olun" der. Ya da "sanata katkı" yapan bir holdinge gider, dergi için katkı ister. Katkılı kitap çıkarır.

Daha çok yol var zenginleşmek için.

Peki niye yapmıyoruz bunları. Tarihle pekiştirilen değerler var bilincimizde. Ankara'da panelde söyledim. Sokrates düşüncelerinden ödün vermedi. Katledildi. Ben bunu bilmeseydim, ya da Sokrates ödün verseydi, işte o zaman ben olamazdım.

Spartaküs çarmıha gerildi. Paris komünarlar son kurşuna kadar direndiler. El-Kindi dövüldü. Suhreverdi katledildi. İhvan-ı Safa'nın, İbn Sina'nın kitapları yakıldı. İbn Rüşt'ün yüzüne tükürüldü. İbn Arabi katledildi.

İnsancıl bu değerlerle var. Tabii yalnız İnsancıl'da değil bu değerler. Tanıdığım bildiğim sevdiğim birçok insan bu değerlerle ayakta duruyor, mücadele ediyor. Tam burda birden Aydın Çubukçu geldi aklıma. Çoktandır sesini duymadım. Çubukçu'yu aramalıyım.

Toplumdan elayak da çekemeyiz. Filozof El Hâzin böyle bir davranışı doğru bulmaz. El Hâzin'e göre, el ayak çektikten sonra gereksinmemizi en aza indirsek bile, belirli gereksinmelerimiz olacaktır. Bu durumda birileri bize hizmet etmiş sayılır. Bilmesen bile birilerinin sırtından geçinmiş olursun. İşte bundan ötürü toplumdan el ayak çekmeyi doğru bulmaz El Hâzin.

El Hâzin doğru söylüyor. Bütün olumsuzluklara karşın, insani değrelerle donatılmış bir toplum için mücadele etmek gerekiyor. Murat Demirel para yüzünden yerle bir oldu. Taksim sokaklarında gencecik insanlar uyuşturucuyla bu toplumdan kaçıyor.

Bu rezil, bu aşağılık düzenden insanı kurtarmak için mücadele etmek gerekiyor. İnsan için verilen bu kavgayı iyi bellemek gerekiyor. Bir yanda insanı meta derkesine düşüren, insanı insan yapan bütün değerleri yerlebir eden, özgürlüğü cep telefonuna indirgeyen bir kurulu yapı var. Bu yapıda dostluk, vefa, sevecenlik, aşk mümkün değil. Bu yapının dili de değişik. Bu yapı, "senin düşüncene katılıyorum" demiyor, "senin düşünceni satın alıyorum" diyor.

Buna karşı, dostluğun, aşkın, sevginin, vefanın, sevecenliğin egemen olduğu insani bir dünya kurma mücadelesi.

Bunun arası yok.

Bulutlu bir havada yazıyorum. Kocaman gri bir bulut kentin üstünde hareketsiz duruyor. Görünüş bu. Aslında bulutun içinde hareket, kaynaşma olduğunu biliyorum.

Soğuk hava geliyormuş. Gelsin. Özledim, yağmurun insanı kamçılayan yağışını... rüzgarın ağaçları bir o yana bir bu yana eğişini...

3 Kasım Cuma

Ege Bank'ın ardından iki bankaya daha el kondu. Neymiş, yolsuzlukla savaş başlatılmış. Bellek yitimine uğrasaydım, sevinirdim. Nasıl sevinebilirim. Türkiye'de yolsuzluk, yıllardır süre gelen bir yöntem değil mi.

Şu işe bakın. Yıllar önce, günün birinde, biri "Devlet ekonomiden çekilsin. Devletin ekonomik kurumlarını satalım. Devlet bu satıştan gelen parayla borçlarını öder. Hantal kurumlar da "işadamının elinde çağdaşlaşır... yeni iş olanakları yaratılır" dedi.

"işadam"ları keyiften dört köşe ellerini oğuşturdular. Bugün yolsuzluk üstüne insanın içini titreten basın, bu öneriyi alkışladı.

Peki kim, hangi "işadam"ı satın alacaktı bu kurumları... Tabii işin içine, aslında bu yağmaya politikacılar, mafia denen silahlı kişiler de girdi. Kim kime durup dururken trilyonlar yedirir.

Sözde ihalelerle bu kurumlar satışa çıkarıldı. Alan aldı, ama parası yoktu. Devletin malını alan bu adamlara bu kez, devletin bankalarından, borçlarını ödemeleri için kredi verildi. Bu kişiler devletten aldıkları kredileri geri ödemediler. Devletin parasıyla aldıkları kurumları da soyup soğana çevirdiler.

Yıllarca böyle işledi bu sistem. Şimdi nedense, birkaç kişinin üstüne gidiliyor, yolsuzlukla savaş diye. Ben bu işin altında bir rant kavgası görüyorum. Yalnız rant kavgası değil, siyasi hesaplaşmada var bu işin içinde.

Kimileri "devrim" diye niteliyor bunu. "Devrim"i okurken gülüyorum. Siyaset Felsefesi'nin hangi bölümünde, kurulu düzen içinde devrim yapılacağı yazıyor. Her köşe başında yolsuzluk yapılan bir ülkede, iki üç kişinin gözaltına alınmasına devrim dendikte, buna ağızdan ses çıkarma denir.

Yolsuzluğun kültürel boyutundan hiç söz edilmiyor. Bugün "hırsız, hortumcu, dolandırıcı" diye yerden yere vurulan kişiler, Türkiye'nin erdemli, çalışkan, "teşebbüs sahibi, risk almasını bilen çağdaş insan" modeli diye sunuldu halka.

Bizler, İnsancıl'ın kültür girişimini duyurmak, hem de iki satırla duyurmak için ne uğraşlar verdik. Bu uğraşla, Himalaya dağını kaldırıp, iki metre öteye koyabilirdik.

Hürriyet gazetisinin yetkilisi Doğan Hızlan, bana "Derhal özel faksıma haberi çek, yarın yayınlıyorum" demesine karşın, haberimizi iki satırla olsun yayınlamadı. Buna karşın, küfelik olduğu söylenen bir bayan şarkıcının, hem de ikinci sayfada, fotoğraflı haberi var.

Bir şarkıcının ipe sapa gelmez sözleriyle Adnan Çoker incitildi. Dahası o şarkıcı "Eğer kocam orda olsaydı, o adamın ağzını burnunu kırardı" demesini haber diye yayımladılar. Bugün bir gazetede Yılmaz Erdoğan, hakaret ediyor Perihan Mağden'e.

Böylece bu ülkede vurgun, çözülme kültürü oluşturuldu. Bu kültür, her alana sıçradı. İnsanlığın binlerce yılda yarattığı insani değerler yerlebir edildi.

Biri var. ünlü, zengin bir reklamcı. Hiç kşuku yok, sıcak havlularla, çeşitli kremlerle yumuşatılmış yüzünü, gazetelerde görürdüm. Bu adamcağız, milyar çarpı milyar kazanmış. Nasıl. Bir devlet bankasının reklamlarını yapmış. Kimbilir ne oyunlar dönmüştür oralarda. Ama yaptıkları Türkiye'nin düzenine ters değil. Birileri bir yerleri kurcaladı, şimdi bu adamcağızın "talihi" tepetaklak oldu. Şimdi adamı ikide bir gözaltına alıyorlar. Üzüntüden, şaşkınlıktan tansiyonu 22'ye çıkıyor adamcağızın.

Vurdulu kırdılı sistem, gücü, gücü yetene yöntemi böyledir. Topluk sıkıştıkta, çözüm diye kum torbaları atılır. Rastgele birkaç kum torbası seçilir, atılır. "Devrim" denir buna.

Bu adamcağızın danışmanları yok mu. Düzmece bir trafik kazası hazırlasınlar. Adam bellek yitimine uğrasın. Böylece kurtulur. Biz de unuturuz birkaç ay sonra olup bitenleri. Utunmanın örnekleri çok. Geçen yıl bu halk İtalyan malı diye buzdolaplarını sokaklarda parçaladı.

Şimdi Beşiktaş'ı bir İtalyan çalıştırıyor. Fatih Terim de bir İtalyan klubünü çalıştırıyor. Hakan Şükür de İtalyan takımında oynuyor.

Unutmak, utanmamaktır. Utanma duygusunu yitirmektir.

Devrim, insanlarda yeniden utanma duygusunu yaratmakla başlayacak.

6 Kasım Pazartesi

Soğuklar geliyor diye sevinmiştim. Geldi ama iki gün sonra gitti. Güneş yakıp kavurmasa bile "Ben burdayım" diyor. Ortalığı kırıp geçirmesin de sıcaktan, orda olsun.

Bu sabah, gözgözü görmez sis basmıştı İstanbul'u. Çoktandır böyle sis görmedim İstanbul'da.

Sabahın erken saatinde siste yürürken yıllar öncesini düşündüm. Ankara'ya gidiyordum. Tirenle. Bir konferans için. 12 Eylül'ün karanlık günlerinden çıkmamıştık daha. Kenan Evren astığı astık, kestiği kestik bir düzen kurmuştu. Yüzlerce kelime yasaklanmıştı. Bugünün tohumları atılıyordu. insanı insan yapan... öbür insanla insani ilişkiye sokan bütün değerler parça parça ediliyordu.

Faşizm. kavurucu sıcaklıkta bır buhar gib idalga dalga insana saldırıyordu.

Durum, hem güldürücü, hem iç acıtıcıydı.

Tirenin lokantasına sabah kahvaltısı için girdik-

te. beni gören garsonlar hemen dikkat kesildiler. Dahası biri koşturdu, iskemlemi çekiştirdi, oturmam için. Böyle şeyleri sevmediğim için "Bırak ben otururum" dedim. Aşırı ilgiyi düşündüm kahvaltı ederken. Anladım bu korkulu ilgilinin nedenini. Bugün bile giydiğim lacivert takım elbisemi giymiştim. Üst düzeyde görevli sanmışlardı beni.

Ankara'da konuşmama "Ankara'nın havası çok kötülemiş... karanlık basmış Ankara'yı" diye başlamıştım. Bir tedirginlik esmişti salonda. Konuşmam bittikten sonra birileri "Ne demek istediniz Ankara'yı karanlık basmış demekle" dediler.

"Sabah öyleydi. Sisli... karanlık bir Ankara'ya indim" demiştim.

O yakıcı buhar çok kişiyi eritti... Bu sabah siste yürürken bunları düşündüm.

7 Kasım Çarşamba

Dün 19.00sularında Beşiktaş'tan Üsküdar'a geçiyorum motorla. Karşımda oturan bir genç "Siz Cengiz Gündoğdu'sunuz değil mi" dedi.

Ben, tanınmış... ünlenmiş biri değilim. Tanınmak... ünlenmek de istemem. Geçenlerde, kaptıkaçtıda giderken yanımda oturan bir genç yine "Siz Gündoğdu'sunuz" deyince, "Evet" demiştim.

Böyle durumlarda n'apacağımı bilemiyorum. Hiç tanımadık biriyle, ne, nasıl konuşulur. Bu bir yana, kısa bile olsa, yolculuklarda kendimle başbaşa kalan... kendimle konuşan... hayaller kuran biriyim.

Dün, yine böyle oldum. Söze nasıl, nerden başlanır... "İnsancıl mı okuyorsunuz" dedim. Okuyormuş. "Ama Sol dergisindenim... Sonra gülümseyerek "Ben Orhan Deniz" dedi.

Biliyorsunuz, Orhan Deniz Sol dergisinde eliştirdi beni. Ben de İnsancıl'da yanıtladım bu eleştiriyi.

Türkiye'de egemen anlayışa göre, ikimiz saçsaça başbaşa kavga etmeliydik. Öyle olmadı. Tatlı tatlı söyleştik.

Orhan Deniz, genç bir insan. 25 yaşındaymış. Ama eleştiri karşısında bu olgun davranışı esenlik verdi bana. Bunu önemsiyorum.

Türkiye'de egemen anlayış böyle değil. Yazarlar dünyasında büyük çoğunluk eleştiri istemiyor. Eleştirildikte hemen darılıyor. Bir yerde karşılaştıkta yüzünü azdırıyor, bakışlarını kaçırıyor. Ona göre, yok edilmesi gereken hasımsın sen. İş burda kalsa yine iyi. Eleştirilen kişinin dostları da araya giriyor. Onlar da darılıyor. Daha da büyüyor iş. O kişinin okurları da darılıyor. Böylece yüzlerce, binlerce kişiyi karşına alıyorsun.

Neden böyle oluyor bu.

Birincisi, böylesi kişilerde demokrasi kültürü yok. İkincisi, eserleri, eylemleri eleştirildikte değer yitimine uğradıklarını sanıyorlar. Kendilerini çok büyük, çok yüce görüyorlar. Çok önemsiyorlar kendilerini.

Bu tatsız durumda beni gülümseten bu. Böylesi kişiler, sık sık demokrasiden, demokrasinin bir türlü gelmeyişinden söz ediyorlar.

Nasıl gelecek demokrasi. Demokrasi vapur mu, tiren mi. Demokrasi bir ilişkiler bütünüdür. Eleştirinin değer yitimi sayıldığı... ilişkilerin demokrat olmadığı, bir ülkeye demokrasi gelmez.

Bana geldikte... Hiçbir eleştiriye düşmanca yaklaşmadım. Kendimi eleştirilmez biri diye görmedim. Bırakın eleştiriyi, bana köpek diye saldıran İhsan Üren'e bile kin beslemedim. Ama Yazarlık seminerinde İhsan Üren'in yazısını okuttum. "Sakın böyle yapmayın" dedim...

TEHLİKE

Kısık perdeler arasından sızan arsız bir ışıktı
Çikolata kirpiklerinden bana yansıyan
sana delice bakan kendi gözlerimi gördüm
birden
Korktum
Özlemim kadar yakındı bana tehlike
Acı kadar yakındı bana sevdan

Bugün ışıkları kapadım kalbimde
Geç kalmıştım, içime girmişti sıcaklığın
Küçük gözlerinin arasından
Buz sıcağı alevler sardı kalbimi
Saçlarının dikenleri mi yaraladı beni
Dokunamadığım tenin mi bilmem

Kokunda rengin kıvamında mı acaba
Sıcaklığın dişlerin gibi beyaz mı
Güzellik bir erkeğe yakışsa
En iyi seni açar rengi bence
Bir kadından,
Yalnız sen alabilirsin
Asırların süsü güzelliği
sana bakmaya doyamayan
Gözlerimi.

Zeynep SEZGİN

BELKİ DE

O gider sen kalırsın
Acının ağırlığı
Bilemezsin kimden yana
O yüzden ne yap yap
Ayrı dur hayır de
Ama kınama

Bunlar eksilmeler
Ya da yenilgilerdir
Bir bakıma
Ancak herbirinde biraz
Sevinçlerin tadı var
İyi olurdu
Daha değişik olsaydı
Daha ayrı daha başka

İstersen bırak zamana
Soğusun ufalansın
Yansın derinde bir yerde
Karşı dur öfkelen
Adını bile anma
Sil belleğinden yok say
Ama kınama

Afşar TİMUÇİN

İnsancıl Atölyesi

Aralık 2000 Seminer Programı

	KONU	GÜN	TARİH	SAAT	KÜME
MEHMET ESATOĞLU	YAZARLIK	PAZARTESİ	4-11-18-25	18:30	A
TEVFİK TAŞ	İDEOLOJİ VE GÜNLÜK HAYAT	SALI	5-12-19	18:30	A
BERRİN TAŞ	EDEBİYAT	ÇARŞAMBA	6-13-20-27	18:30	A
CENGİZ GÜNDOĞDU	FELSEFE	CUMA	1-8-15-22-29	18:30	A
CENGİZ GÜNDOĞDU	FELSEFE	CUMARTESİ	2-9-16-23-30	19:00	A
MEHMET ESATOĞLU	TİYATRO	PAZAR	3-10-17-24	10:00	B